

Matiyu

Matiyulo Mande Tabango

Matiyu ngu, Yesus enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elaya, ngulomu gula, enengo oowooyi gula ngu Liwayi. Ngu ene, gabmanlo ko oni telo, ene oni simoo balenonggo digi beye yololuwolo. Ko uysisina, Yesusndo ene sunggi yetoni ngu, asa, enengo sulena oni gula tunoote-wolo.

Matiyundo nga bukga nga, ngu Yuda oni oone enengo soweni nenengo ngulo nakangowolo.

*Yesus Kristuslo Osi Sembeni Ngulo Oowooyi
(Luk 3:23-38)*

¹ Nga oni nga ngu, Yesus Kristuslo osi sembeni. Yesus ngu ene Dewitlo sowe. Ko Dewit ngu ene Ebarahamlo sowe.

² Ebaraham ngu ene Ayisak eweyi, Ayisak ngu ene Yekob eweyi. Yekob ngu ene Yuda, ko konebobeyi ngulo awaye.

³ Yuda ngu ene Peres, Sira elaga awayali. Namoyali ngu Tema. Peres ngu ene Hesalon eweyi. Hesalon ngu ene Ram eweyi.

⁴ Ko Ram ngu ene Aminadap eweyi. Aminadap ngu ene Nason eweyi. Nason ngu ene Salomon eweyi.

⁵ Ko Salomon ngu ene Bowas eweyi. Nemi ngu Rehap. Bowas ngu ene Obet eweyi. Nemi ngu Rut. Obet ngu ene Yesi eweyi.

- ⁶ Yesi ngu ene Yuda onilo sobosobo koleteyingo oowooyi Dewit, ngulo eweyi. *
- Dewit ngu ene Solomon eweyi. Nemi ngu kuli Yurayiya baleyi oluwoli.
- ⁷ Solomon ngu ene Riyabowam eweyi. Riyabowam ngu ene Abayisa eweyi. Abayisa ngu ene Asa eweyi.
- ⁸ Asa ngu ene Yehosapat eweyi. Yehosapat ngu ene Yoram eweyi. Yoram ngu ene Asayiya eweyi.
- ⁹ Asayiya ngu ene Yootam eweyi. Yootam ngu ene Ehas eweyi. Ehas ngu ene Heskayiya eweyi.
- ¹⁰ Heskayiya ngu ene Manasa eweyi. Manasa ngu ene Emos eweyi. Emos ngu ene Yosayiya eweyi.
- ¹¹ Yosayiya ngu ene Yekoniya, ko konebobeyi ngulo awaye oodoni, ngu naluno me oni Babilonnonggo Iserel oni yoyolo yoyokootoyi, Babilon melako oololo oluwonggori.
- ¹² Ngu naluno, ene Babilon melako oodoyi, Yekoniya ngu ene Siyalitiyel eweyi. Siyalitiyel ngu ene Serababel eweyi. ¹³ Serababel ngu ene Abaiyud eweyi. Abaiyud ngu ene Ilayiyakim eweyi. Ilayiyakim ngu ene Eso eweyi. ¹⁴ Eso ngu ene Sedok eweyi. Sedok ngu ene Ekim eweyi. Ekim ngu ene Ilayiyud eweyi. ¹⁵ Ilayiyud ngu ene Eliyesa eweyi. Eliyesa ngu ene Matan eweyi. Matan ngu ene Yekob eweyi. ¹⁶ Yekob ngu ene Yosep eweyi. Yosep ngu ene Mariya kameyi

* **1:6:** Mayika 5:2

oode, Mariyando Yesus yomoowolo. Yesus ene Kristus Anutndo noole yoyowelo sunggi yeyingo oni ngu.

¹⁷ Ngulo ngu, Ebarahamlo sowe bidodo ombulo, wenga Dewitno ngulo osi sembesembeni kande elaya kegidembolo namolaya yokowonggori. Dewitlo sowe bidodo ombulo, wenga ene osisambaye kande elaya kegidembolo namolaya oololo, Babilon me onindo ngu, Iserel oni yoyolo, Babilonno yoyokowonggori. Yoyokootoyi, Babilon melako oluwonggoku oodoyi, wenga ombulo, ngulo sembesembeni nguya bidodo kande elaya kegidembolo namolaya oololo, Yesus Kristus tunootewolo.

*Mariyando Yesus Kristus Yomoowolo
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Yesus Kristus yomootoni tunooteyingo, ngulo mande ngu ngandilo. Nemi ngu Mariya, ene kuli Yosepndo sunggi yewolo. Ene goboolo ma oluwoku naluno, Yuka Kundingiyi, ngundo Mariya yeni, ene useyidodo tewolo. ¹⁹ Kameyi Yosep, ngu oni nenengo oolengo, ngulo ene Mariya oni doongeyemo oyumo inowelo ma ingowolo. Ngundilo ngulo, ene toligemangge yokoweloyimbolo ingowolo. ²⁰ Yosep ngulo ingondandangelootoni, ngu naluno nguno, gabono ngu Oo Sembuli Sembunayimbolo Sambono Engel oni, eneno tunootelo ewolo. Yosep, Dewitlo osiyi, ge balege Mariya ngu yowelo ma sosolewelo. Ndatelo ngulo, nga simoongonga useyimo inowokungga, ngu Yuka Kundingiyimbo inowolo. ²¹ Ngu simoongga useyimo oolooteku,

ngu yomootoningga ngu, gedo ngu oowooyi Yesus eya e. Ndawugalo ngulo, ngundo enengo simoo balelo mbumbuwa andangeyunolo ko yoyowalo ewolo.

²²⁻²³ Yo, Yuka Kundingiyimbo ngu simooyengga ngu yeni tunootewoku, ene Oo Sembuli Sembunaye, ngundo Anutlo ingondudu eyingo oni manggowoomo, kuli ngandilo ewolo.

Ingoyi, bale gula ene simooya ma weleyingomu, ngu ene useyidodo telo simoongga yomoowa. Ngu oowooyi Imanuwel ewang-golo ewolo.

Ayisaya

7:14

Yo, nga mandega nga Anutlo ingondudu eyingo oni, enendo kuli eyingomu, ngu ataga enggeni tunootete. Imanuwelngga ngulo damoni ngu ngandilo: Anut nooledodo ooloote.

²⁴ Yosep welewoku, ngunonggo ene ootookoolo, Anutlo Sambono Engel onindo ewoku, ngundilo tewolo. Ene baleyi Mariya yolo, enengo yano uwoli.

²⁵ Ene Yosep Mariya nguya ma welewoli. Kini, ene ngundilo kingo oode oode oololo, Mariya simoo yomoowolo. Simoonggaku yomootoni, ngu oowooyi Yesus ewolo.

2

Sa Ooletekusinanggo Ingoyingo Oni Sowe Gidalega, Ngundo Yesus Kenowelo Mayewonggori

¹ Ngu naluno nguno ngu, Herod ene Yuda onilo tabango koleteyingo oluwokuno, Mariyando Yesus Betelehem endemo, Yudiya melasina nguno yomoowolo. Mariya kuli Yesus yomootoni

ngu, ingondudu oni gidega sa ooletekusinanggo ngu, Yerusalem endemo mayelo, sumoo ewonggori. ² Yuda onilo sobosobo koleteyingo ulungga nemimbo keda simooye bodaga yomootoni tunootewoku, ngu ndano? Noole komo enengo dootungga sa ooletekusinanggo kenolo, ngu keyolo, ngulo noole yade yade ombulo, ngulo yambo mande teyinowelo mayetetoku nga! Elo ewolo. ³ Mande ngundilo etoyi, mela sobosobo koleteyingo Herod ngu mandegaku ingolo, ene soliyokowolo. Ngundilo nangge, Yerusalemno oni simoo bale bidodo, ene nguya ngu mandega ingolo soliyokowolo. ⁴ Ngundilo ngulo, Herodndo Anutno woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ko Iserel oni mamana mande etuyeloyingo oni ngudodo goobooyingoyelolo, sumoo yunolo ewolo. Kristus ngu ndawu endegano tunootewalo, sumoo yunolo ewolo. ⁵ Sumoo yunootoni, ene mande gumi ngundilo ewonggori. Betelehem endemo Yudiyasina nguno tunootewalo ewonggori. Anutlo ingondudu eyingo onindo ngandilo elo nakangowolo.

⁶ Ye Betelehem oni simoo bale Yuda onilo melako oolootenggoku, yengo ende ngundo ende bidodo dagayelolo, ngu oowooyidodo ulungga. Ndatelo ngulo, yeno nguno ngu sobosobo oni ulungga tunootewaku, ngundo ngu, nolo oni Iserelno ngulo sobosobo ulungga oluwa. Yo, ngu sobosobo oningga, ngundo Yudalo sobosobo oni bidodo ko tewonggoku, ngu dagayelowa. Ngu oningga ngundo mande

gome nenengo ngu elo yunololuwalo ewolo. *Mayika 5:2*

⁷ Herodndo ngu mande ingolo, ngulo ene toligemangge ingondudu oni sa ooletekusi-nanggo mayeyingoku, ngu negoyelootoni ombuwolo. Ombutoyi, sumoo sumoo yunolo ewolo. Ndawu nalunggano ngu dootungga ngu koletelo kenootoyi tunootewo? Elo sumoo yunowolo. ⁸ Ene mande gumi ingolo ewonggori. Ye sodedonangge Betelehemno oolouya, ko yanggango teya, ngu simooyengga ngu ereweya kenoyi. Ye oolouya kenoya ngu, ariya, ombuya, nono mande gumi etoyi ingowano. No ingolo ngu, asa, no nguya oololo, eneno eseteyinowanolo ewonggori.

⁹⁻¹⁰ Ariya, Herodlo mande ewoku ingomukolo ngu, ene endesina oolelo, sa ooletekusina, ngunonggo dootungga kenolo keyowonggoku, ngu ko kenolo, ngulo ene oni oni ulungga tewonggori. Ngundilo tetoyi, dootungga ngundo ene ingondududodo oni ngu koletelo oolelo, simoo buniyo, Yesus oolooteku yanggaku ngu etuyelolo, ngu sanganimo oluwolo. ¹¹ Dootunggaku nguno oodoni, oniku ya newendemo ulo, ene simooyenggakuya, nemi Mariya nguya yeyowonggori. Yeyolo, ene boodooye oondookelo, penggootelo, Yesusno yambo mande telo eseteyinowonggori. Teyinolo, enengo Pawus andangelo, oo gome gome uliyi ulungga ngu yolo, duwoo kingo inowonggori. Ene bobeye gol, ko, de elaya ngulo situmi ngu woolo yetoyi, ndindingo gome teweloyi, ngu yolo, kingo duwoo Yesus inowonggori. Ngundilo

telo, ene Yesus bingaminidodo teyinowonggori. ¹² Ngu suwoono, Anutndo ingondudu onikuno gabono yootunolo ewolo. Ye Herodno ko ma oolouwelo. Ndawugalo ngulo, Herodndo Yesus uleyi kumooweloyimbololo ewolo. Ngulo ene ingolo, oololo, Herodno ko ma oolouwonggori. Kini, ene oololo, oole gulawoole ko enengo endemo sawonggori.

Yosepndo Baleyi Ko Nangoyali Yoyolo, Igip Melako Sodedonangge Oolouwonggori

¹³ Ingondudu oniku kuli satoyi ngu, suwoono Yosep gabono kenootoni, Oo Sembuli Sembunaye, ngulo Sambono Engel onindo eneno yootunolo ewolo. Ge komo sodedonangge ootookooya, balege ko nangongge yoyoya, Igip melako toongeya oolou. Ge Igip melako nguno oodoga, nenengombo ko etoowega, ko ombuyi. Ndatelo ngulo, Gabman oni tabango ulungga Herod, ngundo simooye yeyolo, yuleyi kumoowelo, mande ngundilo ewolo. ¹⁴ Engelndo ngundilo etoni, Yosep ngu ingolo, asa, ene suwoono nangge ootookoolo, nangoni ko baleyi Mariya nguya yoyolo, yade yade Igip melako oolouwonggori. ¹⁵ Yosep ngu melako oodoni, nguno oni tabango ulungga Herod ngu kumootoni, ngulo ene Igip mela yokolo toongewonggori. Ngundilo tetoni ngu, asa, Anutlo mandeno, ingondudu eyingo oni manggowoomo eyingo, ngu engge tunootewolo. Ene ngandilo ewolo.

Nenengo nangone Igipno oolooteku, ngu meno etoowe ombuwalo ewolo. *Hoseya 11:1*

Gabman Oni Tabango Ulungga Herod Ngundo Etoni, Simooye Uleyi Kumoo Wonggori

¹⁶ Ngu naluno, Gabman oni tabango ulungga Herod ene ingowoku, ingondudu onindo sa ooletekusina, ngundo ganangolo toongewolo. Ariya, ene newende sanggili ulungga oolengo tewolo. Ngundilo telo, enengo me oni suleyelootoni oololo, Betelehemno, ko, ende Betelehem namokono nguya simooye owita mooma elaya ma yokoyingomu, ko, simooye moomaye elaya nguya, ngu yuleyi kumoomukowonggori. Ndatelo ngulo, ingondudu oni, ngundo dootu mooma elaya kuli koletelo tunooteyingo ngu etoyi, ingowoku, ngulo ene ngundilo tewonggori. ¹⁷⁻¹⁸ Ngu ooku kuli Anutlo ingondudu eyingo oni, Yeremayiya, ngundo eyingo ngu, ataga engge tunootete. Ngu ngandilo ewolo.

Ene manggoye gula Rama ende Yudasinanonggo ingowonggo. Ene sendo mogulu biyobiyomi telo, nowoondoyi tewonggoku, ngu ingowonggo. Resel (Iserel oni simoo bale) enengo simoongokulo sendolo biyomi ingowolo. Oni simoo baledo newende yeyi, imakeweloyi nguya kini. Ndatelo ngulo, simoongo gula ma yokoyingo, ngu bidodo utomukowonggorilo ewolo. *Yeremayiya 31:15*

Yosep Baleyi Ko Nangoni Yoyolo, Iserel Ko Ombuwonggori

¹⁹⁻²⁰ Yosep baleyi ko nangoyali Iqip melako oodoyi, ngu naluno nguno, Gabman oni tabango

ulungga Herod ngu kumoowolo. Kumootoni ngu, Oo Sembuli Sembunaye, enengo Sambono Engel onindo Yosepno ombulo, gabono yootunolo ewolo. Ge ootookooya, Mariya elanasa yoyoya, Iserel ko oolou. Oningga nangongge uleyi kumooweloyinggaku, ngu kuli kumoowololo ewolo. ²¹ Ariya, Yosep mande ngu ingolo, ene ootookoolo, Mariya elanasa yoyolo, Iserel melako ko oolouwonggori.

²² Ene Akeleyasndo eweyi Herodlo kongga ngu yolo, Yudiya mela ngulo tabango ulungga oluwoku, ngu Yosep ingoote. Ngundilo ngulo, Yosep ngulo sosoletoni, ngulo gabo gulano Anutndo Yosepno yootunolo ewolo. Ngundilo ngulo, ene Galili gumisina oolouwonggori. ²³ Ene oololo, ende oowooyi Nasaret nguno bibitewonggori. Nguno ngu, kuli Anutlo ingondudu eyingo oni ngulo mandeye ewoku, ngu ataga engge ngundilo tunootete. Ene Nasaret oni ewango.

3

Sonoyeloyingo Oningga Yon, Ngundo Anutlo Mande Wesiyolo Ewolo

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Yon 1:19-28)

¹ Ngu naluno, Sonoyeloyingo oni Yon ngu tunootewolo. Ene Yudiyano, oni kini kingo melako nguno, Anutlo mande oni simoo baleno wesiyolo ewolo. ² Ngundo ngandilo ewolo. Ye komo nowoondoye yowoolengoyi, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo nalu enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu namoko ombuwelo tetelo ewolo. ³ Yon oningga

kuli Anutlo ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega ewoku, ngu ataga engge tunootete. Ene ngandilo ewolo.

Oni kini melako, ngunonggo oni gulado menongga ngandilo ewolo. Oo Sembuli Sembunaye, ngulo oo bidodo yoonenengoya, ngulo oole yomosiyootoyiga, ene ombuwalo ewolo.*
Ayisaya 40:3

⁴ Yon ngu, ene bo gula oowooyi Kamel, ngu uyimbo nenggulo teyingomu ngu owoolongo onindo nenggulo ngundilo telo, ko, utombo wang-gango gosiyololuwolo. Enengo oowali ngu katu, deguno siso ngu neloluwolo. ⁵⁻⁶ Ngu naluno, Yerusalem oni, Yudiya oni bidodo, ko, Yodan sono tanggeyimo ende, ngunonggo oni ngu bidodo Yonno mayelo, enengo mbumbuwa wesiyootoyi, ngulo ene Yodan sono newendemo utoyi, ngundo sono kundingiyimbo sonoyelowolo.

⁷ Yondo Moseslo mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi, ko kumoononggo ma ootookoowa elo ingoyingo oni oowooye Sadusi, ngu yeyootoni, sono gemuwelo ombuwonggori. Yondo ene kuli ingowoku, Parisi ko Sadusi oni nowoondoye ngu ma yowoolengoyingo, ngulo ngu, ene sanggili telo ewolo. Ye sile biyomi simoongo! Ye onendo etoni, Anutlo sanggilini yeno ombutoni, ye mete sawango? Ye ereremo kini! ⁸ Ye nowoondoye yowoolengolo hamoo tetoyi ngu, asa, yengo

* **3:3:** Ngu oolega ngu oni simoo balelo nowoondoye yoonenengootoyi, ene Yesuslo Mande Keda Mesalango ngu nowoondoyemo ingootengoku ngu.

endeyoyingo ngulo engge nguyaya yowoolengolo, gome tunootewa. ⁹ Ye nowoondoyemonggo ngandilo ma ingowelo. Ebaraham ngu noolengo osinayi ngulo Anutndo gome soboyelowaku ngu, elo ma ingowelo! No yeno eteno. Hamoo oolengo, Anutndo mete nga digi nga tetoni, Ebaraham simoongo tunootelo, Anutlo oowooyi elo okoowanggo! ¹⁰ Yo, Ebarahamlo sowe ngu de ngundilo. Sopolu kuli de damonimo ooloote. De gidega gome ma enggeteku, ngu onindo doongoolo ngu, asa, ene de nombono oolongootoyi dewa. Oni nguyaya ngundilo nangge, nowoondoyemo hamoo ma telo gome ma enggewanggoku ngu, asa, ngundilo yodoongoolo, Setanlo de nombo ma kumooweloyi nguno oolongooyelootoni yoodewa.

¹¹ Ye kuli nowoondoye yowoolengootoyi, ngulo nondo sono kundingiyimbo, ngu sonoyelooteno. Ene oni gula no kootunesina ombuwaku, ene ngu oningga ngulo yanggangoni ulungga oolengo. No yanggangone bodaga nangge, ngulo ngu, no enengo ko oni nangge. Enendo ngu Anutlo Yuka Kundingiyi, de gookingo ngundo ye sonoyelowa. Yo, Anutndo yengo mbumbuwaye delo, ngu nowoondoye yeni, namboyi oolengo yewa. ¹² Yo, oni simoo bale bidodo Kopi tanggooli ngundilo. Oni Kopi tanggooli dangelo, tuloolo, ene tanggooli metemimu ngu yomosiyolo yolo, enengo yano yewanggo. Ene Kopi biyomimu yolo, ene de nombo ma kumooweloyi, nguno oolongootoni oluwalo ewolo.

*Yondo Yesus Yolo, Sono (Kundingiyi) Newen-
demo Sonowoowolo
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Ngu naluno, Yesus Galili mela yokolo, ene Yodan sonono ulo, Yondo sono kundingiyimbo sononelonilo ombuwonggori. ¹⁴ Ngundilo etoni, ene Yondo Yesuslo mande gosiyowelo ingolo, enendo sumoo ewonggori. Ndawugalo ngulo, ge nondo sono kundingiyimbo sono nelolo ingolo ombute? Gedo mete Yuka Kundingiyimbo no sono gemununo ewonggori. ¹⁵ Ene Yesusndo mande gumilo ewolo. Nguno yokoya, nondo etenoku ngundiya te. Noole komo damoni mesalango oolengo, Anutndo damoni ngundilo ngulo ingooteku, noole ngu keyowalolo ewolo. Ngundilo etoni, Yondo yo, mete, elo, ene sonowoowolo.

¹⁶ Yesus sono gemulo yokolo, sakiko oole-toni ngu, sodedonangge Sambo ende yamako goosootoni, nguwoole Anutlo Yuka Kundingiyi Yesusno ombuwolo. Yuka ngu, nu kundilimang-gowo ngundilo telo ombuwolo. ¹⁷ Ombutoni ngu, asa, Anutlo manggowo Sambononggo ngandilo ewolo. Ngu nenengo nangone. No enengo gome mesalango ingooteno. Nowoondone ngulo gome mesalango oolengo ingootenolo ewolo.

4

*Setando Yesus Tewoongowolo
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Ngu naluno, Yuka Kundingiyimbo Yesus yolo, oni kini kingo melako toongetoni, Setando nguno tewoongowolo. ² Yesus ngu, ene

sa onibi elaya, ko suwoo onibi elaya nguno oowali neweloyi oo ma yowolo. Ene kingo oode oode ombulo, ngu naluno, ene oodoolo ulungga kumoowolo. ³ Ngundilo oodoolo kumoolo oodoni, ene tewoongoweloyi oninggaku Setan, ngu tunootelo, enendo Yesusya ewolo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, ge etooga, digi nga yowoolengoya, oomanangoyingo tunootetoningga nelo ewolo. ⁴ Ngundilo etoni, ene Yesusndo mande gumi ngandilo ewolo. Anutlo nakayano ngandilo ete.

Oowali nelo, nguno nangge, oni sugi sugi keda ngu yunoweloyi nguya, ereremo kini. Kini, mande bidodo Anut manggowoomonggo tunooteteku, ngundo nangge, oni sugi sugi keda oluweloyi ngu yunowalo ewolo. *Dutoronomi 8:3*

⁵ Ene ngundilo etoni, Setando yolo, ende kundingiyimo Yerusalem oololo, ngu yolo, Yudalo goobooyingo ya ulungga oowooyi Tempel ngu sanganimooolewolo. ⁶⁻⁷ Oolelo, enendo ewolo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, ariya, ge paleya amuno sole. Ndawugalo ngulo, Anutlo mandeno ngundilo ete. Anutndo enengo Sambono Engel nguno etoni, geno ombulo, ngundo kandeye sanganiwoole goyolo utoyi, ge digibo ma gosanggawewa, ewolo. Ariya, Yesusndo enengo mande ngu ingolo, enebana gumi ewolo. Anutlo oo nakayano ngandilo nguya ete. Gedo Oo Bidodo Sembuli Sembuge, ngu ma tewoongowelo. Ngu gengo Anut Ulungga! Elo ewolo.

⁸ Ngundilo etoni, asa, Setando Yesus ko mela pulingga awuno oolengomu, nguno yolo oole-

woli. Setando nguno mela bidodo dulidalini, ko, oo gome gome nguya etungowolo. ⁹ Ene ngundilo oo gome gome etungolo ngu, asa, ngundo Yesusya ewolo. Ge nono boodoo oon-dookelo, penggootelo, yambo mande tewaku ngu, ariya, nondo mete nga oo nga, ge gunowanolo ewolo. ¹⁰ Ene mande ngundilo etoni, asa, Yesusndo mande yanggango gumi eneno ewolo. Setan, ge toonge! Anutlo mandeno ngandilo ete. Ge Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, nguno nangge, yambo mande teyato! Ngu gengo Anut, ko, ge enengo ko nangge dowooya ootoo! Elo ewolo.

¹¹ Ngundilo ngulo, Setan ene yokootoni, ngu naluno nguno, Sambono Engel onikundo ombulo, Yesus hooloowewonggori.

*Yesus Galili Melako Ko Damoni Yelo Tewolo
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Ngu naluno nguno, Yesus ngu ene Yon ngu dowoolo, ya biyomimo yewonggoku, ngu ingolo, ngulo ene Galili melako oolouwolo. ¹³ Ene oololo, enengo ende damoni Nasaret yokolo, yade oololo, ene Kaperniyam endemo tunootelo, nguno ko tewolo. Kaperniyam ngu sono koongewo ngu namoko, Sebulan, ko, Naptalayi mela elayaga ngulo suleyembolo melako nguno oluwolo. ¹⁴ Yo, ene ngundilo ooloutoni, ngulo kuli Anutlo ingondudu eyingo oni Ayisayando mandega ewoko, ngu engge tunootete. Enendo kuli ngandilo ewolo.

¹⁵⁻¹⁶ Sebulan ko Naptalayi oni simoo bale ngulo musiyo oolootenggoku, ngu oole wendeyi tanggeyisina utenggoku, ngu Yodan sono anduloko, Galili mela gumisina,

nguno oni sowe oowooyingga ulungga nguno oolootenggo. Ngu melangga ngu bidodomo, damoni biyomi oowooyingga telo oolootenggoku, ngundo solu himi ulungga kenootenggo! Ngu oni simoo bale ngu, ene nowoondoyemo hamoo kini oonatewelo yi musiyomo oolouwelo telo oolootenggoku, nguno kuli solu himi eneno tunootewoku ngu! Elo ewolo.*

Ayisaya 9:1-2

¹⁷ Ngu nalunggano nguno, Yesus ene damoni yelo, mande wesiyolo ewolo. Ye nowoondoye yowoolengoyi! Ndawugalo ngulo, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo nalu enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu kuli namoko ombutelo ewolo.

Oni Namolaya Yesusndo Negoyelootoni, Ene Keyowonggori

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Ngu naluno nguno, Yesus ene Galili sono koongeyingo dabemiwoole ombulo, elabasa elaya ngu Sayimon oowooyi gula Pita, ko ngulo koneyo Enduru ngu yeyowolo. Elabasa enengo isolo si sono koongeyingomo oolongoolo, iso yolo, ngu uliyoweloyimbolo. ¹⁹ Ene elayaga nguya ewolo. Yali no keneloya endeyoli. Yali oni simoo bale yoyolo, Anutlo mandeno yoyoweloyi ngu etuyelowanolo ewolo. ²⁰ Ene ngundilo etoni, asa, sodedonangge elayagaku isolo si yokolo, ene Yesus keyolo sawonggori.

* **4:15-16:** Solu himi ulungga, ngu Yesus.

²¹ Ene ngundilo telo, ene songgula bodaga oololo ngu, ene elabasa elaya nguya yeyowolo. Ngu Yems, Sebedilo nangoni, ko ngulo koneyo Yon. Elayaga ngu awayali Sebediya wanggo sanganimoo ootoolo, ene isolo si yomosiyo, oodoli yeyowolo. Yeyolo, asa, Yesusndo elayagaku negoyelowolo. ²² Ngundilo negoyelootoni, ariya, sodedonangge elayagaku awayali ko wanggo nguya yokolo, ene ombulo, Yesus keyowoli.

*Yesusndo Oni Sayi Oowooyingga
Yomosiyelowolo
(Luk 6:17-19)*

²³ Yesus Galili mela bidodomo endeyolo, ene Yuda onilo goobooyingo ya newendemo ulo, oni simoo baleno Anutlo mande damoni, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngulo mandeni gome wesiyolo yunoote. Ene mande ngundilo wesiyolo, ngunonggo oni simoo bale sayi oowooyingga moondeye yombuliyeloyingomu nguya yomosiyelowolo. ²⁴ Enengo mandeni Siriya mela bidodomolo endeyowolo. Ngundilo ngulo, oni sayi damoni gula gula yolo; ogingoyingo ulungga ingolo oolootenggoku, ngu yoyolo mayelo; oni yuka biyomidodomu; oni gaboye kumoolo kekandeye mboolomboolo ulooteku; ko, oni wembuye bingo yeyingomu nguya, ngu bidodo yomosiyelowolo.

²⁵ Oni simoo bale oowooyingga oolengo Galilinonggo, ko Dikapolissinonggo, ende kande elaya ngulo musiyo ulungga, Yerusalemnonggo, Yudiyanonggo, ko, Yodan anduloko nguya ene Yesus keyowolo.

5

*Yesusndo Pulimo Enengo Sulena Oni Mande
Yunolo Etuyelowolo
(Luk 6:20-23)*

¹ Yesus oni simoo bale oowooyingga oolengo yeyolo ngu, ene mela puli sanganimo oolelo, bibitetoni, enengo sulena oniku, eneno oolewolo.

² Nguno Yesusndo mande etuyelolo, yunolo, ngandilo ewolo.

³ Oni ene ingowanggo. Ene Anut doongeyimo ereremo kini, elo ingootenggoku ngu, asa, ene oni oni tewanggo. Ndatelo ngulo, Anutndo ene kumana yunowa. Yo, ngundilo oni, ngundo ngu Anutndo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno ulo oluwanggo.

⁴ Oni sendolo, nowoondoyemo kowuli ulungga ingootenggoku ngu, Anutndo hoolooweyelolo, kowuliye andangelo, nowoondoye yeni imake-woku, ngulo ene oni oni tewanggo.

⁵ Oni damoni mesalango imakeyingomo oolootenggoku ngu, Anutndo kumana yunolo, mela oo yunowelo elo gosiyowoku, ngu yunowaku, ngulo ene oni oni tewanggo.

⁶ Oni oowalilo ko sonolo, ingolo, hahangetenggoku ngundilo, oni nowoondoyemonggo Anutlo damoni nenengo ngu keyowelo hahangetenggo. Ene ngundilo telo oodoyi, asa, Anut enengombo nowoondoye yeni, metemi oolengo telo, ngulo ene oni oni tewanggo.

⁷ Oni ene simoo bale gidalega nowoondoye yunootenggoku damoningga, ngulo ene oni oni

tewanggo. Ndatelo ngulo, Anutndo enengo nguya nowoondoyi yunowa.

⁸ Oni Anut doongeyimo nowoondoye mesalango oolengo oolootenggoku ngu, ene oni oni tewanggo. Ndatelo ngulo, ene Anut kenowanggo. ⁹ Oni ebe toongootoyi, ene nowoondoye imakeyingomo oluweloyi oningga ngu, ene mete oni oni tewanggo. Ndatelo ngulo, Anutndo ngu oni nguya nenengo simoonelo ewa.

¹⁰ Anut doongeyimo, oni nenengo oodoyi, ngulo oni gidalegado kingo kowuli oowooyingga yunootoyi, ngulo ene nowoondoye kowuli ma ingowanggo. Kini, ene oni oni tewanggo. Ndatelo ngulo, Anutndo ene yoyolo, endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno oluwanggo.

¹¹⁻¹² Ngundilo nangge, ye no kenelootoyi, ngulo melako oni, ngando kootuyesina mande biyomi elo kowuli oowooyingga yunolo, kingo mande ebe ganagana etoyi ngu, ngulo ye nowoondoye kowuli ma ingowelo. Kini, ye komo oni oni teya, nowoondoye imakeyingomo ootooya, Anut oowooyi bingami eya okooya, oni oni teyi. Ndatelo ngulo, ye Sambo endemo oo ulungga ngu yowanggo. Ngundilo nangge, melako onindo Anutlo ingondudu eyingo oni nguya koletelo yombulibaliyelowonggorilo ewolo.

Oni Anutno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu, Sayi Nembo, Ko, Solu Ngundilo
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Yesusndo mande gula ewolo. Ye Anutno nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu melako ngano sayi nembo (Sol) ngundilo. Sayi nembo

nengguloga ngu yoyokootoni ngu, asa, noolendo ngu nengguloga Sayi nembo nguno, ngu ko yeweloyi nguya ereremo kini. Yo, hamoo, sayi nembo ngu koni gula kini. Ngundilo ngulo, onindo oolongoolo, keyembo wongooweloyi.

¹⁴ Ngundilo nangge, ye Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, mela ngalo solu himi ngundilo. Ende gula pulimo soludodo oluwaku ngu, kombiteyingo ma oluwa. ¹⁵ Kini, onindo solu kalo, kumbe gula newendemo ma oongoowanggo. Kini, solu ngu yaba sanganimoo tunoo yetoyi, oni ya newendemo oolootenggoku, ngu bidodo solu himi kenowanggo. ¹⁶ Ngundilo nangge, oni nowoondoye Anutno hamoo teyingongga ngu, enengo solungga ngu oni bidodomo tunoo oodoni, yengo damoniye nenengo kenolo ngu, Anut Sambo Endemo oolooteku, ngu oowooyi bingami okoowanggolo ewolo.

Anutlo Mamana Mandeno Ewolo

¹⁷ Yesusndo mande gula ewolo. Ye ngandilo ma ingowelo, no ngano ombulo, Anutlo mamana mande ingondudu eyingo onindo kuli nakangoyingo ngu andangewalo ma ingowelo. Kini, nondo mamana mande ngu andangewelo ma ombuwonowolo. Nondo mamana mande ngu bidodo engge yewe tunootemukoweloyi, ngulo ingooteno. ¹⁸ No yeno hamoo eteno. Sambo mela kinitetoni, ene nolo mamana mande ma kinitewa. Anutlo mamana mande nguno noolengo mande gumi bodaga, ko, so uyi nakango bobodi gulanangge nangge, ngu ma yokowa. Oo bidodo mamana mande ngu newendemo

oolooteku, ngu enggeni tunootewa. ¹⁹ Oni gula Anutlo mamana mande gumi gula ma keyolo, ngunonggo ene oni gula ngundilo etuyelolo ngu, ariya, ngu oningga Sambo endemo ooleteku naluno, ene Anut doongeyimo, ngu oowooyi kini oluwa. Ene oni Anutlo mamana mande ngu keyolo, oni simoo bale oo ngundilo etuyelootoningga ngu, ariya, Anutndo Sambo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno ngu, oningga ngu oowooyidodo tewa. ²⁰ No yeno hamoo eteno. Anut doongeyimo, yengo damoni nenengongga, ngundo komo Moseslo mamana mande sobowooyingo oni Parisi, ko, mamana mande etuyeloyingo oni nguya, enengo damoni nenengo ma dagatenggoku ngu, ariya, ye Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, enengo oni simoo bale soboyelooteku endega, ngu newendemo ma uwanggolo ewolo.

Yesuslo Mande Keda, Ngundo Kulimi Damoni Ngu Dagate

(Luk 12:57-59)

²¹ Ariya, Yesus mande gula ewolo. Moseslo mamana mande kulimi ngu, ye gome ingootenggo. Ngu ngandilo ewolo.

Ye oni ma uleyi kumoowelo. Ene ge oni uleyi kumoowaku ngu, asa, ge mande wilikoyingo onino oolelo, nguno gumi ulungga yowalo ewolo. *Eksodas 20:13*

²² Ene nondo mande gula nguya yeno eteno. Oni gula dobooyi gulaya newende biyomi ingooteku, ngulo ene mande wilikoyingo onino ooletoni, ngulo gumi inowa. Ngundilo nangge, oni gula ene oni doongeyemo, oni dobooyi kootuyisina

mande elo, oyumo inowaku ngu, asa, ene nguya mande wilikoyingo oni tabango ulungga nguno ooletoni, ngulo gumi ulungga inowa. Ene oni gula dobooyiboya sanggili oolengo telo ewa, ge mboolombo goyoyingo, ingondudu gula metemi kini! Ene ngundilo ewaku ngu, asa, ngu oningga ngu Anutndo suleyootoni, Setanlo ende de nombo sugi sugi delolooteku, nguno oololo, sugi oluwa.

²³⁻²⁴ Ge Anutno yambo mande tewelo ingolo, ngulo ge eneno kingo oo duwoo yewelo uya ngu, doboogebo geya biyomi ingooteku ingolo ngu, asa, koletelo ge eneno oolouya, biyomingga ngu andangeya, yomosiyoayo, kootusina ge ko uya, Anutno oo duwoo ye.

²⁵ Dobooge gula geya newendemo kowuli ingolo, goyolo, mande wilikoweloyi musiyomo oolouwelo oolekono ooloutoningga ngu, sode-donangge ngu mande kowulingga ngu yoone-nengoli. Ge ngu mande kowuli koletelo ma yomosiyoowaku ngu, ariya, ngu oningga, ngundo goyolo, oo wilikoyingo onino ooloutoyi, ngundo goyolo, kumba ootuwoo oni kandeyemo goyetoyi, ngundo ya biyomimo goyewanggo. ²⁶ No yeno hamoo eteno. Ge ya biyomimo oode, ngunonggo gengo weti ngu bidodo ma andangelo ngu, asa, ge ya biyomi ngu ma yokowalo ewolo.

Elambalisa Damoni Toongooweleyi, Ngulo Mande

²⁷ Asa, ene mande gula ewolo. Moseslo mana mande kulimi nakangoyingongga ngu, ye kuli ingootenggo. Ene ngundilo ewolo. Ye oni

gulalo baleyi yakakayi yodowoolo, ma yombuliy-
owelolo ewolo. ²⁸ Ene no mande gula yunooteno.
Simoo gulado newendemonggo balega keno-
mayingolo, ngulo ingooteku, ngu ngandilo, ene
balega nguya kuli welewoli.

²⁹ Ngundilo ngulo, doongengge koondosina,
ngundo goyeni, mbumbuwa tetoningga ngu,
andangeya yoko. Ngundilo nangge, moondege
gumi, ngundo goyeni mbumbuwa tetoningga
ngu, andangeya yoko. Ngundilo tewaku ngu, asa,
moondege bidodo yolo, Setanlo ende de nombo
ma kumooweloyi, nguno ma uwa. Ngundilo
ngulo, ge oo biyomi teteku, ngu sodedonangge
yomosiyo ngulo, ngu gome metemi oluwa.
³⁰ Mande yamonggawo gula ngundilo. Kandege
koondosina, ngundo goyeni, mbumbuwa
tetoningga ngu, toongooya oolongoo. Ngundilo
tewaku ngu, asa, moondege bidodo yolo, Setanlo
ende de nombo ma kumooweloyi nguno ma
uwa. Ngundilo ngulo, ge oo biyomi teteku,
ngu sodedonangge yomosiyo ngulo, ngu gome
metemilo ewolo.*

Oni Baleyi Andangeweloyi, Ngulo Mande
(Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Yesusndo mande gula ewolo. Moseslo
mamana mandeno kuli ngandilo nakangowolo.
Oni gula baleyi yokowelo ngu, ene komo so

* **5:30:** Mande yamonggawo awuno ngulo damoni ngandilo.
Ye nowoondoyemo ingondudu biyomingga oolooteku ngu, sode-
donangge oo ngundilo ngu andangeya yokoyi. Ye ngundilo
tewanggoku ngu, mbumbuwa engge ma tunootewa.

uyino mande ngundiya nakangoya, baleyi inonilo nakangowolo. ³² Ene nondo mande gula moole. Oni elambalisa ngu baleyibo oni gulaya ma weleyingo ngu yokolo owewaku ngu, ene baleyi yeni, mbumbuwa tewa. Ngu balegaku kuli kameyi yowoku, ngundo simoo gula kootu yootoni ngu, ariya, Anut doongeyimo, simoo kootungga, ngundo mbumbuwa tewalo ewolo.

Ye Mande Ebe Ganagana Elo, Ngunonggo Anut Oowooyi Kingo Ma Ewelo

³³ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Kuli oo so uyi nakango teyingo ngu, ye gome ingootenggo. Ye Anut doongeyimo mande gagiwi, elo gosiyoyingongga, ngu ma toongoowelo, ngu hamoo teyilo nakangowolo. ³⁴ Ene no ngulo mande soweyolo eweloyi moole. Ye melako onino mande gosiyowelo tetoyingga ngu, no ngu mandega Anut oowooyimo gosiyowelo elo, ma ewelo. Ye Sambo oowooyimo mande ma gosiyowelo. Ndawugalo ngulo, Sambo ngu Anutlo yaba bibiteweloyi. ³⁵ Ye mela oowooyimo nguya mande ma gosiyowelo, ndatelo ngulo, ngu Anutndo keyi yeweloyi musiyu. Ye Yerusalem ende oowooyimo nguya mande ma gosiyowelo, ndatelo ngulo, ngu Anutlo ende ulungga. ³⁶ Ye tabaye oowooyimo nguya mande ma gosiyolo ewelo. Ndatelo ngulo, ye tabaye uye namboyi ngu yeyi, iliyo yeweloyi nguya kini. Ngundilo nangge, tabaye uye iliyo ngu yeyi, namboyi yeweloyi nguya kini. ³⁷ Ye mande gula elo, yo, etenggoku ngu, hamoo ewanggo. Ye, kini, etenggoku ngu nguya, hamoo ewanggo. Ye mande, yo, kini, etenggoku, nguno

mande soweyolo ewanggoku ngu, Setando yeni tunootetelo ewolo.

Ye Ogingoyingo Yeno Yunootoyi, Ngulo Gumi Ma Teyunowelo
(Luk 6:29-30)

³⁸ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Ye Moseslo mamana mandeno, ye kuli ingootenggo. Ene ngundilo ewolo. Oni gulado doongeye yombuliyooyiga ngu, yebana ngundiya ene doongeyi gumi teyino. Oni gulado metoyi udoyiga ngu, yebana ngundiya ene metoyi gumi teyinolo ewolo. ³⁹ Ene no yeno eteno. Onindo yeno oo biyomi yunootoyi ngu, yebana ko gumi ma yunowelo. Oni gulado gagiye koondosina udoyi ngu, ye yowoolengootoyiga, ko biyomisina nguya yuleyi. ⁴⁰ Ngundilo nangge, oni gulado goyolo, mande wilikoweloyi musiyomo oololo, yengo nenggulo yootoyiga ngu, asa, mete ye dokikilo nenggulo nguya yunoyi. ⁴¹ Oni gulado yeya oole bodaga oolouwelo oolouya ngu, yendo ngu songgula oole pelungga nguya oolouyi. ⁴² Oni gulado oo gulalo sumoo yunootoyiga ngu, ariya, inoyi. Ngundilo nangge, oni gulado yeno weti telo, yowelo oo etoningga ngu, mete ye inoyilo ewolo.

Ye Me Oni Ngu Nowoondoye Yunoyi
(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Ye Moseslo mamana mandeno kuli ingootenggo. Ene ngundilo ewolo. Ye dobooguliye konebaye ngulo gome ingoya, yengo me oni nguya sanggili teyilo ewolo. ⁴⁴ Ene nondo mande gula

soweyolo yunowelo. Yengo me oni ngu nowoondoye yunoya, enendo damoni biyomi yeno telo, kootu yunootenggoku ngu, yendo ngulo Anutno kila yunootoyi, enendo damoni biyomi tetenggoku, ngu hoolooweyelootoni, ngu yokowanggo. ⁴⁵ Yo, yendo yengo me onino damoni metemi telo, nguno simoo bale etuyelolo ngu, hamoo oolengo, ye Awaye sambo endemo oolooteku, ngulo simoongo. Yo, Anutndo oni biyomi, ko, oni metemi nguya sa yeni eneno tunootewa. Ngundilo nangge, sono nguya oni damoniye biyomi, ko, oni damoniye nenengomo nguya Anutndo sono yeni, eneno ombuwa. ⁴⁶ Onindo yengo gome ingootoyi, ko yendo nguya enengo gome ingootenggoku, ngulo kowuli kini. Weti mbumbuwa tetenggoku oni, ko, Takis yoweloyi oni nguya ngundilo tewonggori. Ene yendo yengo me oni nowoondoyi yunowanggoku ngu, asa, Anutndo ngulo oni oni tewa. ⁴⁷ Ye konebaye nguya kambayelootenggoku ngu, ko, oni sowe gidalega, ngundo nguya ngundilo tetenggo. Yengo damoningga ngundo enengo damoniye ngu ma dagawa. Kini, damoniye gulanangge. ⁴⁸ Hamoo, Awaye Sambo endemo oolooteku, ngundo oni nenengo, ko, oni biyomimo nguno damoni gome nenengo ngu nangge yunoote. Ngundilo nangge, ye nguya ngundiya teyi.

6

Owoolongo Oni Hoolooweyeloweloyi, Ngulo Damoni

¹ Ye ingondale teyi! Ye owoolongo oni nguno oo gomengga yunowelo ngu, oni doongeyemo ma yunowelo. Ndatelo ngulo, onindo ngu yendo oo tewonggoku, ngu tunoo kenolo, ngulo ye oowooye bingamilo okoowanggo. Ene ngundilo tetoyi ngu, asa, kootusina, Awaye Sambo endemo oolooteku, ngundo ngulo uli gula ma yunowa.

² Ye owoolongo oni oo gomengga yunowelo ngu, asa, ye ngulo oni doongeyemo manggalu yanggango ma tewelo. Ndatelo ngulo, oni Anutlo nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo yambo yano ko oolekono nguya oo ngundilo telo, enengo oowooyi bingami okooweloyimbolo. No hamoo oolengo, yeno eteno. Ngu oni ngu, enengo uli kuli yowolo. ³ Ngundilo nangge, ye owoolongo oni hoolooweyelowelo ngu, aliya, kandeye biyomisinangga ngundo kandeye meteminggado oo tewaku ngu ma ingowa. ⁴ Ngundilo ngulo, oo gome yunowelo damoningga ngu kombiteyingo tewonggokungga ngu, kootusina, Awayembo uli gumi tunoo yunowa.

*Yemboongeweloyi Ngulo Damoni
(Luk 11:2-4)*

⁵ Ye kila tewelo ngu, oni mebuye sangala, ngundo kila tetenggoku, ngundilo ma tewelo. Ene newende bidodo enengo oowooyi okoowelo, oni doongeyemo yambo yano, oolekono nguya, kila tewelo gome ingootenggo. No yeno hamoo eteno. Ngundilo oni ngu kuli uli yowonggo. Ye ngundilo ma tewelo. ⁶ Ye kila tewelo ngu, yengo ya gumi nguno oolouya, ya goodooya, yesu nangge Awayemo kila teyi. Ye ngundilo tetoyi

ngu, asa, Awayembo ngu oo kombiteyingongga tetenggoku, ngu kenolo, gumi yunowa.

⁷ Ye kila tewelo ngu, kingo mande mande ma eloluwelo, kapengo onindo tetenggoku, ngundilo ma tewelo. Kapengo oni, ngundo Anutndo ingoni elo, ene mande mande ngundilo oowooyingga tetenggo. ⁸ Ye ngundilo oni ngulo damoni ma keyowelo. Ndatelo ngulo, nowoondoyemo oo gulalo kowuli ingolo, nguno ma kila teyingomo ngu, Anutndo ngu oo ngu bidodo kuli kenolo ingomukoote. ⁹ Nondo ngu yemboongeweloyi damoni gome ngu etuyelowelo, ye mete ngandiya kila teyi.

Noolengo Awanayi, ge Sambo endemo oolooteku, gengo oowoongge ngu kundingiyi oolengo. ¹⁰ Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, gengombo nalungga gengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu mete ombuni. Sambono Onindo ge oo ingooteku, ngu nenengo kenggelolo oolootenggoku, ngundilo nangge, noole hoolooweyelootooga, ngano ngundilo keyolo oluwato. ¹¹ Ge noolengo oowali atagambolo logoyimo yuno. ¹² Noolendo oni gidalegalo kowuli andangelo, kapengo yetooyega ngu, gedo nguya ngundiya noolengo mbumbuwa andangeya kapengo yeyunowa. ¹³ Gedo Setan ma yokootoyi, ombulo, ngundo noole tewooyelolo, ngunonggo yoyolo, mbumbuwano yoyewelo. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, gengombo nalu oni simoo bale soboyelooteku ngu,

yanggangongge, bingamingge nguya, gengomu nangge sugi sugi oluwa. Ngu hamoolo ewolo.

¹⁴ Ye gome ingoyi! Ye oni gidalegado kowuli yeno tetoyi, ngu andangelo kapengo yetoyi ngu, asa, Anutndo nguya yengo kowuli andangelo kapengo yeyunowa. ¹⁵ Ngundilo nangge, ye oni gidalegado kowuli yeno tetoyi, ma andangelo kapengo yetoyi ngu, asa, ngu Anutndo nguya yengo kowuli ngu ma andangelo kapengo yeyunowalo ewolo.

Oowali Loogu Teweloyi, Ngulo Damoni

¹⁶ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Oo neweloyi nalunggano nguno, ene oowali loogu telo, ene Anutno kila tewanggo. Ye oowali loogu tewelo ngu, omukumundooge ma goweyewelo, oni mebuye sangala ngundo tetenggoku, ye ngundilo ma tewelo. Ngundilo oni ngu, oni simoo bale doongeyemo ngundilo tetenggoku ngu etuyelolo, ene oowali loogu tetenggo. Ariya, ngundilo oni, ene kuli uli yowolo. ¹⁷ Ye oowali loogu tewelo ngu, mete ye omukumundooye sonowooya, uye pitoya yoonenengoya oliyi. ¹⁸ Ngundilo tetoyiga ngu, oni gulado ye oowali loogu tetenggoku, ngu ma ingowanggo. Ene Sambono Awayembo, enesu nangge oo ngundilo ngu ingowa. Awayembo ye oo kombiteyingo tetenggoku, ngu kenolo, oowooyi bingami okoowalo ewolo.

Noolengo Oo Sitowi Sambo Endemo Olini (Luk 12:33-34)

19 Ye nowoondoye bidodo oo sitowi gome gomemu, ngu melako ngano goobooyingow-
 eloyimbolo ma ingowelo. Nga melako ngano
 sago, siwi, kookoose, yakaka oni, ngundo oo
 bidodo yombuliyootenggo. 20 Anut doongey-
 imo, ye enengo mande onino wesiyolo elo,
 oni yomosiyelelo, onilo kowuli koolowoolo, oo
 ngundilo ko tetenggoku ngu, Sambono bobeye
 ngundilo goobooyingoya, nguno yeyi. Sambo
 endemo ngu sago, siwi, kookoose, ngundo ma
 yombuliyootoyi, yakaka onindo nguya ya toon-
 goolo, oo yoweloyi nguya kini. 21 Yengo oo
 sitowi gome gomemu oolooteku, nguno yengo in-
 gonduduye nowoondoye nguya nguno oolootelo
 ewolo.

*Doongeye Ngu Goweye Solu Ngundilo, Ngulo
 Mandeni
 (Luk 11:34-36)*

22-23 Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Doong-
 eye ngu goweye solu himi, suwoono endey-
 oweloyi ngundilo. Ngundilo nangge, nowoon-
 doyeboda damoni metemi Anutnonggo ombuteku
 ngu telo, hahangetenggoku ngu, ngu suwoonom-
 bolo solu himi gome oolengo ngundilo. Ngulo
 ngu, yengo ingondudu nangge keyowelo in-
 gootoyi ngu, yengo solu himi ngu yanggango
 ma ootoolo, namoko kumootoni, ngulo ye ooleli
 oolengomo oluwanggolo ewolo.

*Oni Gulananggebo Sobosobo Oni Elayagomo
 Ko Teweloyi Mete Kini
 (Luk 16:13)*

²⁴ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Oni gulananggebo sobosobo oni elayagomo ko teweloyi nguya ereremo kini. Ene sobosobo gula ngulo gome ingolo, sobosobo gulalo gome ma ingowa. Ene sobosobo gula gome keyolo, gula kootu inowa. Ene ngundilo nangge, ye Anut keyolo, ko, bobeye yowelo hahangeweloyi damoni elayaga ngu teweloyi, bine? Kini, Anut keyolo, ko, digi beye yowelo hahangeweloyi damoni elayaga ngu keyoweloyi, ngu ereremo kinilo ewolo.

*Nowoondoyemo Ingondudu Oowooyingga Telo,
Ngulo Ma Hahangeloluwelo
(Luk 12:22-31)*

²⁵ Ariya, no yeno hamoo eteno. Ye yengo yanggangoye, oo neweloyi, sono neweloyi, ko, towikumba teweloyim ngulo nowoondoye kowuli yelo, ingondudu oowooyingga ma ingololuwelo. Anut doongeyimo, yengo keda oluweloyiga, ngu nowoondoye hamoo teyingongga, ngulo oo bidodo dagamukoote. Yo, yengo keda oluweloyiga, ngundo oo neweloyi, sono neweloyi, ko, towikumba yoweloyi, ngu bidodo dagate. ²⁶ Ye nu ngu kenolo ingootenggo. Ene numbo ngu oowali ngu imilo, yolo, yano oowali ma watayelo yetenggo. Ene Awaye Sambono oolooteku, ngundo soboyelolo, oo yunoote. Ngundilo nangge, Anutndo noolengo gome ulungga ingoote. Yo, hamoo, ene noolengo gome ingooteku damoningga, ngundo nulo ingooteku damoningga, ngu dagate. ²⁷ Anutndo noolengo keda oluweloyi nalu sunggi yeyunowolo. Noole keda oluweloyi nalungga

Anutndo sunggi yewoku, ngu noole mete ma dagawato.

²⁸ Ilosala gome deguno ooleteku ngu, ene kingo oolelo, nungo yewelo ko biyomi ma tewa. Kini, ene Anut enengombo nungo inootoni, nungo yelo, gome tete. Ngundilo nangge, Anutndo ye nguya hoolooweyelootoni, ye towikumba yowanggoku, ngulo ye nowoondoye kowuli ulungga ma yewelo. ²⁹ Kuli mela ngalo oni sobosobo koleteyingo ulungga oowooyi Solomon, enengo so uyi nakango gome gomemu telo, enengo dulidalini ulungga oolengo telo oluwolo. Ene Anutndo so uyi nakango melako yewoku, ngu ooga ngu Solomonlo nakayani, ngu bidodo dagate. ³⁰ Yo, Anutndo so uyi nakango melako nungo gome gome tetoni, ataga gome oode, yangeni ngu buwoo yelo, makoolo solewa. Ariya, ene ye nguya hoolooweyelolo, noolengo towikumba ngu logono yunowa. Ye simoo bale nowoondoye hamoo teyingongga, ngu bodaga nangge. Ndatelo ngulo, Anutndo mete ye nguya gome soboyelowa. ³¹ Ngundilo ngulo, ye nowoondoye kowuli yelo, ingondudu oowooyingga ma yowelo ewolo. Noole oo ndawuga newato? Noole ndawu sonongga newato? Noolengo towikumba oo ndawuga tewato? Elo ewolo. Ye ngundilo ingondudu ulungga ma tewelo. ³² Kapengo oni ngundo oo ngundilo yoweloyimbolo ingolo hahangetenggo. Ene yengo Awaye Sambono oolooteku, ngundo ene kuli gome ingowolo. Ye komo sono, oowali, towikumba nguya yengo logono nenengo ngundilo yowanggo. Anutndo ngundilo ingoote. ³³ Ene ye koletelo oolengo,

Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo damoni enengo simoo bale soboyelooteku, nguno ulo, enengo damoni nenengo ene yendo teyi, elo ingooteku, ngundilo keyootoyi ngu, ariya, Anutndo mete oo gidalega ye logono ngundilo hoolooweyelowa. ³⁴ Ngundilo ngulo, ye nowoon-doye kowuli yelo, ingondudu oowooyingga yangenim, ngulo ma ingowelo. Yangeni nalungga ngu, enesu nangge kowuli koolowoowa. Nalu gulado kowulingga ngu, ene ngu nalungga ngulomu nangge. Ene ngundilolo ewolo.

7

Ye Oni Gulalo Damoni, Ma Wilikowelo (Luk 6:37-38,41-42)

¹ Yesusndo mande gula ewolo. Ye oni goweyemo enengo damoni ngu ma wilikowelo. Ye ngundilo tetoyi ngu, asa, Anutndo ye nguya wilikoyelowa. ² Ngundilo nangge, ye dobooguliye damoniye wilikootoyi ngu, Anutndo damoni ngundilo yeno nguya tewa. Yengo mamana mandelo logoga dobooguliyemo tetenggoku, ngu Anutndo yeno nguya ngundilo nangge gumi yunowalo ewolo. ³ Yo, no mande yamonggawo gula yeno ngandilo eteno. Ge ndawugalo dobooge doongeyimo oo kakawu bodaga oo kenootoni oolooteku, ngu ge doongengge nenengo de binggo ulungga oolooteku, nguno ge ma kenolo ingoote? ⁴ Ndawugalo ge doboogemo ngandilo ete? Doboone, nondo doongenggemo oo kakawu bodaga oolooteku, ngu yewe toongewa. Ge ngundilo eteku, ene nalu bidodomo, de sosi ulungga doongenggemo nguno oolote. ⁵ Ge

mebuge sangala oni! Ge koleteya de sosi ulungga doongenggemo oolooteku, ngu andangeya yoko. Ge ngundiya teya ngu, asa, ge mete doboogemo ngu gome kenolo, oo kakawu bodaga ngu andangewa.

⁶ Nga mande yamonggawo gula. Ye oo kundingiyi, ngu se, bo ma yunowelo. Ye oo ngundilo gome gome bo yunowonggoku ngu, asa, sodedonangge ene bodo yombuliyolo, wongooni utoni, ngundo yowoolengolo yokiwa. Ngundilo nangge, oni gula Anutlo Mande Keda Mesalango ngu nalu bidodo ngu ma yootoningga ngu, asa, ye ene yokoyi. Ngundilo ewolo.

*Oni Anutno Yanggango Yemboongeweloyi,
Ngulo Damoni
(Luk 11:9-13)*

⁷ Yesusndo ngandilo ewolo. Ye nono oolo sumoo ewanggoku ngu, no yunowano. Ye suwoo suwoo oo erewewelo ngu, ye kenowanggo. Ye yamako tanggeyisina dikalo, yokakasangootoyi ngu, asa, Anutndo yamako goosooyunowa. ⁸ Ye Anutno yemboongelo, oolo sumoo ewanggoku ngu, Anutndo oo yunowa. Ngundilo nangge, oni simoo bale oo yowelo ngu erewelo, ene kenowanggo. Ye yamako tanggeyisina dikalo, yokakasangootoyi ngu, asa, Anutndo yamako ngu goosooyunowa.

⁹ Ngundilo nangge, oni gula nanganimbo oomanongoyingombolo etoni ngu, eweyimbo digiga inowa bine? Kini. ¹⁰ Ngundi oni gula nanganimbo isolu etoni ngu, eweyimbo sile biyomi yolo, inowa, bine? Hamoo oolengo

kini. ¹¹ Ariya, melako ngano awa awaye sungo sungo, ngundo oo kingo duwoo gome ngu nango-sumooye yunootenggoku, nguno ngu, ye hamoo ingowanggo. Awaye Sambono oolooteku, ngundo nangosumooyemo sumoo elo etoyi ngu, hamoo oolengo, ngu oo gome gomemu yunowelo ingowalo ingowolo.

¹² Ariya, damoni gome oolengo yendo oni simoo baledo yeno teyi, elo ingootenggoku, asa, ye ngu damoningga ngundiya nangge eneno teyi. Yo, ye ngu damoni nenengo keyootenggoku ngu, asa, ngundo Moseslo mamana mandega Anutlo ingondudu eyingo oni oo ngundilo etuyelowonggoku, ngu logono telo, engge tunootewolo.

Keda Oruweloyi Oolega, Ngu Oole Bodaga Ngundilo
(Luk 13:24)

¹³ Ariya, ye Anutlo mamana mande ngu keyolo ngu, ye Anutlo oni bidodo oole bodaga tembaniwoolemu nguno oolelo, Anutlo Sambo endemo oolewanggo. Ene Setanlo oole ngu ulungga mela nenengo gome nangge. Yo, oni simoo bale oowooyingga oolengo, ngu oole ulungga ngu keyolo, oololo oonatewanggo. ¹⁴ Ene Sambo Endemo oole, ngundo oole tembaniwoolega ngu bodaga nangge. Yo, keda sugi sugi oluweloyi oole tembaniwoolega ngu bodagamu, ngulo ye ko biyomi telogo, erewelo nguno oolewanggo. Oni simoo bale nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngundo nangge kenolo, Anutno oolewanggo.

Ye Setanlo Ingondudu Eyingo Oni Ebe Ganagana, Ngulo Ingondale Teyi!

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ Ye Setanlo ingondudu eyingo oni ebe ganagana ngulo ingondale teyi! Ngu oni ngundo ye kewooloyemo, oolengo oololo dikalo, tolige mande yeno ewanggo. Ene imakeyingo damoni telo, tolige yeno ombulo ooloutoyi, bo gula oowooyi Sipsip enengo damoni ngundilo tewolo. Ene useye newendemo nguno ngu, ngu se goki biyomi ngundilo. Ngundo ngu ombulo, sode-donangge yokiwanggo. ¹⁶ Ye koletelo enengo damoniyengga ngu wilikolo kenootoyi, ngu ene nenengo bine, ngundi biyomi bine ewanggo. Nga oni nga enengo ootootooye, ngu gome tetoyi, kenolo ngu, asa, ye nguno ingolo, enengo damoniye ngu nenengolo ingowanggo. Yo, Damoni dega, ngundo ngu yowoolengolo, koonda ma tewa. Ngundilo nangge, dimoo uto, kakali sanggili, ngundo yowoolengolo, mbako ma tewa. Hamoo oolengo kini. ¹⁷ Yo, de bidodo gome yanggango telo ngu, ene tanggooli gome nenengo nangge enggewanggo. Ngundilo nangge, de biyomi, ngundo ene engge gome metemi ma enggewa. ¹⁸ De metemi, ngundo engge biyomi ma enggewa. Ngundilo nangge, de biyomingga, ngundo ene engge gome metemi ma enggewa. ¹⁹ De bidodo gome ma enggetoyi, asa, ene de ngu doongoolo, deko yokawanggo. ²⁰ Ngundilo nangge, ye ngundilo oni ngu enengo damoni biyomi tetenggoku, ngu kenolo, ye nenengo tunoo ingootenggo. Ene ebe ganagana eyingo oni nanggelo ingowolo. Ngu oni nguno, ene Anutlo

damoni ma keyoyingo, hamoo oolengo kinilo ingowanggo.

²¹ Ngulo ngu, oni guminggado ngu noolengo Anut Oo Bidodo Sembunaye etenggoku, ngu gumi nenengo kini. Kini, oni ngu enengo bingamiye okoolo, ene Anut oowooyi ngulo ma ingolo tetenggoku ngu, ene Anutlo Sambo endemo enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno ma uwanggo. Ene oni gula Awane Sambo endemo oolooteku, ngu gome keyolo ngu, asa, Awane kenowa. ²²⁻²³ Ariya, oode kootusina, Anutndo nalu wenganggakuno wilikoyeloweloyi naluno, oni oowooyingga oolengo mayelo ewanggo. Oo Sembuli Sembunaye Ulungga, noole gengo oowoonggemo, noolendo gengo mandege keda mesalango ngu wesiyolo, mela yuka biyomi andangelo, damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim nguya tewololo ewanggoku, ene ngu nalunggano nguno, nondo mande ngandilo gumi ewano. Yendo ngu yengo oowooye bingamiye nangge okoolo, nolo nowoondoye hamoo ma teyingo, ngulo ngu, no yeno mande yanggango eteno. Nondo ngu ye watayi kini. Ye mbumbuwa oni biyomi! Ye sodedo sayi! No ngundilo ewanolo ewolo.

Ya Yeweloyi Damoni Elaya, Ngulo Mande Yamonggawo

(Luk 6:47-49)

²⁴ Ariya, Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo. Oni gula nolo mandene gome keyolo, ingolo ngu, ene ingondudu metemi yoote.

Ngundilo oningga ngu, ngu ngandilo. Ene ingondudu metemi yolo, ngulo ene ya yanggango ngundilo mela yanggangonggakuno de nonggini gagiwi yolo, yeteku ngu. ²⁵ Ngundilo telo, sono ulungga ombulo, sono tuwi ulungga ootookoolo, doogo ulungga ombutoni ngu, enengo yangga ngu yanggango ootoolo, ma dookelo solewa. Ndawugalo ngulo, ene mela yanggangonggano de nonggini gagiwi nguno yewolo. ²⁶⁻²⁷ Ngundilo nangge, oni gula nolo mandene ingolo ma keyolo, ene oni ingonduduni kini ngundilo. Ene ya yeweloyi ngu ingondudu kini. Ngulo ene ya osiyi ngu mele setoni, mela newendemo amuno ma uwolo. Kini, ene ya ngu mela sanganimu nangge yewolo. Ngundilo ngulo, sono doogo ulungga ombulo, sono mewuyi ulungga tetoni, ngu enengo yangga ngu yanggango kini, ngulo sodedonangge dookelo solewa. Yo, hamoo oolengo, ngu dookelo, solelo yombuliyomukowalo ewolo.

²⁸⁻²⁹ Yesuslo mande ngu kinitetoni, oni simoo bale oowooyingga oolengo enengo mandeni etuyelowoku, ngu ingolo, ene soliyokolo hamoo ingowonggo. Ndatelo ngulo, Yesusndo mandeningga ngu wesiyolo eteku, ngu mamana mande etuyeloyingo onindo etenggoku, ngundilo ma wesiyolo ewolo. Kini, Yesusndo mande oni simoo bale yunowoku, ngu yanggango oolengo ewolo.

8

Yesusndo Oni Mambugolidodoga, Ngu Yomosiyowolo
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

¹ Yesusndo pulingga ngu yokolo, ene ameno ombutoni, oni simoo bale oowooyingga oolengo ene keyolo oolouwonggori. ² Ngu nalunggano nguno, oni gula mambugolidodoga, ngundo Yesus tanggeyimo ombulo, penggootelo ewonggori. Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, no ingooteno. Ge mete nolo ingoya, noyega, mete tewelo ewonggori. ³ Ngundilo etoni, asa, Yesus ngu oni mambugolidodogaku ngu kenolo, nowoondoyi telo, kandeyi eneno yelo, ewonggori. No ngundilo tewelo gome ingooteno. Ge mete te. Ene ngundilo etoni, ariya, sodedonangge ngu oni mambugolidodogaku, enengo sayininggaku mete tewolo. ⁴ Asa, Yesusndo mande gula ewolo. Ge no manggone gome ingo! Ge oololo ngu, oni gulano gengo sayi yomosiyooteku, ngulo ma ewelo. Kini, ge sodedo oolouya, gengo gowege moondege Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngu etuyelo. Ene ge geyolo ingolo, gowege moondege sayi mete telo, elo ingolo ngu, kuli Mosesndo ewoku, ngundiya teyi. Ngundiya tetooga, oni simoo baledo geyolo, ataga gengo sayingge ngu mete tetelo ingowanggo.

*Me Oni Tabangonga, Ngu Newende Hamoo
Oolengo Tewolo
(Luk 7:1-10)*

⁵ Yesus Kaperniyam endegano nguno utoni ngu, ngu naluno nguno, me onilo tabango ululu gula ngulo me oni ngu onibi kandegula (100), ngundilomu ngu soboyelooteku ngu, ngundo Yesusno ombulo, ngandilo sumoo ewolo. ⁶ Nolo Oo Bidodo Sembuli Sembune, nolo sulena oni

gula sayi ulungga telo, yano ooloote. Ngu ene kekandeyi ngu kuli kumooyingo, ngu ene ogin-goyingo ulungga yolo oolootelo ewolo. ⁷ Yesusndo enengo mande ngu ingolo, enebana gumi ewolo. Nondo oololo, ene yewe, mete tewalo ewolo. ⁸ Ene ngundilo etoni, asa, me oni tabango ulungga Yesusno mande gumi ewolo. Oo Bidodo Sembuli, no oni metemi kini. Ngundilo ngulo, ge nolo yano ma ombuwa. Ge mande kingo nangge etooga ngu, nolo sulena oningga ngu, ene mete tewa. ⁹ Nondo noso nangge nolo oni sobosobo ulungga moole. Ene oo etoni ngu, nondo oo ngundilo teteno. Ngundilo nangge, nolo me oni nowoondonemo oolootenggo. Ariya, nondo gulaya, oolou, ewanoku ngu, ene oolouwa. Nondo gulaya, ombu, elo ewanoku ngu, asa, ngu ombuwa. Nondo nenengo sulena oni gulaya ko ngundiya te, ewanoku ngu, ene oo ngundilo tewalo ewolo. ¹⁰ Yesusndo enengo mandega ngu ingolo ngu, soliyokolo, yowoolengolo, oni enedodo namoko nguno etuyelolo ewolo. No yeno hamoo oolengo eteno. No ngu Iserel oni gula newende hamoo teyingongga, ngundilo no ma kenowonolo ewolo.

¹¹ No yeno hamoo eteno. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno oni simoo bale oowooyingga ngu sowe oowooyingga Yudalo oni kini, me oni tabango ulungga ngundilo. Yo, ngundo Sambo endemo nguya ombulo, oo simbo ulungga naluno, Ebaraham, Ayisak, Yekob, ngudodo bibitelo, oo nelo oluwanggo. ¹² Ene Anutndo endega enengo Iserel oni simoo bale

soboyelooteku, ngulo yomosiowolo. Yomosiyo-
ootoni, ene enengo Iserel oni simoo bale oowooy-
ingga nowoondoyemo hamoo ma telo, ngulo ene
Sambo endemo ma oolouwanggo. Anutndo ngu
oni ngu oweyelooteku, Setanlo ende biyomi de
nombo ma kumooweloyi nguno oolongoowa. Oo-
longootoni, nguno ene uleli ulungano sendo
mogulu ulungga telo, metokalikali telo oluwang-
golo ewolo.

¹³ Ngundilo elo ngu, asa, Yesusndo yowoolen-
golo, me oni tabango ulunggakuya elo, gengo
yano u! Gengo nowoondoge hamoo teyin-
gongga, nondo gengo ko oni yomosiyoowe elo
ingowokunggaku, ngu ataga engge tunootetelo
etoni, nalu ngundilo nangge, Yesusndo etoni ngu,
enengo ko oninggaku sodedonangge mete tewolo.

Yesusndo Pita Konggeyi Yomosiowolo
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴ Ariya, Yesusndo ombulo, Pitalo yano
ulo, konggeyi kenowolo. Ene sayi goweyi
gookingo ulungga yetoni, yabano wetololuwolo.

¹⁵ Ngundilo ngulo, Yesusndo Pita konggeyi
kandeyi dowootoni ngu, nguno nangge,
sayininggaku kinitetoni, ngulo ene ootookoolo,
Yesuslo oo kalo yomosiowolo.

*Yesusndo Oni Simoo Bale Oowooyingga Sayi-
dodomu Yomosiowolo*
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Ariya, suwootetoni, oni simoo bale oowooy-
ingga yuka biyomimbo yoyoyingomu, ngu yoy-
olo, Yesusno mayewonggori. Mayetoyi, asa,
Yesusndo yuka biyomiku oni nowoondoyemo

oolootenggoku, nguno elo oweyelootoni, peselo toongewolo. Ngundilo telo, sayi oniku nguya yomosiyeleotoni, ko mete tewolo. ¹⁷ Kuli Anutlo ingondudu eyingo oni oowooyi Ayisaya, ngundo Yesuslo mande ngandilo nakangolo ewolo.

Enendo enesu nangge sayinayi bidodo andangelo yokolo, ene noolengo sayi oowooyingga kuli koolowoolo oolouwololo ewolo. *Ayisaya 53:4*

*Oni Gulado Yesus Keyoweloyi Oolega, Ngu Tango Kini
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Ngu naluno nguno, oni simoo bale oowooyingga oolengo mayelo, Yesus pawangootoyi, ngulo enendo sulena onino ewonggori. Noole sono koongeyingo anduloko oolewatolo ewonggori. ¹⁹ Ngu naluno, Anutlo mamana mandelo etuyeloyingo oni, ngundo Yesusno ombulo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, ge ende bidodo oolouwaku ngu, no nguya geya oolouwelo ingootenolo ewolo. ²⁰ Ngundilo etoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Deguno se goki oolootenggoku ngu, ene kengeweloyi musiyo moole. Ngundilo nangge, nu nguya tagiyedodo moole. Ene no, Anut Nangoni Oni Kilalongo, ngu weleweleoyi musiyo hamoo oolengo kinilo ewolo. ²¹ Ngu naluno nguno, oni newende hamoo teyingo gulado Yesus keyolo ewolo. Oo Sembuli Ulungga, mete bine, no koletelo oololo, Awane sobowootoowe, kumootoni melengoologo ko ombuwanolo ewolo. ²² Ene ngundilo sumoo etoni,

asa, Yesusndo gumi ewolo. Oni nolo nowoon-doyemo hamoo ma teyingo, ngundo mete oni bingoo melengooyi. Ene komo ge no keneloya ombulo ewolo.

*Yesusndo Etoni, Doogo Ulungga Imakewolo
(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)*

²³ Ngu naluno nguno, Yesus enengo sulena oni nguya wanggo newendemo uwonggori.

²⁴ Ariya, ngu naluno nangge, doogo ulungga oolengo tunootelo, wendeyi dookelo, wanggo yowoolalingootoni, wanggo wendoni uwelo tewolo. Ngundilo tetoni, ene Yesus wanggo newendemo wetololuwolo.

²⁵ Ngundilo tetoni, enengo sulena oni sosoleyingo ulungga oolengo telo, Yesus yokutuwoolo ewonggori. Oo Sembuli Ulungga, ge komo noole hoolooweyelo! Noole ataga oonatewelo tetetoku ngalo ewonggori.

²⁶ Ene ngundilo etoyi, asa, Yesusndo eneno mande gumi ewonggori. Ye ndawugalo sosoletenggo?

Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge! Ewonggori.

Ngundilo elo, ene ootookoolo, doogo sono nguya yeyolo etoni, sodedonangge imakewolo. Yo, ene ngundilo etoni, doogo imaketoni, wendeyi nguya nenengo yewoli.

²⁷ Ngundilo tetoni, enengo sulena oni ngu kenolo, ingondudu ulungga oolengo telo, sosolelo, enengo nangge mande elo sumoo ewolo. Nga oningga nga ndatelo oningga, ngulo wendeyi, doogo yeyolo etoni, ngundo manggowo ingolo, ngulo ene sodedonangge imakewolo? Elo ewolo.

Yesusndo Oni Elayagomo Mboolo Biyomi An-dangewolo

(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

²⁸ Ngu naluno, ene sono anduloko oni simoo bale mela nguno oolootenggoku, ngu oowooyi Gadalin nguno ombutoyi ngu, oni elaya yuka biyomidodo ngu nguya goobooyingowoli. Ene oni melengooweloyi musiyo yokolo, Yesusno ombuwolo. Mboolo biyomimbo yoyoyingo oni elayaga ngu, se goki ngundilo. Ngundilo ngulo, oni simoo bale ngu oni elayagado musiyo oole ma endeyootenggo. ²⁹ Ngu naluno nguno, yuka biyomikundo Yesus kenolo, meno yanggango elo ewolo. Ge Anut Nangoni, ge nooleno ngano ndawuga tewelo ombute? Ge noole ogingoyingo ulungga yunowelo ombute, bine? Ataga nalungga, noole Setanlo ko oni yoyolo, Setando musiyo biyomimo yoyeweloyi nalu kinilo ewolo. ³⁰ Ngu naluno, bo oowooyingga oolengo sono kongeeyingo namoko oo nelo oluwonggo. ³¹ Bo oo netoyi, yuka biyomi oni elayagaku nowoondoyalimo oluwonggoku, ngundo bo kenolo, ngulo ene Yesusno solengoyelo, sumoo sumoo ewolo. Noole oweyelootoyi, oolelo, mete noole bo andu nowoondoyemo uwato, bine? Elo ewolo.

³² Ene ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo ngu ingolo, mande gumi ewolo. Yo, mete ngundiya teyi! Ene ngundilo etoni, ariya, yuka biyomiku oni elayagaku yoyokolo, boku nowoondoyemo utoyi ngu, ariya, sodedonangge boku kenduteloo oololo, mela tembanimo solelo, sono kongeeyin-

gomo ulo, nguno kumoomukowonggori.*

³³ Ngundilo tetoni, bo sobosobo oniku ngu kenolo, sodedonangge ene kendutelo, endemo ko oololo, bo bidodo kumoowonggoku ngulo elo, ko, oni elayaga yuka biyomimbo yoyoyingo ngu mete tewoliku, ngulo nguya elo endeyowoli.

³⁴ Ngundilo etoyi, ngu endemo simoo baleku bidodo sanggili telo, Yesusno mayewonggori. Ene Yesus kenolo ngu, nguno solengoyelo, sumoo sumoo inolo, nga melangga nga yokoya, gulasina toongelo ewonggori.†

9

*Yesusndo Oni Kekandeyi Kuli Kumooyingongga
Ngu Yomosiyowolo*

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Ngu naluno nguno, Yesusndo wanggo newendemo ulo, sono koongeyingo anduloko oololo, enengo ende damonimo ko mayewolo.

² Mayetoni, oni kekandeyi kuli kumooyingongga yabano yelo, oni gidalegado sumoolo, Yesusno mayewolo. Ariya, Yesusndo ngu oni ngulo nowoondoye kenolo ingowolomu ngu, ene enengo nowoondoyemo hamoo teyingo kenolo, ngulo ene ngu sayi oninggakuya ewolo. Nangone, nowoondoge imakeyngomo ootoo. Nondo

* **8:32:** Moseslo mamana mandeno ngu, Iserel oni bo sobowoolo, ko, utolo neweloyi nguya, loogu oolengo tewolo. Ariya, Yesusndo boku yoyokootoni kumoomukowonggori. † **8:34:** Ene ngundilo ewonggoku, ndawugalo ngulo, Yesusndo enengo bo sobowoolo, digi yoweloyi koyi, ngu yombuliyowolo.

gengo mbumbuwage andangelo yokolo kapengo yetenolo ewolo.

³ Ngundilo etoni, Moseslo mamana mandeno etuyeloyingo onindo ngu ingolo, enengo nangge mande elo, ingolo ewolo. Nga oningga ngando, Anut kootuyisina elo yumooyinolo mande biyomi etelo ewolo.

⁴ Asa, Yesusndo enengo nowoondoye bidodo kenolo ingolo, ngandilo sumoo ewolo. Ye ndawu-galo yengo nowoondoyemo ngundilo biyomi ingootenggo? ⁵ Oole elaya ngu sayi oningga nguya eweloyi oolote. Ndawu oolega ngu dagate? Nondo enedodo ewano, gengo mbumbuwa andangelo yokolo kapengo yewano; ngundi, ge ootookooya ooloulo ewano, bine? Ndawu oolega ngu gome? Elo sumoo ewolo. ⁶ No nenengo etuyelolo ewelo. No Anut Nangoni Oni Kila-longo ootoolo, yanggangonedodo no mete melako ngano oni bidodo mbumbuwa andangelo yokolo, kapengo yewanolo ewolo. Ariya, ene ngu oni kekandeyi kuli kumooyingonga nguya ewolo. Ge ootookooya, gengo yaba yoya, gengo yano ulo ewolo. ⁷ Ngundilo etoni, ene ootookoolo, enengo yano uwolo. ⁸ Oni simoo bale namoko oluwonggoku, Anutndo yanggango oni yunowoku, ngu kenolo ngu, ene soli ulungga yokolo, Anut oowooyi bingamilo okoowonggori.

*Yesusndo Matiyo Negongowolo
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Ngu naluno nguno, Yesusndo nguno oololo, Gabman bobeye yoweloyi oni oowooyi Matiyo ngu kenolo ewolo. Ge ombuya, no kenelo, ewolo.

Ngundilo etoni ngu, asa, Matiyo ootookoolo, Yesus keyolo oolouwolo.

¹⁰ Yesusndo sulena oni nguya, Matiyulo yano oololo, oo netoyi ngu, digi yoweloyi oni gula, ko, mbumbuwadodo oni nguya ombulo, ngudodo oo newonggori.* ¹¹ Moseslo mamana mande sobowooyingo oni, oowooyi Parisi, ngundo Yesuslo sulena oniku yeyolo ewolo. Ndawugalo yengo oo Sembuli ngu bobeye yoweloyi oni, ko, mbumbuwadodo oni nguya oo netenggo? Elo sumoo ewonggori.

¹² Yesusndo ngu mandega ngu ingolo, mande gumi ewolo. Oni sayi kini ngu, sayi mambu yomosi yoweloyi Dokta onino nguno ma oolouwango. Kini, oni sayidodo, ngundo nangge Doktano oolouwangolo ewolo. ¹³ Kuli Anutlo ingondudu ewo onindo nakayanggano nguno Anutlo ewolo.

Nondo ngu nowoondoye ebe ino ino teweloyi damoningga, ngulo gome ingooteno. Ngu damoningga, ngundo nono woolo yeweloyi, ngu dagatelo ewolo. *Hoseya 6:6*

Ene mande sowejolo gula ewolo. Ye Anutlo ingondudu ewo oni ngulo mande ngu gome ingoyi, ngulo damoni ndatelo? Ngundilo nangge, no oni nenengombolo nangge ma ombuwono. Kini,

* **9:10:** Yuda melako nguno Gabman bobeye yoweloyi oni, ngulo damoni biyomi ngu ngandilo. Ngu oningga, ngundo gabmando uli ewaku, enendo bobeye dagalo, awuloko elo, digi gumi enengo yolo, gumi gidalega ngu andangelo, Gabman nguno inoote. Yuda oni ngu enengo damoni watayi, ngulo ene yakaka onilo etenggo.

no oni mbumbuwadodomu negoyelowelo nguya ombuwonolo ewolo.

*Oowali Loogu Teweloyi, Ngulo Damoni
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Ngu naluno nguno, sonoyeloyingo oni Yon oningga ngulo sulena onindo Yesusno ombulo, sumoo ewolo. Ndawugalo ngulo, nolo, ko Parisi oni nguya oowali loogu telo, gengo sulena oni ngundilo ma tetenggo? Elo sumoo ewolo.

¹⁵ Yesusndo mande ngu ingolo, ngulo gumi ewolo. Bale yoweloyi naluno, dobooguline, yayane, awa namone mayetoyi ngu, nguno oni oni teweloyi naluno, oowali ma loogu teweloyi. No melako ngano ma oluwanoku nalunggano ngu, asa, nenengo sulena oni oowali loogu tewanggolo ewolo.

¹⁶ Yesusndo mande yamonggawo elaya yunolo, ngu etuyelolo, damoni keda ko damoni kulimi ngu ma gooboowoowelo. Ngu ngandilo: Oni kumba sosowoo kedaga yolo, ngundo neng-gulo kulimmingga ngulo wetu ma ukingolo wey-omoowanggo. Ene ngundilo tetoyi ngu, ngu kumba sosowoongga, wetu ukingowonggoku, ngundo nenggulo ko oomboongewa. Kedang-gakundo kulimminggaku oomboongetoni, nguno wetu ulungga tunootewa. ¹⁷ Ngu ngandilo: oni gulado bo simoongo kedamu yolo, si kulimimo ma siliyoote. Ndatelo ngulo, ngundilo tewaku, bo simoongonggakundo si kulimminggaku oomboon-gelo, melako solelo, si, bo nguya yombuliyowa. Ngundilo nangge, oni bo simoongo, si kedamo siliyootoyi, ngu bo, si nguya mete oluwalo ewolo.

*Yesusndo Tabango Oningga Namboni Yokutuwoolo, Bale Sayidodoga Nguya Yomosiyowolo
(Mak 5:22-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yesusndo mande soweyolo, elo etoni ngu, goobooyingo yalo tabango oni gula ombulo, boodoo oondookelo ewolo. Anangu, no nambone kumoote. Mete, ge ombuya, kandege eneno yeya, yokutuwootooga, ene ko ootookoolo, keda olinilo ewolo. ¹⁹ Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo, enengo sulena onidodo ootookoolo, ene keyolo oolouwonggo.

²⁰ Ngu naluno, bale gula kombolo sayi yolo, mooma nalu kande elaya kegidembolo elaya oluwoku, ngundo Yesus kootusina oololo, nengguni tanggeyisina dowoowolo. ²¹ Enengo newendemonggo ngu ngandilo ingolo ewolo. No nengguni tanggeyisina nangge dowoowanoku ngu, asa, nenengo sayine mete kinitewa, ingolo ewolo. ²² Ngundilo tetoni ngu, Yesusndo yowoolengolo, kenolo ewolo. Nambone, mete, ge nowoondoge imakeyingo ootoo. Ge nolo nowoondoge hamoo teyingo ngulo ngundilo nangge, sayingge kinitetelo ewolo. Ngundilo etoni, ngu naluno nangge, enengo sayinggaku kinitewolo.

²³ Ariya, Yesusndo tabango oninggakundo yano ombutoni, nguno oni simoo bale oowooyingga oolengo nguno ootoolo, sendo mogulu telo, ngusi uwoolo oluwonggo. ²⁴ Yesusndo oo ngundilo kenolo ewolo. Anangu, ye sayi! Nga bale buniyongga nga ngu ma kumooyingo, ene wetoloote nanggelo ewolo. Ene ngu mandega ngu ingolo, ngulo ene yumoo inowolo. ²⁵ Ene ngundilo tetoyi, Yesusndo oni simoo bale oweyelootoni

ngu, endesina ooletoyi, ya newendemo ulo, bale buniyongaku kandeyi dowootoni, ko keda telo ootookoowolo. ²⁶ Ngu ooga tunootewoku, ngulo mandeni sodedonangge ende bidodomo ngu mela guminggano oolooteku, ngu ingowonggo.

Yesusndo Oni Elaya Doongeyali Kilingomu, Ko, Oni Manggowo Gosiyoyingongga Nguya Yomosiyoowolo

²⁷ Ngu naluno nguno, Yesusndo ngu endega yokolo ooloutoni ngu, oni elaya doongeyali kilingomu ene keyolo, meno yanggango ewoli. Ge Yuda onilo tabango ulungga Dewit ngulo osiyi! Ge noolengo nowoondoyi yuno! Elo ewoli. ²⁸ Yesusndo ngu ingolo, ene nowoondoyali kenowelo yano utoni, ngu oni doongeyali kilingo elayagaku nguya uwoli. Yano utoyi ngu, asa, Yesusndo elayagaku yeyolo, tewooyelolo, sumoo ewolo. Yali nowoondoyalimo ngu nondo yomosiyeloni ingooteli, bine? Ene ngundilo etoni, doongeyali kilingo elayagakundo mande gumi ewoliyo. Oo Sembuli Ulungga, ge mete noole yomosiyoowolo ewolo. ²⁹ Ene mande ngundilo etoli ngu, asa, Yesusndo kandeyi doongeyalimo yelo ewolo. Ariya, yali nowoondoyalali nono hamoo tetoli ngulo, ataga ngundilo nangge, engge tunootewalo ewolo. ³⁰ Ene ngundilo etoni, sodedonangge doongeyali mete tewolo. Ngundilo tetoni, asa, Yesusndo enedodo mande yanggango ewolo. Yali ingondale teli! Yali oni gulano nga ooga ngalo ma ewelo! Elo ewolo. ³¹ Ene ngu oni elayagaku endesina oolelo, ngu ooga Yesusndo tewoku, ngulo mandeyi sodedonangge ende

bidodomo ngu mela guminggano oolooteku, ngu wesiyo ewoli.†

³² Ngu naluno nangge, Yesusndo ngu endega yokolo, ooloutoni ngu, oni gidegado oni gula yuka biyomimbo manggowo gosiyoyingomu, ngu yolo, Yesusno ombuwolo. ³³ Ariya, Yesusndo ngu yuka biyominggaku owetoni, ngu oninggaku mande ewolo. Oni simoo bale ngu kenolo, soliyokolo ewolo. Noole kuli ngundilo ooga Iserel melako tunootetoni, ngu ma kenowololo ewolo. ³⁴ Ngundilo ngulo, Parisi onindo Yesuslo ko kenolo, nowoondoyemonggo boguwoolo mande ngandilo ewolo. Ene mboolo biyomi Setanlo yanggangomonggo ngu andangetelo ewolo.

Noole Anutno Yemboongetooye, Ko Oni Oowooyingga Soweyelootoni, Enengo Kono Ombuwanggo

³⁵ Ngu naluno nangge, Yesusndo ende bidodomo endeyolo, Yudalo goobooyingo yano ulo, simoo bale etuyelolo, Anutlo Mande Keda Mesalango wesiyo yunolo, oni simoo bale yowoosoolo, Anutlo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno utoyi, ene nowoondoye hamoo teweloyim. Ngundilo telo, ene oni sayidodomu, ko, sayi oowooyingga nguya yomosiyelowolo. ³⁶ Yesusndo oni simoo bale yeyootoni, ene kowuli oowooyingga ingolo, ngulo ingondudu ulungga

† **9:31:** Yesusndo mande ngundilo eyingo ngu, ndawugalo ngulo, ene nalu logono sayi oni yomosiyelolo ngu, enengo ko nenengo Anutlo Mande Keda Mesalango wesiyo eweloyi, ngu ma tewa.

telo, ene biyomi nangge oluwonggo. Yesus newendemonggo yeyolo, ngulo nowoondoyi ulungga yunowolo. Ndawugalo ngulo, oni simoo bale ngu Sipsip ingonduduye kini ngundilo, ko, sobowooweloyi ko oni gome nguya kini. ³⁷ Ngundilo ngulo, enengo sulena onikuya mande gula ngandilo ewonggori. Oowali oowooyingga kono kuli mandoni yewoku, ene ngulo ko oni oowooyingga kini. ³⁸ Ngundilo ngulo, ye komo Anutno kila etoyi, ko oni oowooyingga suleyelootoni, Anutlo kono ombulo, oni simoo bale goobooyelowanggo. Ewolo.†

10

Yesusndo Enengo Sulena Oni Kilalongo Kande Elaya Kegidembolo Elaya Negoyelowolo
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayagaku negoyelootoni, ombutoyi, yanggango yunootoni, ene yuka biyomi owelo, oni sayidodo ngu mete yomosiyelelo, moondeyemo kowuli ngu andangetenggo.

²⁻⁴ Yesuslo sulena oni ngu ngandilo: Sayimon oowooyi gula Pita, ko, enengo koneyo Enduru; Yems ko Yon ngu Sebedi simoongo; Pilip; Batolomeyu; Tomas Matiyu, ngu bobeye yoweloyi oningga; Yems ene Alipiyaslo nangoni; ko Tadiyas; Sayimon, ngulo damoni ngandilo:

† **9:38:** Nga mandega nga ngu, Yesusndo hamoo oowali kono ngulo ma ete. Kini, oowali mandoni yewoku, ngu oni simoo bale ene nowoondoyemo hamoo teweloyi namoko tetenggoku ngundilo.

enengo mela, ngu mela gula onindo, sobowoow-
eloyi ingonduduni kini oolengo. Ko Yudas
Iskariyoot ngu oningga, ngundo damodamoni
telo, Yesus me oni kandeyemo yewolo.

*Yesusndo Enengo Sulena Oni Kilalongo Kande
Elaya Kegidembolo Elaya Ko Yunowolo
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-5)*

⁵ Yesusndo enengo sulena oni kilalongo ma-
mana mande ngundilo yunowolo. Ye oni sowe
oowooyingga Yudalo oni kini nguno ma uwelo.
Ye ende gidega Sameriya mela nguno oolooteng-
goku, nguno nguya ma uwelo. ⁶ Kini, ye Iserel
oni simoo bale nangge nguno oolouyi. Ene Sipsip,
ngundo enengo oole yokootenggoku ngundilo.
⁷ Ye oolouya ngu, mande ngandiya wesiyoya eyi.
Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo
nalu enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu
kuli namoko ombute. ⁸ Ye ko gula ngandiya
teyi. Ye sayi oni yomosiyeLOYA, oni kumooyin-
gomu yokutuyeloya, ko moondeye golimambu-
dodomu oni yomosiyeLOOToyiga mete tetoyiga, ko
yuka biyomi nguya oweyeloYI. Nondo ye Anutlo
mamana mande yunolo, ko nondo ko biyomi
telo, yengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngu
yanggango kingo yunowono. Ariya, ngundilo
nangge, ataga, yengo nalu, yeba nangge saya, oni
simoo baleno ngundiya kingo yunoyi.

⁹ Mete, ye bobeye ma yolo, siliyowelo. ¹⁰ Ye
siyaki, ko towi elaya, keye goweyi elaya, ko
usutoko gula, ngu ma yowelo. Kini, oni endemo
oolootenggoku, ngundo mete oo bidodo yunolo
hoolooweyelowanggo.

¹¹ Ngundilo nangge, ye ende ululumo ko bodimo, nguno ye oni gome ereweya, yeyoya, oni metemi nenengonga kenoya, ngundo yano nangge oodega, oolouya, nalu saweloyigakuno yokoya sayi. ¹² Ye ya gulano uya ngu, oni ngu yano oolootenggoku, ngu kumana yunoyi. ¹³ Oni simoo bale ngu yano oolootenggoku, ngundo ye gome soboyelootoyiga ngu, ngu Anutlo kumanangga enedodo mete oluwa. Asa, ngundilo nangge, enendo gome ma soboyelootoyiga ngu, ngu Anutlo kumanangga eneno ma oluwa. ¹⁴ Ngundilo nangge, oni gulado yoyolo, enengo yano ma utoni ngu, ko endemo oni simoo baledo Anutlo mande kootu inootoyiga ngu, asa, ye ende yokoya, oolouya ngu, keyemo gugukakawu yonggulumooya, ye sayi.* ¹⁵ Nondo yeno hamoo eteno. Kootusina, oni simoo bale wilikoyeloweloyi nalu ulunggano, ngu Anutndo ngu endemo oni simoo bale ngu kowuli ulungga oolengo yunowa. Ngu endemo kowulingga yunoyingo, ngundo oni simoo bale Sodom ko Gomora ende elayagano kowulingga, ngu dagatelo ewolo.†

Kootusina, Kristen Onino Tewootewoo Gula

* **10:14:** Ngundilo tetoyi ngu, Anutndo endemo oni kumana biyobiyomi ulungga ene yunowa. † **10:15:** Kuli Ebarahamlo naluno, ngu ende elayagano, simoo bale bidodo nowoondoye ingondudu biyomi ulungga, ko mbumbuwa ulungga oluwonggo. Ngundilo ngulo, Anutndo enengo mbumbuwa ulungga oolengo ngu kenolo, ngulo ene Sambononggo de suleyootoni, ombulo, ngundo ngu ende elayagaku, oni simoo bale nguya oo bidodo demukolo kinitewolo.

*Gula Tunootewa**(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Yesusndo mande gula ewolo. Ye gome ingondale teyi! Nondo ye Kristen oni, Sip-sip ngundilo ngu suleyelootowe, se goki ke-wooloyemo oolouwanggo. Ye silelo damoni keyoyi. Ene ingondudu ulungga telo, oo gome kenolo ingolo, oo tewelo ingooteku, ngu tete. Ye nu mumukondililo damoni nguya keyoya, ngunonggo damoni biyomi teweloyim, ngu ma ingowelo. ¹⁷ Ye onilo ingonda gome teyi! Enendo yoyolo, ya biyomimo oolelo, wilikoyeloyi musiy-omo oolelo, enengo goobooyingo yano gisas-aluyelowanggo. ¹⁸ Ye nono oni nowoondoye hamoo tetoyi, ngulo enendo ye yodowoolo, Gabman oni, ko, melako oni koleteyingo tabango ulungga, ngu doongeyemo ombuwanggo. Ngundilo ngulo, ngu naluno, ye Anutlo Mande Keda Mesalango ngu onino, ko oni sowe oowooyingga Yuda oni kini, nguno nguya wesiyoya yunoyi. ¹⁹ Ye nono nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngulo kowulingga ngu tunootetoni ngu, ye nowoondoyemo sosolelo, ngandilo ma ingowelolo ewolo. No oni ululumo ndatelo mandega ewano; ngundi, enendo etoyi ngu, nondo gumi ndatelo ewanolo ma ingololuwelo. Ngu nalunggano nguno, ye ma sosolewelo. Ndatelo ngulo, yengo Anut, ngundo ingondudu ye yunootoni, mande ngundilo wesiyolo ewanggo. ²⁰ Yengombo ngu oo ngu ma wesiyolo ewanggo. Kini, Anutlo Yuka Kundingiyi, ngundo nangge ingonduduyemo etoni ewanggo.

²¹ Kowuli naluno, oni gulado koneyo dowoolo,

oo wilikoweloyi musiyomo ooletoni, uleyi kumoowa. Ngundilo nangge, eweyimbo nguya nangunimo ngundilo tetoni, simoongombo ewenemi nguya ngundilo tewa. ²² Yo, hamoo, ngu naluno, ye nolo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngulo oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo yeya nowoondoye biyomi ulungga ingowanggo. Ene ngundilo tetoyi ngu, oni gula newende hamoo yanggango telo oode, nalu wengamo oluwaku ngu, asa, Anutndo ene yootoni, ngu oningga ngu Anutya sugi sugi oluwali. ²³ Oni simoo bale ende gulado yombuliyelowelo tetoyiga ngu, ye ende gulano sodedo sayi. Ngu endemo oni ngundo nguya damoni biyomi yeno tetoyi ngu, asa, ye ende gulano sopiyoya sayi. No yeno hamoo oolengo eteno. Ye Iserel ende bidodomo ko ngundilo ngu ma temukoyingomo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo ko ombulo yoyowano.

²⁴ Simooye Skulno oolouwonggoku ngu, ngu komo enengo etuyeloyingo oningga ngu nowoondoyemo oliyi. Ene ngundilo nangge, sulena oni nguya komo enengo sobosobo oni ululu nowoondoyemo oliyi. ²⁵ Mete Skul oni nguya, etuyeloyingo oni ngu kilalongo oolengo tunoote-wanggo. Ngundilo nangge, sulena oni nguya enengo oni ululu kilalongo oolengo mete tunoote-wanggo. Ngu hamoo, nondo yengo nowoondoye hamoo teyingo ngulo Awaye oolooteno. Ene nolo me oni gidalegado no kootunesina oowoone biyomi Setan, ngundi, Biyelsebab elo ngu, asa, ngundilo nangge, ye nolo kilalongo telo oolootenggoku, ye nguya ngundilo kootuyesina

oowooyi biyomi guladilo guladilo ewanggo.

*Oni Komo Ene Anutlo Nangge Sosoleyi
(Luk 12:2-7)*

²⁶ Ngundilo ngulo, ye me oni melako ngano oolootenggoku, ngu ma sosolewelo. Ndatelo ngulo, mande bidodo nowoondoyemo ngu ingolo, kombiteyingo oolooteku ngu, kootusina oode, tunoo oolengo tunootemukowa. Ngu oo ngu wiliyoyingo ngu, kootusina, onindo kenowanggo. ²⁷ Nondo mande uleriko etuyelolo, yunootenoku nga ngu, yendo mela himi sano wesiyoya yunoyi. Ngundilo nangge, ye mande tolige sodeyebo ingootenggoku ngu, ye mande eweloyi musiyomo, ngunonggo mande wesiyoya eyi. ²⁸ Ene ye oni goweye moondeye uleyi kumootenggoku, ngulo ma sosolewelo, ndatelo ngulo, ene gaboye nguya mete ma uleyi kumoowa. Kini, ye komo Anutlo nangge sosoleyi. Ngundo ngu, ene mete moond-eye gaboye nguya elayadodo Setanlo ende biyomi, de nombo ma kumooweloyi, nguno ye oolongooyelowa.

²⁹ Oni ngu nu bobodi digi tanggooli gulanangge, ngundo nangge uliyootenggo. Ene Awaye Sambono oolooteku, ngundo ma ingootoni ngu, asa, ngundilo nu bobodi ngu melako ma solewa. ³⁰⁻³¹ Yo, Anutndo nu ngulo gome ingolo, sobowoolo, ene ye soboyelolo ingooteku, ngundo nu bobodi soboyelooteku damoningga, ngu dagate. Yo, Anutndo tabaye uye ngu kuli kandangelo, ingowoku ngu, ye ngu watayi kini. Ngundilo ngulo, ye ma sosolewelolo ewolo.

Yesus Oowooyi Wesiyolo Ewelayimbolo Ma Sosolewato
(Luk 12:8-9)

³² Ngulo oni gulado no oowoone oni simoo bale doongeyemo wesiyolo, ewaku ngu, nondo nguya ngu oningga oowooyi Awane Sambono oolooteku, ngu doongeyimo nguya wesiyolo ewano. ³³ Ene oni gulado oni simoo bale doongeyemo no kootu nunootoni ngu, asa, nondo nguya ngu oningga Awane Sambono oolooteku, ngu doongeyimo nguya kootu inowano.

³⁴ Ye ngandilo ma ingondudu tewelo, no melako ngano ebe yeni, kumoowelo ombutelo, ma ingowelo. Kini, no ebe yewe kumoowelo ma ombuwonowolo. No duge ngu Anutlo mandeni ngundilo ngu yolo ombuteno.

³⁵ Yo, nolo dugega ngando ngu oni simoo bale bidodo kewoolo wesowooyilootoni, wata elaya tunootelo, gula oni simoo bale nono nowoondoyemo hamoo telo oodoyi, oni simoo bale wata gula nowoondoyemo hamoo ma teyingo oluwanggo. No ngulo ombuwono. Simoo gulado eweyimboya mudi telo, sungo sungo oluwali. Bale gulado nemimboya mudi telo, sungo sungo oodoli, ngundilo nangge, bale gulado neboyiboya mudi telo oluwali.

³⁶ Ngundilo nangge, oni simoongolo ya gulananggemo oolootenggoku, nguya mudi telo, sungo sungo oluwanggo.
Mayika 7:6

³⁷ Oni gula eweyi nemimbolo nangge ingooteku damoningga, ngundo nolo ingooteku damon-

ingga, ngu dagatoni ngu, ngu oningga ngu nolo doboone kini. Ngundilo nangge, oni gula nangoninggalo ko namboninggalo gome ingooteku damoningga, ngundo nolo ingooteku damoningga, ngu dagatoni ngu, asa, ngu oningga nguya nolo doboone kini. ³⁸Ene oni gula enengo newendemo hamoo teyingo ngulo ene ma kumoowelo telo, ngunonggo ene no kenelowaku ngu, asa, ngu oningga nolo doboone kini. ³⁹Oni gula melako ngano enengombo enengo keda oluweloyiga ngu yowaku ngu, oniyooge, kootusina, ene oonatewa. Ngundilo nangge, oni gula nolo ingolo, meyelo, nolo konemo enengo keda sugi sugi oluweloyi yokowaku ngu, asa, ngu oningga, ngundo noya keda sugi sugi oluweloyi ngu Sambo endemo yowa.

*Oni Uli Metemi Yote
(Mak 9:41)*

⁴⁰Oni gulado ye yomosiyelowaku ngu, ene ngundilo nangge, no nguya yomosineloote. Ngundilo nangge, oni gulado no yomosinelooteku ngu, asa, ene Anut, no sulenelootoni ombuwonokungga, nguya yomosiyoote. ⁴¹Oni gula Anutlo ingondudu ewo oningga ombutoni, kenolo, no Anutlo ingondudu eyingo oni hooloowewelo ingolo, ene yolo, enengo yano ulo gome sobowooteku ngu, asa, Anutndo ngulo uli ulungga inowa. Ngundilo nangge, oni gula oni nenengo metemingga ombutoni, kenolo, ingolo, ene yolo, enengo yano ulo sobowoowaku ngu, asa, ngu oningga nguya Anutndo uli ulungga inowa. Ndatelo ngulo, onindo oni Anutlo ko tetenggoku, ngu hoolooweyelootenggoku ngu,

Anutlo ko goboolo tetenggo. ⁴² Oni gulado ngu oni simoo bale nolo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu oowooyidodo kini, ngu kenolo, ingolo, ngulo ene sono gingo tobano wendolo, inowaku ngu, asa, no yeno hamoo eteno. Ngu oningga ngu uliyi gome yowalo ewolo.

11

*Yondo Enengo Sulena Oni Gidega
Soweyelootoni, Yesusno Oolouwolo*

(Luk 7:18-35)

¹ Yesusndo enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayagaku, ko teweloyi ngulo mande yunowolo. Ene mande kinitetoni ngu, asa, ene ngu endegaku yokolo, ende oowooyingga ngu Galili mela oolooteku nguno oololo, Anutlo mande wesiyolo etuyelolo, oni simoo baleno yunowolo.

² Ngu naluno nguno, Sonoyeloyingo oni Yonngga ya biyomimo oode, ngunonggo Yesusndo ko tewoku ingolo, ngulo enengo sulena oni suleyelootoni, Yesusno oololo, sumoo ewelo.

³ Ene Yesusno mande ngundilo sumoo ewolo. Ge nooleno nenengo tunoo oolengo e. Ge Yuda onindo oni ulungga sobowootetoku, bine; ngundi, noolendo oni gula sobowoowato, bine? Elo ewolo.

⁴ Ene oo ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Ye oolouya, Yonno oo kenolo ingootenggoku, nga eyi. ⁵ Ye oolouya, Yonno ngandiya eyi. Oni doongeyi kilingomu ngu ataga doongetetoyi; oni keye biyomimu ataga gome endeyootoyi; golimambudodo oni enengo goweyi

ataga metemi tetoyi; oni sodeye tuwoomu ngu mande ingootoyi; oni kuli kumooyingomu ataga ootookoodoyi; owoolongo oni Anutlo Mande Keda Mesalango ataga ingootenggo. ⁶ Oni gula newende nolo hamoo telo, ingonduduni elaya kini oluwaku ngu, ariya, ngu oningga newende imakeyingo ootoolo, oni oni tewalo ewolo.

⁷⁻⁹ Ariya, Yonlo sulena oniku ngu ingolo, ene sawonggori. Ngundilo tetoyi, Yesusndo oni simoo bale kewooloyemo, Yonlo mande ewolo. Ye kuli oni kini kingo melako oolouwonggoku, nguno ndawuga kenowonggo? Ye, bine, doogobo kumuku nungo umamingootoni, kenowelo oolouwonggo, bine? Kini, ye nguno ndawuga kenowelo oolouwonggo? Ye bine, oni gulado nenggulo gomengga tetoni, ngu kenowelo oolouwonggo, bine? Kini, oni nenggulo gome gomemu tetenggoku ngu, ene mela oni sobosobo koleteyingo ulungga, ngundo yano nangge oolootenggo. Asa, ye nono eyi. Ye nguno ndawugalo oolouwonggo? Anutlo ingondudu eyingo oningga kenowelo oolouwonggo, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon, ngu Anutlo ingondudu ewo oni, ngundo Anutlo ingondudu eyingo oni gidega ngu dagayeloote. ¹⁰ Yo, Yon ngu Anutlo ingondudu eyingo oni, ngundo Anutlo ingondudu eyingo oni gidega ngu dagayeloote. Ndatelo ngulo, Anutlo mandeno, Anutndo Yonya ngandilo ewolo.

Nondo ko oni gula suleyootoowe, ngundo ge koletelu ulu, nolo mandene wesiyolo ewa. Ngundo gengo oolege yoonenengowalo ewolo. *Malakayi 3:1*

¹¹ Nondo yeno hamoo eteno. Sonoyeloyingo Yon ngulo oowooyi, ngundo melako oni tunooteyingo nga bidodo dagayeloote. Ene Anut doongeyemo, nolo nowoondoye hamoo tetenggoku, ngu kewooloyemo oni bingamini kiningga, ngudodo Sonoyeloyingo Oni Yonlo oowooyi dagate.

¹² Yo, kuli Sonoyeloyingo Oni Yondo no tunooteweloyi, ngulo mande wesiyolo ewolo. Ngu naluno, ko ataga nga naluno nguya, Anutlo me oni enengo yanggangoye, ngundo Anutlo mande damoni, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu keyoyelolo, andangewelo ko yanggango tetenggo. Ene ngundilo tetenggoku, ene oni oowooyingga oolengo Anutno nowoondoyemo hamoo tetenggo.

¹³ Anutlo ingondudu eyingo oniku, mamana mandeno nguya, ko Sonoyeloyingo Oni Yon nguya, ngu bidodo nga nalunggano ngano, Anutndo noole ko yoyoweloyi oni Kristus suleyootoni ombuweloyi, ngulo mande ewolo.

¹⁴ Ene ye mete nowoondoyemo hamoo teya ngu, asa, ye ingoyi. Yon ene Ilayisa oningga ngundo ombute.

¹⁵⁻¹⁶ Oni gula sodeyidodo tetoningga ngu, asa, ene komo gome ingoni! Oni simoo bale ngano oolootenggoku, ngu simooyembo ende kewooloko koondoonetetenggoku ngundilo. Simooye wata gulado simooye gidegalo mena yanggango ewonggori. ¹⁷ Noole nggusi uwoolo, yambo utooye, ngulo ye ma kunowonggori. Ngundilo nangge, noole nggusi uwoolo, nowoondoyi teweloyi yambo utooye, ngulo ye ma sendowonggorilo ewolo. ¹⁸ Ngundilo nangge, simooyembo koondoonge tewelo ma oni oni

teyingo, ngulo ye nguya, Sonoyeloyingo Oni Yon oningga, ngulo ko nolo nguya, ye noolengo ma oni oni tetenggo. Yo, Sonoyeloyingo Oni Yon ngundo ombulo, ene oowali ko Wayin sonoyi nguya oowooyingga ma netoni, ngulo oni simoo baledo enengo damoni ngundilo kenolo ewolo. Nga oningga nga ngu, yuka biyomi eneno oolootelo ewolo. ¹⁹ Ene Anut Nangoni Oni Kilalongo nondo ombulo, oowali nelo, Wayin sono bodaga netoowe, enendo neyolo etenggo. Nga oningga nga oowali ulungga oolengo, logoyimo neweloyi, ngu dagalo nete. Ngundilo nangge, ene Wayin sonoyi nguya ulungga logoyimo neweloyi, ngu dagalo nete. Ene Gabman bobeye yoweloyi oni ko mbumbuwadodo oni nguya ngulo dobooyelo ewolo. Ene Anutlo ingondudu gomengga, onindo ngu kenolo, ngandilo ingootenggo. Anutlo simoo bale, ngundo damoni gome nenengo ngu keyootenggoku, ngundo simoo bale gidalega etuyelootoyi, kenolo etenggo. Hamoo oolengo, Anutlo ingoyingoni gomengga nga ngu, nenengo oolengolo etenggo.

*Ende Gidegalo Simoo Bale Nowoondoye Ma Yowoolengolo Teyingo, Ngulo Nowoondoyi
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Yesusndo ende gidegawoole damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu oni simoo bale doongeyemo tewolo. Ngundilo tetoni, ene oni simoo baledo oo ngu kenolo, nowoondoye ma yowoolengowonggori. Ngulo Yesusndo ngu naluno nguno damoni yelo, ngu en-

demo simoo bale ngu yeyolo mamanayelowolo. ²¹ Ye Korasin, ko, Betsayida ende elayaga nguno simoo bale oolootenggoku, yengo nondo nowoon-doyi yunooteno! Nondo Tayiya ko Sayidon ende elayaga, nguno simoo baleno damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyi, ngu nondo yengo endemo tewonoku, ngundilo eneno tetoowe ngu, asa, ngu ende elayagano oni simoo bale, ngundo ngundilo oo kenolo, nowoondoye kowuli ingolo, ngulo ene sodedonangge nowoondoye yowoolengolo, nolo hamoo ingowanggo. ²² Asa, no yeno hamoo eteno. Kootusina, oni simoo bale wilikoyeloweloyi nalu ulungga nguno, yendo kowuli yowanggoku, ngundo Tayiya ko Sayidon onilo kowuliye tunootewaku ngu dagalo yowanggo. ²³ Ariya, ataga, no ye Kaperniyam endemo oni yeya eteno. Yengombo ingootenggoku, yengo ende ngundo ende bidodo melako oolootenggoku nga dagayeloote, bine? Ngundilo nguya kini. Anutndo ye yoyolo, Setanlo ende biyomi de nombo ma kumooweloyi, nguno oolongooyelowa. Oni gulado Sodom endemo, damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyi, nondo ye kewooloyemo tewonoku ngu, ariya, ataga Sodom endega ngundilo oluwa.* ²⁴ Ene no yeno hamoo eteno. Kootusina, oni simoo bale wilikoyeloweloyi nalu ulungga nguno, yengo

* **11:23:** Kuli, Ebarahamlo naluno, ngu endegano, simoo bale bidodo nowoondoye ingondudu biyomi ulungga, ko, mbumbuwa ulunggano oluwonggo. Ngundilo ngulo, Anutndo ngu mbumbuwa ulungga oolengo ngu kenolo, Sambononggo de gookingo ulungga ngu suleyootoni, ombulo, ngundo ngu endega, ko, oni simoo bale nguya oo bidodo demukolo kinitewolo.

kowuliye yowanggoku, ngundo Sodom onilo kowuliye tunootelo, ngu dagawalo ewolo.

Ye Nono Ombuya, Kengeya Oliyi

(Luk 10:21-22)

²⁵ Ngu naluno, Yesusndo Eweyimo yemboongelo ewolo. Awa, ge sambo melalo Sembuli Ulungga. No oowoongge elo bingamingge okooteno. Ndatelo ngulo, gengo mande gome ngu oni ingonduduyedodo nguno imangoolo, oni ingoyingoye bodaga, simooyembolo ingoyingoye ngundilo oni ngu etuyelowolo. ²⁶ Yo, awa, gengombo ingolo tewoku, ngulo ge oni oni tete. Ewolo. ²⁷ Yesusndo mande gula ewolo. No Awanembo oo bidodo nunowolo. Awando nangge enengo Nangoni ingoote. Ngundilo nangge, Nangonimbo nangge eweyi ingoote. Yo, Anut Nangoni, ngundo eweyi ingolo, ene Anutlo Mande Keda Mesalango ngu oni simoo baleno wesiyolo yunowolo. Oni gidalega nowoon-doyemo hamoo tewanggoku ngu, Nangoni kuli logoyelowoku, ngu oni ngundo Awa nguya ingootenggo.

²⁸ Ye nolo kenemo oni simoo bale, ye kowuli ulungga koolowoolo, kiyayi yetenggoku ngu, asa, ye nono ombutoyi, nondo ye kengeyingo yunowano. ²⁹ Ye ngu kongga yunowonoku, ngu kowuli kini. Ndatelo ngulo, no ye hoolooweyelootowe, nolo damonine imakeyingo, ko, nondo nenengo oowoone bingami ngu ma okooteno. Ngundilo ngulo, ye nono ombutoyi ngu, nondo yengo gaboye hamoo kengeyingongga, ngu yunowano. ³⁰ Yo, nolo kongga nondo ye yunowonoku ngu, ngu

kowuli kini, imakeyingo nangge. Ngu ooga ngu koolowooyi, elo yunootenoku, ngu kowuli kinilo ewolo.

12

Yudalo Kundingiyi Nalu Sabat, Nguno Ko Loogu Teweloyi, Ngulo Mande
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Yudalo nalu kundingiyi Sabat gulano, Yesus enengo sulena onindo nggile ko gula oole ke-woolokuli oolouwolo. Ngundilo oololo, enengo sulena onikundo nggile engge wembuyimonggo andangelo, goweyi tuloolo, engge tanggoolimu keda newonggori. ² Ene ngundilo netoyi, Moseslo mamana mande sobowooyingo oni oowooyi Parisi, ngundo yeyolo ewonggori. Yesus, keno! Gengo sulena onindo Sabatno ko tetenggoku, ngu mamana mandeno ewoku, ngu toongootenggoku ngu! Elo ewonggori. ³ Ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Ye kuli Is-erel mela oni sobosobo koleteyingo ulungga Dewit, enengo me oni, ngundo oodoolo kumoolo teyingomu, ngu ye ngulo mande kandangelogelo, kuli ingowonggo. ⁴ Dewit ko enengo me oni Yudalo towimbo ya kundingiyi ngu newendemo ulo, oomanongoyingo kundingiyi ngu yolo newonggori. Ngu oomanongoyingo kundingiy-ingga, enendo neweloyi kini. Kini, ngu Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi, ngundo nangge neweloyi. ⁵ Ye Moseslo mamana mandeno kuli kandangelo ingowonggo. Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi, ngu Sabatno ngu mete Yudalo towimbo yambo yano ngu ko teweloyi, ngulo

loogu kini. Yo, ene Sabatno Anutlo simoo bale hoolooweyeloweloyi, ngulo kowulini kini. ⁶ Ariya, no yeno hamoo eteno. Nga oningga nga oolooteku, ngu oowooyi ngundo Yudalo goobooyingo ya ngulo yanggangoni ngu bidodo dagayeloote.*

⁷ Kuli, Anutlo mandeno ngandilo ewolo.

Anutndo no woolo kundingiye ngulo ma oni oni telo, ene nowoondoyi teweloyi ngulo gome ingootelo ewolo. *Hoseya 6:6*

Ye nga mandega ngalo damoni gome ingolo ngu, asa, ye oni mbumbuwa ma tetenggoku ngu, ma kowuli yunowango. ⁸ Yo, hamoo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo nondo Sabat ngulo Sembuli ulunggalo ewonowolo.

Yesusndo Oni Kandeyi Bingo Yeyingonga, Sabatno Yomosiyowolo

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹⁻¹⁰ Yesus ngu musiyonggaku yokolo, ene Yudalo goobooyingo yano ulo, ene oni gula kandeyi bingo yeyingomu, oodoni kenowolo. Ngu naluno, Moseslo mamana mande sobowooyingo oni oowooyi Parisi, ngundo Yesus goweyi sanggawelo kingo mande eweloyi ngu erewelo, ngulo sumoo ewonggori. Moseslo mamana mandeno sayi oni mete Sabatno yomosiyeloweloyi, ngundi kini bine? Ewonggori. ¹¹⁻¹² Ene ngundilo sumoo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Sabatno yengo Sipsip ngu meleno soletoni ngu, ye ngundilo kenolo yokootoyi, meleno oluwa, ngundi yowango,

* **12:6:** Yesusndo enengombolo ewolo.

bine? Ngundilo nangge, Anut doongeyimo, onindo Sipsip ngu dagate. Anut doongeyimo, ngu mete oni nowoondoye yunolo, Sabatno oni hoolooweyelowanggolo ewolo. ¹³ Ngundilo elo, ene yowoolengolo, oni kandeyi biyominggakuya ewolo. Kandege yoonenengo. Etoni, ene ingolo, ngundilo tetoni ngu, kandeyi biyominggaku kandeyi metemi gidalega ngundilo tunootewolo. ¹⁴ Ariya, Parisi onindo ngundilo kenolo, ene sanggili telo, ngu musiyonggaku yokolo, salo, goobooyingolo, Yesus uleyi kumooweloyimbolo mande oowooyingga ewolo.

Anutndo Yesus Enengo Ko Oni Oolengo, Elo Sunggi Yewolo

¹⁵⁻¹⁶ Yesus ene Parisi onindo uleyi kumooweloyimbolo mande ewonggoku ngu ingolo, ngulo ene ngu endega ngu yokolo toongewolo. Ene oni simoo bale oowooyingga, ene keyolo, ooloutoyi, Yesusndo oni sayidodomu, ngu bidodo yomosiyelolo, enendo simoo baleya mande yanggango ewolo. Ye ingondale teyi! Nondo ooga tetenoku nga, onino ma yootunolo ewelolo ewolo. ¹⁷ Ngundilo ngulo, ngu tetoni ngu, kuli Anutlo ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega eyingomu, ataga engge tunootete. Ene Yesuslo ngandilo nakangolo ewolo.

¹⁸⁻²¹ Nga oningga, nolo ko oni oolengo, nondo kuli sunggi yewono. Nondo ngulo gome ingolo, nowoondone ene inooteno. Nondo nenengo Yuka Kundingiyi ngu oninggano ngu newendemo yetoowe, ene nolo damoni

nenengo oni simoo bale mela bidodomo wesiyolo ewa. Ene longge sambu manggalu ma tetoni, oolekononggo manggowo ngguyi ma ingowanggo. Ene oni nowoondoye yanggango kini ngundi kowuli ingootenggoku, ngu nowoondoyi yunoyi. Ataga, ene ngundilo ko teteku ngu, kootusina, wilikoweloyi nalu wengamo, nguno nowoondoyi teweloyi damoni nenengo ngu simoo bale doongeyemo tunootelo, damoni sungo dagayelowa. Ngundilo ngulo, oni simoo bale mela bidodomo nowoondoyemo hamoo telo, ene nangge sobowoowanggolo ewolo. *Ayisaya 42:1-4*

*Oni Simoo Baledo Yesus Ngu Biyelsebab Setan
Nguya Ko Tetelo Ewonggori
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)*

²² Ariya, ngu naluno, oni gula mboolo biyomimbo doongeyi manggowo gosiyoyingomu, ngu yolo, Yesusno mayewolo. Yesusndo ngu oninggaku yomosiyootoni ngu, ene mande gome elo, ko doongetelo, mela kenowolo. ²³ Ene ngundilo tetoni, oni simoo bale ngu kenolo, soli ulungga yokolo, ewonggori. Nga oningga nga, ene mela oni sobosobo koleteyingo ulungga Dewit, ngulo nangge bine, ngundi, ene Anutndo noole ko yoyoweloyi oningga sunggi yewoku, ngu bine? Elo ewonggori. ²⁴ Parisi onindo simoo balelo mande ngu ingolo, ene Yuka Kundingiyi nguya, kootusina mande ewonggori. Ngu Yesusga

ene yuka biyomi oweteku, ngu mboolo biyomi ngulo tabango ulungga, Biyelsebab Setan, ngundo yanggango inootoni, ko tetelo ewonggori.

²⁵ Ene ngundilo etoyi, ariya, Yesusndo enengo ingonduduye ingolo ewolo. Mela sobosobo koletelo oni gula, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku nguya, enengo nangge ebe utolo, nguno ma siyelo ngu, asa, ene mete yanggango ma dikalo oluwanggo. Ngundilo nangge, ende gulananggemo oni nowoondoye goboolo ma siyelo ngu, asa, ngu endega ngu ngundilo sugi yanggango ma oluwa. Ngundilo nangge, ya gulananggemo oni wesowoolo, elaya tunootelo, enengo nangge, ngu ebe utolo, ngu yano oni ngu yanggango ma ootoolo, ya toongoolo, sungo sungo sawanggo.

²⁶ Ene ngundilo nangge, Setando enengo nangge yuka biyomimboya ebe utolo ngu, wesowoolo, elaya telo, yanggango ma dikalo oluwa. Ene sodedo kinitewa.

²⁷ Asa, nondo yuka biyomi Biyelsebab Setan ngu oowooyimonggo, owewanoku ngu, ariya, yengo oni ngundo yuka biyomi owewelo ngu, ndawu oningga oowooyimo ko tewanggo? Ngundilo ngulo, yengo onindo nangge yengo mande etenggoku ngu, ngu wilikowanggo.

²⁸ Ngundilo nangge, Anutlo Yukambo hooloowenelootoni, yuka biyomi owewanoku ngu, ariya, ye ingootenggo. Anutlo nalu enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu ataga yeno ombutelo ingootenggo.

²⁹ Ngundilo nangge, no mande yamonggawo gula yeno eteno. Oni gula ene mete oni yanggango gulalo yano kingo ulo, oo sitowini andan-

gelo yowa, bine? Kini, ene koletelo komo ngu oni yanggangongga ngu utombo gome gosiyolo yokolo, ngunonggo ene mete yanimu ulo, oo sitowini bidodo andangelo yowa.

³⁰ Oni gula no doboone kini oluwaku ngu, ngu oningga ngu nolo me oni. Ngundilo nangge, oni gula no ma hooloowenelolo, Sipsip yoyolo, nowoondoye hamoo teyingo pawa newendemo ma yoyetoyi ngu, asa, ene Sipsip yombuliyelow-elo ingolo oluwa.

³¹ Ngundilo ngulo, no yeno hamoo eteno. Yengo mbumbuwa bidodo, ko Anut kootuyisina elo, yumooyinolo mande biyomi etoyi, ngulo ye nowoondoyi telo, yowoolengootoyi ngu, asa, Anutndo kowuliye andangeyunolo kapengo yewa. Ene oni gulado Anutlo Yuka Kundingiyi nguya kootuyisina mande biyomi ewaku, ngu nangge, Anutndo ngulo mbumbuwa ma andangelo kapengo yewa. ³² Yo, oni gulado no Anut Nangoni Oni Kilalongo kootuyisina mande biyomi elo, Anutno sumoo yemboongelo, ewaku ngu, Anutndo ngulo mbumbuwa andangelo kapengo yewa. Ene oni gulado Anutlo Yuka Kundingiyi kootuyisina mande biyomi ewaku ngu, ngu nangge Anutndo ngulo mbumbuwa ma andangelo kapengo yewa. Ngu mbumbuwaga ngu sugi sugi oluwalo ewolo.

*Oni Enengo Ingondudu Nowoondoyemo
Oooloteku, Ngundo Yeni, Engge Ngundilo
Tunootewa
(Luk 6:43-45)*

³³ Yesusndo Parisi oniya ewolo. De metemingga ngu gome enggewa. Ngundilo nangge, de biyomingga ngu engge biyomi tunootewa. Koletelo, oni de tanggooli kenolo, ingolo, ene de metemi ngundi biyomi, bine, ngu ingowa. ³⁴ Ye sile biyomi simoongo! Ye nowoondoye biyomi oolengo oolooteku ngu! Ngundilo nangge, ye mete manggoyemonggo mande metemi wesiyolo, ma ewanggo. Yo, hamoo oolengo, ye nowoondoyemo ingondudu biyomi oolooteku, ngundilo nangge, manggoyemonggo mande biyomi nguya tunootewa. ³⁵ Ngundilo nangge, oni metemingga ngu, ene ingondudu gome nowoondoyemo oolooteku ngu, ngu ene damoni metemi ngu yeni tunootete. Ngundilo nangge, oni biyomingga ngu, ene nowoondoyemo ingondudu biyomi oolooteku ngu, ngundo damoni biyomimu yeyi tunootete.

³⁶ Asa, no yeno eteno. Anutndo wilikoyeloweloyi naluno, oni kingo mande mande bidodo bulibali ewonggoku ngu, ngulo damoni Anut doongeyimo ngu, wesiyolo ewanggo. ³⁷ Yo, hamoo, Anutndo yengo mande bidodo melako etenggoku ngu, ngulo ene ingolo, enengombo wilikoyelolo, ye oni metemi, ngundi, oni biyomi bine, ewalo ewolo.

Oni Gidalegado Damoni Sungo Oolengo Gula Onindo Ma Teweloyimbolo, Ngu Gula Kenowelo Meno Ewonggori

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Ngu nalunggano nguno, Moseslo mamana mande sobowooyingo oni, oowooyi Parisi, ko,

etuyeloyingo onindo Yesus tewoongolo ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, mete ge oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim gula tetooga, noole kenowelo ingooteto. Elo ewonggori.

³⁹ Ene ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Ye melako oni oolootenggoku nga, ye ingonduduye biyomi ingolo, bosebalese damoningga ngu telo, ngunonggo Anutno nowoondoye hamoo ma telo, damoni sungo gula onindo ma teweloyim, ngu kenowelo, nono elolootenggo. Ataga, nondo yeno sunggi gula ma tetoowe kenowanggo. Kini, nondo ngu Anutlo ingondudu eyingo oni kulimi Yona, ngulo sunggiga ngu nangge ewano. ⁴⁰ Yo, kuli Yona iso ulungga oolengo ngu useyi newendemo sa suwoo kabusa, nguno oluwolo. Ngundilo nangge, no Anut Nangoni Oni Kilalongongga nguya sa suwoo kabusa, mele newendemo ngu oluwano. ⁴¹ Yo, Yonando Anutlo mande Niniwa endemo oni ngu yunootoni, ngulo ene nowoondoye hamoo yowoolengowolo. Ene ye kewooloyemo oni gula (Yesus) oolooteku, ngundo Yonalo yanggangoni ngu dagate. Ene ye ngulo mande ma ingolo, nowoondoye yowoolengolo, hamoo ma tetenggo. Ariya, ngulo ngu, nalu wengamo, oni wilikoyeloweloyi naluno, Niniwa onindo ye nga oni oolootenggoku ngano dikalo, mande yanggango elo, goweye sanggaweyelowanggo. ⁴² Kuli, Anutndo Yuda melako oni sobosobo koleteyingo ulungga, Solomon, ngu ingondudu ulungga oolengo inowolo. Ngulo ngu, melako bale sobosobo koleteyingo ulungga, ngundo

Solomonlo ingondudu ulungga ngu ingowelo, ngulo ngu enengo mela yowoko biyomimu ngu yokolo, yade yade mayelo, enendo ingondudu ulunggaku ingowolo. Ene ye kewooloyemo, oni gula (Yesus) oolooteku, ngundo Solomonlo ingonduduni, ngu dagate. Ene ye ngu kenolo, nowoondoye hamoo ma yowoolengootenggo. Aliya, ngu bale sobosoboga nguya nalu wengangga nguno ombulo, dikalo, yengo mande damoni biyomi tewonggoku, ngu bidodo yengo goweye sanggawelo mande yanggango oolengo ewalo ewolo.

Mboolo Biyomi Ko Ombuwolo
(Luk 11:24-26)

⁴³ Yesusndo Parisi onino mande gula ko ewolo. Mboolo biyomingga, ngundo oni newende yokolo ngu, ene mela arimo kengewelo musiyo erewelo oolouwolo. Ene ngundilo telo, ene ma kenowolo. ⁴⁴ Mboolo biyomi kengewelo musiyo ma kenolo ngu, ngulo ene enengo ya kuli oluwoku, nguno ko oolouwelo ewolo. Ariya, ene yano ko ombulo, nguno oni kini, ya namboyi kenolo, oo bidodo nenengo oodoni, ngu kenowolo. ⁴⁵ Ariya, ene oo ngundilo kenolo oololo, yuka biyomi kandegula gidembolo elaya yoyolo, ombulo, yano ulo, enedodo oluwonggori. Enengo dobooguliyi, ngulo damoni biyomi oolengo, ngundo koleteloga damoni biyomi tewoku, ngu dagate. Kuli ngu oningga biyomi oluwoku, ataga, ene biyomi oolengo ulungga oolote. Ngundilo nangge, oni damoni biyomi melako ngano telo oolootenggoku, ngundilo tewanggo. Elo ewolo.

Yesuslo Nemi Koneyo Ngu Oone?
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Ngu naluno nguno, Yesus oni simoo bale kewooloyemo bibitelo, mande wesiyolo, yunolootoni ngu, nemi koneyo enedodo mande ewelo ombulo, endesina dikawonggori. ⁴⁷ Dikatoyi, asa, oni gulado Yesusno ewolo. Ingo, nangge konege geya mande ewelo ombulo, endesina dikatenggolo ewolo. ⁴⁸ Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. No namone konene ngu oone? Elo ewolo. ⁴⁹ Yesusndo enengo sulena onikuno kandedisi telo ewolo. Ngu hamoo oolengo, oni endesina dikatenggoku, ngu nolo namone konedoboone. Ene nga oni ngano nowoondoyemo hamoo telo oolootenggoku, nga nguya nolo namone konedoboone. ⁵⁰ Ngundilo nangge, oni simoo bale, ngundo Awane Sambo Endemo oolooteku, ngulo ingondudu keyowanggoku ngu, ngu oni ngu nolo konene, kuwookuwoone ko nanamonelo ewolo.

13

Onindo Oo Yuwooyi Gula Kono Kuliyoingo,
Ngulo Mande Yamonggawo
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ngundilo naluno, Yesus ya yokolo, oololo, Galili sono kongeyingo dabemimo nguno bibitewolo. ² Ene ngundilo tetoni, oni simoo bale oowooyingga oolengo mayelo, Yesus tanggeyimo gooboowootoyi, ngulo Yesus ene wanggo sanganimooolelo, bibitetoni, oniku ngu sono dabemimo kelidi sanganimooolelo. ³ Asa, ngu

naluno, ene mande yamonggawo yunolo, nguno oo oowooyingga etuyelolo ewolo. Oni gula kono Rayis yuwooyi kuliyowolo.

⁴ Ene kuliyootoni, Rayis yuwooyi gidega ooleko soletoni, nguno numbo mayelo nemukowonggori. ⁵ Oo yuwooyi gidega mela digi gumi digidodo musiyosina solewonggori. Mela nguno ulungga kini. Ngulo oo yuwooyingga ngu sode-donangge oolewonggori. ⁶ Ene uli ulo, mela newendemo uweloyi kini. Mela bodaga nangge ngulo ngundilo tewolo. Ene sa oolelo, kenootoni ariyewolo. Ngulo digi gookingombo dedoni, bidodo ariyelo kumoowolo. ⁷ Oo yuwooyi gidalega utoo so sanggilidodomu, kakali dimoo uto oo kewoolokono solewonggori. Kakali dimoo uto sanggilidodomu oolelo, ngundo doobengolo wilyowonggori. Ngundilo tetoni, ngulo ma enggewolo. ⁸ Ene oo yuwooyi gidalega mela gome oolengomo solewonggori. Ngu oo yuwooying-gaku gome oolelo, ulungga yelo, gome enggewonggori. Gidalega engge onibi kandegula (100), gidalega engge onibi kabusa (60), gidalega engge onibiga kande elaya (30) enggewolo. ⁹ Oni sodeyidodo ngu mande ingoya, ene komo gome ingoyi! Elo ewolo.

Yesuslo Damoni Ngu Mande Yamonggawo Nangge Ewolo

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kootusina, Yesuslo sulena oniku eneno ombulo, sumoo ewonggori. Ge ndawugalo ngulo, mande yamonggawo nangge oni simoo baleno ete? Elo ewonggori. ¹¹ Ene ngundilo sumoo

etoyi, asa, ene mande gumi ewolo. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu kombiteyingo oolooteku, ngu ye tunoo etuyelowa. Ene oni gidalegano ngu, no mande nga eneno yootunolo ma ewano.

¹² Ngundilo nangge, oni gula Anutlo Mande Keda Mesalango ingolo, ngu dowootoni, Anutndo oo gula suleyolo, ingonduduni oowooyingga inowa. Ngundilo nangge, oni gula Anutlo Mande Keda Mesalango ngu ma dowoolo, ene koletelo yowoku ngu nangge dowoololuwaku ngu, asa, Anutndo ngu nguya andangelo yowa.

¹³ Nondo mande yamonggawo eneno etenoku, ngulo damoni ngandilo. Ene doongetelo, oo kenowanggoku ngu, ene ngulo damoni gome ma ingowango. Ngundilo nangge, ene mande ingolo ngu, ene ngulo ingondudu telo, nowoondoyemo yolo ma siliyowolo. ¹⁴⁻¹⁵ Ngundilo oni simoo bale, ngulo damoniye kulimi Anutlo ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega eyingomu, engge tunootewolo. Ene ngandilo ewolo.

Ye mande ingootenggoku ngu, ene ngulo damoni ma ingootenggo. Ye doongetelo kenowanggoku ngu, ene oo ngulo ma ingowango. Oni simoo bale kuli nowoondoye ukingowonggori. Ene sodeye ukingolo, ngulo ko doongeye kumoondi tewonggori. Damoni ngundilo ma tetoyi ngu, ariya, doongeyembo oo kenolo, ingolo, sodeyebo mande gome ingolo, yolo, nowoondoyemo gome siliyolo, ngu ingondudu tewango. Ene nowoondoye

yowoolengootoyi ngu, asa, nondo mete ombulo, ene yomosiyeLOWANO. Ene mande nenengo oolengo ngu ingowelo ngu yokootenggoku, ngulo enengo damoniye biyomi ngu ma yomosiYOWANGGOLo ewolo.

Ayisaya 6:9-10

¹⁶ Yesusndo mande gula ewolo. Ngu gome oolengo, ye ngu oni ngundilo kini. Ye doongeyembo oo kenolo, nowoondoye gome ingolo, ko sodeyebo ingolo gome ingowanggo.

¹⁷ Asa, no yeno mande yanggango eteno. Kuli, Anutlo ingondudu eyingo oni, ko, oni gidalega nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngundo nowoondoye bidodo yengo ataga kenootenggoku, ngu kenowelo ingowanggo. Ene yendo Mande Keda Mesalango ataga ingootenggoku, ene nguya ingowelo hahangewonggoku, ngulo ngu, ene ereremo kinilo ewolo.

Mande Yamonggawo Oo Yuwooyi Ngulo Damoni

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ Ye komo ingoyi! Onindo oo yuwooyi kono kuliyowoku mande yamonggawo, ngulo damoni ngu ngandilo. ¹⁹ Oni gidalega Anutlo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu ingolo, ingondudunimo nangge ingolo, ngulo gome ma ingootenggoku ngu, ariya, sodedonangge Setando ombulo, Anutlo mandega ingowonggoku, ngu andangelo yowa. Ngungga ngu, oo yuwooyi ooleko soleteku ngundilo. ²⁰⁻²¹ Oni simoo bale gidalega ngu Rayis yuwooyi mela digidodomo soleteku ngundilo. Ene mande ingolo, sodedo yolo, ngulo ene oni oni

tewonggori. Oni oni telo, ene kootusina ngulo ingondudu telo, ngu ene newendemo hamoo tewoku ngu yokowa. Ene uli moole kini ngundilo tewa. Enengo newende hamoo teyingo ngu, ootuwoo bodaga. Ene Anutlo me oni, ngundo oni simoo bale Anutlo mande ingowonggoku, ngu kowuli ulungga yunootenggo. Ngundilo tetoyi ngu, sodedonangge, oni simoo bale gidalega enengo nowoondoyemo hamoo ngu yokolo, Anut kootu inowanggo. ²² Oni simoo bale gidalega ngundilo oo yuwooyi utoo sanggilidodo kewoolokono solewonggori. Ene mande ngu ingootenggoku, ngulomu ene kowuli guladilo nga melangga ngalomu eneno tunootetoni, ko, bobeye ulungga yoweloyimbolo ngulo ingondudu bidodo, ngundo Anutlo mande doobengoote. Ngundilo oni simoo bale ene gome ma enggewanggo. ²³ Oo yuwooyi mela gomemo soleteku ngu, ene oni simoo bale gidalega ngu, ene Anutlo mande ingolo, yolo, gome dowoolo, gome enggewanggo. Yo, oni Anutlo Mande Keda Mesalango ngu ingolo, nowoondoyemo gome siliyowonggori. Oo gidalega engge oowooyingga oolengo (100), gidalega engge logomo nangge (60), ko gidalega engge bodaga nangge (30). Elo ewolo.

So Biyomi Kono Ooleteku, Ngulo Mande Yamonggawo

²⁴ Yesusndo mande yamonggawo gula yunolo ewolo. Anutlo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu oni kono oo yuwooyi gome kuliyooteku ngundilo.

²⁵ Oni simoo bale suwoono wetomukootoyi, ko sembuliga ngulo me oninggakundo mayelo, kono so biyomi oo yuwooyi kewooloko oolongoolo toongewolo. ²⁶ Kootusina, Rayis yuwooyi ko so biyominggaku nguya goobooyingolo oolewolo. ²⁷ Ariya, ko oniku ko sembulimo oololo ewonggori. Oni ulungga, noolendo ingootetoku, ngu gengo kono oo yuwooyi gomemu ngu kuliyowonggori. Ndatelo ngulo, so biyomingga nga nguya oolete? Elo ewolo.

²⁸ Ene ngundilo sumoo etoyi, enendo ko onikuya mande gumi ewonggori. Ngu me oninggado tewolo. Ngundilo etoni, ko onikundo enedodo gumi ewonggori. Ge ingootooga, noolendo oololo, so biyomi ngu mete gumoowato, bine? Elo sumoo ewonggori. ²⁹⁻³⁰ Ene ngundilo sumoo etoyi, enendo mande gumi ewolo. Kini, yendo so biyomi gumoolo nguno ngu, Rayis nguya gumoowanggo. Ngundilo ngulo, elayadodo yokootoyiga nguno olili. Kootusina engge mandoni yewo nalunogo, ngu koyi teweloyi onino ewano. Yendo koletelo so biyomimu gumoolo kaweloyimbolo wetumooyi. Ene yendo Rayis yolo, nolo oowalilo yano goobooyingolo, wata yewanggolo ewolo.

*De Gula Oowooyi Mastet Ko Oomanongoyingo
Koongeyeweloyi Yis Ngulo Mande Yamonggawo
Elaya*

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹ Asa, Yesusndo mande yamonggawo gula yunolo ewolo. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo mande damoningga enengo oni

simoo bale soboyelooteku, ngu de gula oowooyi Mastet yuwooyi ngundilo. Onindo ngu Mastet yuwooyi yolo, enengo kono imiwolo. ³² Mastet yuwooyingga ngu bobodi oolengo puka yuwooyi ngundilo. Oo ngu imitoyi ngu, enengombo oolelo, de ulungga biyomi yelo, oowali gidalega kono ngu bidodo dagayelolo, enengo kambini ulungga yelo, yongeyi tetoni, numbo ngu sanganimu bibitetenggolo ewolo.

³³ Asa, Yesusndo mande yamonggawo gula ene yunolo ewolo. Noole Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo mande damoningga enengo oni simoo bale oo soboyelooteku, ngu ene oomanongoyingo koongeweloyi, Yis ngundilo. Baledo ngu Yis yolo, oomanongoyingododo goobooyingolootoni, Yisga, ngundo yeni oololo, oomanongoyingo ngu bidodo koongewa. Elo ewolo.*

Yesusndo Oni Simoo Baleno Mande Yamonggawo Nangge Wesiyolo Yunowolo
(Mak 4:33-34)

³⁴ Yesusndo oni simoo baleno mande yamonggawo nangge yunolo, ene mande gula tunoo eneno ma wesiyolo yunowolo. ³⁵ Ngundilo nangge, kuli Anutflo ingondudu eyingo oni gulado mandega eyingonggaku, ataga engge tunootete. Ene Yesusya ngundilo ewolo.

* **13:33:** Nga mandega ngalo damoni ngandilo. Anutlo Mande Keda Mesalango Yesusndo enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elaya ngu yunootoni ngu, ngu mandega yade yade oololo, mela bidodomo tunootewa.

Nondo manggone goosoolo, mande yamonggawo ewano. No mande kuli kombiteyingo oluwoku, Anutndo amana nga sambo mela yewo naluno yade yade oololo, wenga ombulo, ataga ngulo tunoo wesiyolo etenolo ewolo. *Sam 78:2*

Mande Yamonggawo So Biyomi Kono Ooleteku, Ngulo Damoni Ewolo

³⁶ Ariya, Yesusndo enengo sulena onidodo oni simoo bale yokolo, yano ulo, eneno oololo ewolo. So biyomi kono ooleteku, ngulo mande yamonggawo gedo ewoku, ngulo damoni nooleni etooga, ingowato. Elo ewolo.

³⁷ Yesusndo mande ngundilo ingolo, ene mande gumi eneno ewolo. Oni gula kono oo yuwooyi metemi kuliyowoku ngu, ngu no Anut Nangoni Oni Kilalongo, ngu no ngundilo. ³⁸ Enengo ko ngu, ngu mela bidodo ngundilo. Oo yuwooyi kono metemimu ngu oni simoo bale Anutlo pawa newendemo oolootenggoku, ngu ngundilo. So biyomingga ngu, ngu oni simoo bale gidalega Setanlomu. ³⁹ Oni so biyomi kono kuliyowoku, ngu Setan. Engge yoweloyi nalungga ngu, ngu nalu wenga wilikoyeloweloyiga ngu ngundilo. Engge yoweloyi oningga ngu, ngu Anutlo Sambono Oni. ⁴⁰ Onindo so biyomi gumoolo, goobooyingolo, de nombono kaweloyi ngu, ngu nalu wengamo, nga melako ngundilo tunootewa. ⁴¹ No, Anut Nangoni Oni Kilalongo, Anutlo Sambono Oni ngu suleyelootowe, ombulo, ngundo oni simoo baledo oni gidega yowoosoolo, mbumbuwa tetenggoku oni ngu keyoyelolo, ko, oni

damoni biyomi tetenggoku nguya keyoyelowa. Keyoyelootoyi, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu newendemo ma uwanggo.

⁴² Ngundilo oni ngu, ene Setanlo ende biyomi de nombo ma kumooweloyi nguno oolongooyelootoni, ene sendo ulungga biyomi telo, metokalikali telo, ngundilo sugi sugi oluwanggo.

⁴³ Ngundilo naluno, oni biyomi Setanlo endemo oluwonggoku, oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno sugi sugi oluwanggo. Ngu ende gomenggano nguno, Kristen oni simoo baledo damoni nenengo oolengongga, ngundo himi sa ngundilo oluwa. Oni sodeyidodo tetoningga ngu, ene nga mandega nga gome ingonilo ewolo.

Onindo Kes Newendemo Bobeye Ngu Ereweyingo, Ngulo Mande Yamonggawo

⁴⁴ Anutndo endega nguno enengo simoo bale soboyelooteku, ngu bobeye oowooyingga oolengo ngundilo. Ngu bobeye ngu Kesdodo mele newendemo oongoowolo. Nalu gulano, oni gulado ngu kenolo, enebana ko yolo, mele gumisina doobengolo oongoowolo. Ngundilo telo, ene oni oni telo, sodedonangge oololo, enengo sitowi bidodo oni yunootoni, uliyootoyi, ngulo ulini yolo, oololo, ene mela sembulimo mela ngu uliyowolo.

Beye Goyayi Gome Ngulo Mande Yamonggawo

⁴⁵ Oni simoo bale Anutlo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku,

ngu ya dogoni Stuwa oni beye goyayi gula erewelo yoweloyi ngundilo. ⁴⁶ Oni gulado ngu beye goyayiga kenowoku ngu, ngu gome oolengo tetoni ngu, enengo oo yolo, oololo, oni gidalegano suleyolo, ngunonggo bobeye yolo oololo, ngu beye goyayiga uliyowolo.

Iso Yoweloyi Si Ngulo Mande Yamonggawo

⁴⁷ Mande yamonggawo gula oni simoo bale Anutlo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu ngandilo. Isolo si sono kongevingomo oolongootoyi, iso oowooyingga enengo siko ulu oolootenggo. ⁴⁸ Isolo si isombo hangetoni, yolo, ombulo, sakiko kelidi sanganimo yewolo. Oniku bibitelo, iso metemi nangge wiyokolo, koondomo yewonggori. Ngundilo nangge, iso biyomiku ngu oolongooyi uwonggori. ⁴⁹⁻⁵⁰ Ngundilo nangge, wilikoyeloweloyi nalu wengamo nguno, ngundilo tunootewa. Anutlo Sambono Onindo ombulo, oni biyomimu, oni nowoondoyemo hamoo teyingo kewooloyemo oolootenggoku, ngu andangeyelolo, Setanlo ende biyomi de nombo ma kumooweloyi, nguno oolongooyelowanggo. Ngundilo oolongooyelootoni, ngu de ma kumooweloyingano nguno sugi sugi ootoolo ngu, sendo ulungga telo, metokalikali telo oluwanggolo ewolo.

⁵¹ Yesusndo enengo mande gula sumoo ewolo. Ye mande nga bidodo ingootenggo bine? Etoni, enebana gumi ewolo. Yolo ewolo. ⁵² Ngundilo etoyi, enendo gumi ewolo. Ariya, ngundilo ngulo, Moseslo mamana mande etuyeloyingo oni,

ngundo Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunayim-bolo mande damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku ngu, ngulo mande gome ingolo, ene ya ulungga ngulo Sembuli ngundilo oolootenggo. Ngu oningga ngundo ene yano ulo, oo kulimimu ko kedamu nguya yolo, goobooyingolo, dowoolo, koyi tewalo ewolo.†

*Nasaret Endemo Onindo Yesus Kootu Inoyingo
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³ Yesusndo mande yamonggawo yunomukolo ngu, ariya, ene ngu endegaku yokolo toongewolo. ⁵⁴ Ene yade yade oololo, enengo ende damoni oowooyi Nasaret nguno oololo, oni simoo bale Yudalo goobooyingo yano, Anutlo Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo yunowolo. Yunootoni, oni simoo bale enengo mande ingolo, soliyokolo, sumoo ewonggori. Nga oningga nga ingonduduni, ko, oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu yanggangongga ngu ndanonggo yolo tete? ⁵⁵⁻⁵⁶ Nga oningga nga ya yeweloyi oningga, ngulo nangoni nangge. Noole kuli ingowooto. Enengo nemi, Mariya, ko, enengo konedoboongo, Yems, Yosep, Yudas, ko, Sayimon. Enengo kuwookuwooyi nguya, ngano nooledodo oolooteto. Ngu ingonduduningga, ko

† **13:52:** Mande yamonggawo nguno oo kulimimu ngu Moseslo mamana mande ngundilo. Oo kedamu ngu Anutlo Mande Keda Mesalango ngundilo. Moseslo mamana mande etuyeloyingo oni, ngu ene Yesuslo nowoondoye hamoo telo, ngundo ene mete Moseslo mamana mande, ko, Yesuslo Mandeni Keda Mesalango nguya gome oolengo ingowa.

oo tewoku ngu, ndanonggo yowo? Elo ewonggori. ⁵⁷ Ngundilo elo nowoondoyemo sanggili tewonggori. Ene Yesusndo gumi ewolo. Mela bidodomo, Anutlo ingondudu eyingo oni yeyolo ngu, ngu oni ngu Anutlo oni ulungga. Ene enengo yano, ko, enengo ende damonimo nguya oowooyi bingamiye kinilo ewolo. ⁵⁸ Ndatelo ngulo, ene nowoondoye hamoo ma teyingo, ngulo Yesusndo ngu endegano nguno, oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyi, ngu oowooyingga ma tewolo.

14

Yon Sonoyeloyingo Oningga Ngu Kumoowolo (Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Ngu naluno, Herod ngu Rom Gabman oni, ngundo Galili onilo tabango oode, nguno ene Yesuslo mande binga ngu ingowolo. ² Ngundilo ngulo, Herodndo soli ulungga yokolo, enengo sulena onino mande yanggango ewolo. Eyi! Ngu oningga ngu, ngu Sonoyeloyingo Oni Yondo, kumoononggo ko ootookooteku ngu! Ngulo ene damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngulo damoni yanggangonidodo tunootete! Elo ewolo.

³⁻⁴ Herodlo sosoleyingo, ngu damoni ngandilo. Kulimi, Herodndo koneyo Pilip baleyi, oowooyi Herodiyas, ngu yakakayi yowolo. Ngulo Yondo balega ngu elambalisa, ngulo mbumbuwayali yootunolo mamanyelowolo. Ngundilo etoni, Herodlo me onindo Yon dowoolo, ya biyomimo yewolo. ⁵ Ngundilo telo, Herodndo Yon uleyi kumooweloyimbolo, ene endemo oni simoo bale

yeyolo, sosolelo, ngulo ene yokowolo. Ndawugalo ngulo, ene ingootenggo. Yon ngu Anutlo ingondudu eyingo onilo ingoote.

⁶ Herod ene oo simbo ulungga kayingo, ndatelo ngulo, enengo nalu nemimbo yomoowoolo nalu ingondudu teweloyim oo kawolo. Ngu naluno nguno, Herodiyaslo namboni, ngundo ya newendemo ombulo ngu, yambo utolo kunowolo. Herodiyas nambonimbo yambo kunootoni, ngulo Herod gome ingowolo. ⁷ Ngundilo tetoni, ngulo Herodndo ngu bale buniyonggaku ngu kenolo, oni oni telo, ene mande solumimonggo hamoo oolengo ewolo. Ge komo nono oo gula nuno ewaku ngu, asa, no hamoo gunowanolo ewolo.

⁸ Ene ngundilo etoni, bale buniyonggaku enengo mande ingolo, nemimo oolelo, ngulo ingondudu yolo, ulo, ene mande gumi Herodno ewolo. Anangu, ge Yon tabango toongooya, koondo samayi gulano yeya, ombuya nunolo ewolo.

⁹⁻¹⁰ Herodndo bale buniyonggakulo mande ingolo, newende ngu kowuli ulungga ingowolo. Ene kuli mande yanggango hamoo oolengo solumimonggo tewolo. Yo, oni enedodo oo newonggoku, ngu doongeyemo ewokulo, ngulo ene bale buniyongga ngulo mandeni ma yokowa. Ngundilo ngulo, ene me oni suleyelootoni, oololo, ya biyomimonggo Yon tabango toongowolo.

¹¹ Toongoolo, koondo samayi gulano Yon tabango yelo, yolo, ombulo, bale buniyonggaku inootoyi, enendo yolo, nemi inowolo. Herodiyas Yon tabango kenolo ngu, ene ingonduduno elo ingolo, nolo me oninggaku kuli kumootelo ingowonggori. ¹² Ariya, Yonlo sulena oni mande ngundilo

ingolo ngu, asa, ene ombulo, Yon bingo yolo, salo melengoowonggori. Ngundilo telo ngu, oololo Yesusno ewolo.

*Yesusndo Oni Simoo Bale Oowooyingga (5,000)
Oowali Yunowolo
(Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)*

¹³ Yesus ngu mandegaku ingolo, ene ngu ende-gaku yokolo, ene wanggo yolo, oni kini melako enesu nangge toongewolo. Ene oni simoo bale oowooyingga oolengo ngu ingolo, enengo ende yokolo, enebana keyolo oolouwonggori.

¹⁴ Ene Yesus ko oololo, sono dabemimo mayelo, wanggo gosiyolo ngu, oni simoo bale oowooyingga oolengo oodoyi yeyowonggori. Ngulo ene nowoondoyi yunolo, enengo sayi nguya yomosiyelowolo.

¹⁵ Suwootetoni, enengo sulena oniku eneno ombulo ewonggori. Nga melasina ngano oni kini, ngundilo ngulo, nalu kiniteteku nga. Mete ge oni simoo bale nga suleyelootooga sayi. Ngulo ene mete ende namoko namoko ngano salo, ngunonggo enengo oowali uliyowanggo. Elo ewonggori.

¹⁶ Ene ngundilo etoyi, Yesusndo enengo mandeye ngu gumi ewolo. Ndawugalo ngulo, ene komo sawanggo? Yendo oowali yunoyi! Elo ewolo. ¹⁷ Ngundilo etoni, sulena oni enebana mande gumi ewonggori. Noole ngano oowali oowooyingga kini. Ngano oomanongoyingo kandegula, iso elaya nangge moolelo ewonggori. ¹⁸ Etoyi, enendo mandeye gumi ewolo. Ngu yoya, ombuya nunoyilo ewolo.

19 Ene oni simoo baleno elo, ye ombuya so sanganimu bibiteyi. Elo, Yesu ene ngu oomanongoyingo kandegulagaku, iso elayagaku nguya yolo, ene Sambono doongetelo, Anutno yemboongelo esetewolo. Enendo oomanongoyingoku oosowoolo, sulena oni kilalongo yunootoni, ngundo oni simoo bale yunowonggori. 20 Yunootoyi, oni bidodo oo netoyi, useye ndindi tewonggori. Ngundilo tetoyi, oowali gumi oodoni, enengo sulena oni ngu goobooyingolo, si kande elaya kegidembolo elaya (12) siliyowonggori. 21 Oni simoo oomanongoyingo newonggoku ngu, ngu oowooyingga oolengo ngu 5,000. Ene bale ko simooye ngu ma kandangeyelowonggori.

Yesu Galili Sono Koongeyingo Sanganiwoole Endeyowolo

(Mak 6:45-52; Yon 6:16-21)

22 Kootusina, Yesuendo enengo sulena onikuya elo, ye sodedo wanggo sanganimu ooleya, ye koleteya Galili sono koongeyingo anduloko uleyi. Elo nondo oni simoo bale suleyelootowe sawanggolo ewolo. 23 Ene oni simoo bale suleyelootoni, satoyi ngu, asa, Yesu enesu nangge mela pulimo nguno, ene Anutno yemboongeweloyimbolo oolewolo. Ene suwootoni, enesu nangge mela pulinggakuno oluwolo. 24 Suwoono, Yesuendo pulimo yemboongetoni ngu, wanggo sono koongeyingo yowoko oodoni, doogo ulungga oolelo, ngundo wanggo wenggelengeremowolo. Ngundilo tetoni, ene sono sanganiwoole wanggo woosoolo oolouweloyi, ko yanggango biyomi teloluwonggo. 25 Sengewelo

mela wendooketoni, ariya, Yesus ene Galili sono koongeyingo sanganiwoole kewoongolo, eneno oolouwolo. ²⁶ Ngundilo ooloutoni, enengo sulena onikundo Yesus kenootoyi, sono sanganiwoole oolouwolo. Ene Yesus kenolo ngu, oomboolo gulado elo ingolo, ngulo ene ki manggalu ulungga telo ewolo. Eyi! Oomboologa nga! Elo ewolo. ²⁷ Ngundilo manggalu tetoyi ngu, sodedonangge, Yesusndo enedodo mande mandelo ewolo. Ye nowoondoye yanggango yeyi! Nondo nangge ombuteno. Ye ma sosolewelo! Elo ewolo.

²⁸ Etoni, Pitando gumi ewolo. Oo Sembuli Ulungga, gedo nangge tetoni ngu, ariya, mete no nguya sono sanganiwoole geno oolouwano. Elo ewolo. ²⁹ Ngundilo etoni, ene gumi ewolo. Yo, mete ombu. Yesus etoni, asa, Pita wanggo yokolo, sono koongeyingo sanganiwoole Yesusno oolouwolo. ³⁰ Oololo, ene doogo ulungga kenolo, sosolelo, damoni yelo, sono newendemo uweloyi telo, manggalu ulungga tewolo. Oo Sembuli Ulungga, ge hooloowenelo! Elo ewolo.

³¹ Etoni, sodedonangge, Yesusndo kandeyi Pitano yelo, dowoolo, woosoolo ewolo. Ge nowoondoge hamoo teyingo ngu bodaga nangge. Ge ndawugalo ingondudu elaya yoote? Elo ewolo. ³² Ngundilo elo, enengo elayadodo wanggo sanganimoo ooletoli ngu, sodedonangge, doogo kinitewolo. ³³ Doogo kinitetoni ngu, asa, enengo sulena onindo ngundilo kenolo, soliyokolo, boodoo oondookelo, penggootelo ewonggori. Hamoo oolengo! Ge Anutlo Nangoni Kilalongo! Elo ewonggori.

*Yesusndo Genesaret Melako Sayi Oni Oowooyi-
ingga Yomosiyeowolo*
(Mak 6:53-56)

³⁴ Ngu naluno nguno, ene Galili sono koongeyingonggaku usowoolo, mela oowooyi Genesaret, ngu gidesina mayelo, wanggo gosiyowolo. ³⁵⁻³⁶ Ene wanggo yokootoyi, sodedonangge, oni simoo bale Yesus kenolo, ene ingolo, ende gulasina gulasina kendutelo, salo, ene sayi oni yoyolo, Yesus oluwoku, nguno mayelo, Yesusno solengoyelo, sumoo sumoo ewonggori. Sayi onindo gengo nenggulo sosowoomo kandedibiye yetoyi ngu, ge mete enengo sayiye bidodo yeyi kinitewa, bine? Ngundilo etoyi, sayi onikundo Yesuslo nengguloni sosowoomo kandedibiye yetoyi ngu, asa, enengo sayi bidodo kinitewolo.

15

*Anutlo Mamana Mande, Ngundo Yuda Onilo
Osisambaye Mamana Mande Ngu Dagate*
(Mak 7:1-13)

¹ Ngu naluno, Moseslo mamana mande sobowooyingo oni, oowooyi Parisi, ko, mamana mandelo etuyeloyingo oni gidalega nguya, ngundo Yerusalemnonggo ombulo, Yesusya goobooyingolo, sumoo ewonggori. ² Ndawugalo, gengo sulena oni kandeye ma sonowoolo, oo dowoolo netenggo? Ene noolengo osisambalo damoni ngu ma keyolo yombuliyootenggo. Elo

ewonggori.* ³⁻⁴ Ene ngundilo sumoo etoyi, Yesu enebana enedodo sumoo gula gumi ewolo.

Ye osisambaye mamana mande ngulo damoni keyolo, ko ndawugalo Anutlo mamana mande hamoo ngu, ye ma keyootenggo? Ye kuli Anutlo mamana mandeno Anutndo ewoku, ngu ingootenggolo ewolo. *Eksodas 20:12*

Ene ngundilo ewolo.

Oni ene komo eweyi nemimbolo mandeyali gome keyoni. Oni gula ewenemi kootu yunolo, mande biyomi ewaku ngu, asa, ngu on-ingga ngu, ene komo kumoowalo ewolo. *Eksodas 21:17*

⁵⁻⁶ Anutndo ngundilo ewoku, ene ye ngu ma keyolo, yengo damoniye nangge keyootenggo. Oni gula bobeye ene mete ewenemi hoolooweyeloweloyi moolemu, ene ngu ma hoolooweyelowelo ingowa. Ngundilo ingolo, ene ewenemimo ewolo. Gowugowulongo! No digi kuli hoolooweyelowelo ewonoku, ngu yolo, no kuli Anut inowolo. Eneo inolo, ngulo no mete yali ma hoolooweyelowanolo ewolo. Ngundilo elo ngu, ene Anutlo mamana mande kootu inolo, enengo ingondudu nangge keyootenggo. ⁷ Ye mebuye sangala oni! Anutlo ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo, ye ngundilo oni nguno mande nenengo ewolo.

* **15:2:** Kuli, Anutndo kandeye sonowooweloyi ngulo mamana mande yunowolo. Ngundilomu, Parisilo osisambayebo, enengo mamana mande gidega yelo, Anutlo mamana mande sanganimu yelo goobooyingolo, ela elaya keyootenggo. Ene ngundilo telo ngu, oni simoo bale kowuli ulungga yunootenggo.

⁸ Nga oni simoo bale nga manggoyebo nangge oowoone bingami etenggo. Ene nowoon-doye ngu no ma nunootenggo. ⁹ Ene kingo nono yambo mande tetenggo. Ngundilo ngulo, oni enengo mamana mande nangge etuyelolo, nolo mamana mande hamoomu ma etuyelootenggolo ewolo. *Ayisaya 29:13*

Ndawuga Ngundo Oni Yoyeni, Sugabododo Tetenggo?

(Mak 7:14-23)

¹⁰ Ariya, Yesusndo oni simoo bale negoyelootoni, eneno ombutoyi ewolo. Ye ingoya, gome ingondudu teyi! ¹¹ Oo gula oni goweyi sanganimoo oolooteku, ngundo newendesina ulo, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. Kini, damoni biyomi oni newendemo oolooteku, ngundo endesina ooleteku, ngundo oni yeni, biyomi yewalo ewolo.

¹² Ngu naluno nguno, Yesuslo sulena onindo Yesusno ombulo ewonggori. Ge Parisi onindo gengo mandege ngu ingolo, geya nowoondoye biyomi yetenggoku, ge ngu ingoote, bine? Elo ewonggori. ¹³⁻¹⁴ Ene ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Ngundilo oni, ngulo gome ma ingowelo. Yo, hamoo, ene oni doongeyi kilingo ngundilo. Oni doongeyi kilingo gulado, ko, oni doongeyi kilingo gula oole etungolo ngu, asa, enengo elayadodo meleno solewali. Hamoo oolengo, no yeno eteno. Awane Sambo endemo oolooteku, ngundo enengo kono oo imiwolo. Oo kono kingo ooleteku, ngu ulidodo gumoowa. Elo ewolo.

¹⁵ Ngundilo etoni, Pita mande gumi ewolo. Ngu mande yamonggawongga ngulo damoni ndatelo? Ngu nooleno wesiyoya etooga ingowatolo ewolo. ¹⁶ Ngundilo etoni, Yesusndo eneno mande sumoo ewolo. Ye nguya ingonduduye kini, bine? ¹⁷ Oo bidodo oni endesina oolooteku, ngundo oni useye newendemo ulo, ngunonggo oolelo toongete. Ye ngundilo kuli ingootenggo. ¹⁸ Ene damoni biyomi oni newendemo oolooteku, ngunonggo endesina ooleteku, ngundo oni yeni, sugabododo tete. ¹⁹ Damoni biyomi oni newendemo oolooteku, ngunonggo ootookoolo, endesina oolete. Ene ngandilo ingondudu biyomi; oni uleyi kumooweloyi; elambalisa toongooweloyi; oni bale gidalega yakakayi yodowoolo yombuliyelolo, yakaka teweloyi; mande ebe ganagana, ko oniya mande kootuyisina yumoo inolo etenggoku, ngu damoni biyomi bidodo nowoondoye newendemonggo oolelo, endesina oolete. ²⁰ Ngundilo damoni, ngundo oni yeni, sugabododo tetenggo. Ene oo neweloyi naluno, utakalo, kandeyi ma sonowoolo ngu, ngundo oni yeni, sugabododo ma tewalo ewolo.

*Balega Sowe Gula Yuda Oni Kini, Ngundo
Yesusno Newende Hamoo teyingo
(Mak 7:24-30)*

²¹ Ngu naluno nguno, Yesus ootookoolo, ngu endega ngu yokolo, Tayiya ko Sayidon ende elayagano nguno oolouwolo. ²² Nguno oololo, sodedonangge, bale Kenan melakonggo ngu melasina oolooteku, ngu Yesus kenolo, solengoyelo, sumoo sumoo ewolo. Oo Sembuli

Ulungga, ge Dewit osiyi! Ge nolo nowoondoyi te! Mboolo biyomimbo nolo nambone yombuliyowolo. Ngulo ge mete hooloowenelo! Elo ewolo. ²³ Ngundilo etoni, Yesusndo nenetelo, mande gumi eneno ma ewolo. Ngundilo tetoni, enengo sulena onikundo eneno ombulo ewonggori. Nga balega keyoyelolo, meno elo ombuteku nga, mete gedo etooga oolouni! Elo ewonggori.

²⁴ Ene mande gumi ewolo. Anutndo no sulenelootoni, Iserello Sipsip, enengo oole yokoyingo, ngu hoolooweyelowelo ombuwonolo ewolo. ²⁵ Ene ngundilo etoni, ene balega ngu enengo mande ingolo ombulo, Yesus keyi damonimo boodo oondookelo ewolo. Oo Sembuli Sembunaye, ge no hooloowenelo! Elo ewolo. ²⁶ Ngundilo etoni, ngulo ngu, Yesusndo mande gumi ngandilo ewolo. Noole simooyembolo oowali ngu yolo, se ma yunowato. Ngu nenengo kinilo ewolo.† ²⁷ Balega enengo mandeni ngu ingolo, gumi ewolo. Oo Sembuli, gedo hamoo ete. Ene sebo ngu oo neweloyi yaba newendemo simooyembolo oo sosolango, ngu netenggolo ewolo. ²⁸ Yesus enengo mandeni ngu ingolo, enebana mande gumi ewonggori. Bale, gengo nowoondoge hamoo tewoku, ngu ulungga. Ngulo ngu, oo sumoo ewoku ngu, ataga engge tunootetelo ewonggori. Ngundilo etoni, ngu naluno nangge, namboni mete tewolo.

Yesusndo Oni Sayidodomu Oowooyingga

† **15:26:** Yesusndo Yuda onilo ingondudu ngu ngandilo ingowolo. Yuda oni enengo ngu oni oolengo. Ngundilo nangge, oni sowe gula Yuda oni kini, ene se nanggelo ingootenggo.

YomosiyeLowolo

²⁹ Ngu naluno, Yesu ene ngu endegaku yokolo, Galili sono koongeyingo tanggeyiwoole oolouwolo. Oololo, ene puli sanganimooolelo, nguno bibitewolo. ³⁰ Oni simoo bale oowooyingga nguno mayelo goobooyingo. Ene oni keye biyomimu; doongeye kilingomu; keyi biyomi yeyingomu; manggoye gosiyoyingomu; ko, sayi oni gidalega nguya yoyolo, Yesu keyi namoko yoyetoyi, enendo yomosiyeLowolo. ³¹ Ngundilo ngulo, oni simoo bale ingondudu ulungga tewonggori. Ndawugalo ngulo, ene oni manggoye gosiyoyingoku mande etoyi, oni keyi biyomingga ngu mete telo, mela wongoolo endeyootoyi, doongeyi kilingoku doongetewonggori. Ngundilo ngulo, ene Iserello Anut ngu oowooyi bingami okoowonggori.

Yesusndo Oni Simoo Bale Oowooyingga Oolengo (4,000) Oni Oowali Yunowolo (Mak 8:1-10)

³² Yesusndo enengo sulena oniku negoyelootoni, eneno ombutoyi ewolo. No nga oni simoo bale ngalo nowoondoyi yunooteno. Nalu kabusa noya oluwootoku, ene oowaliye moole nguya kini. Ene oodoolo kumootoyi, suleyelootowe, enengo yano sawelo salo ngu, asa, ene oolekono doongeye toongootoni, mela wongosogulumoolo yulewalo ewolo. ³³ Enengo sulena onikundo enengo mande ingolo, mande gumi ewonggori. Nga mela gumisina ngano oni kini, ngulo noole oowali ndanonggo yolo, oni simoo bale logono yunootooye newanggo? Elo

ewonggori. ³⁴ Sumoo ngundilo etoyi, Yesusndo sumoo gula yunowolo. Ye oomanongoyingo ndatelo? Etoni, onikundo mande gumi ewonggori. Kandegula gidembolo elaya (7), ko, iso bobodi gidegalo ewonggori.

³⁵ Ariya, Yesusndo simoo baleya ewolo. Melakono bibiteyilo ewolo. ³⁶ Ariya, Yesus ngu oomanongoyingo, iso nguya yolo, Anutno yemboongelo yokolo ngu, oososowoolo, enengo sulena oni yunowolo. Yunootoni, ngundo bayetelo, simoo bale yunowonggori.

³⁷ Yunootoyi, oo nelo mete tetoyi, oo sosolango oodoni, ngu goboolo, si kandegula gidembolo elaya (7) siliyootoyi hangewolo. ³⁸ Simoo oo newonggoku, ngu oowooyingga oolengo, ngu 4,000. Ene bale ko simooye nguya ma kandangeyelowonggori. ³⁹ Ngundilo telo ngu, Yesusndo oni simoo bale suleyelootoni, enengo endemo endemo sawonggori. Satoyi, ngu naluno, Yesus enengo sulena onidodo wanggo sanganimooolelo, Magadan melasina nguno sawonggori.

16

Oni Gidalega Damoni Sungo Oolengo Anutnonggo Kenoweloyimbolo, Ngulo Sumoo Ewonggori

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Moseslo mamana mande sobowooyingo oni, oowooyi Parisi, ko kumoolo ko ma ootookoowa elo ingoyingo oni, oowooyi Sadusi, ngundo Yesus tewoongolo ewonggori. Ge Sambononggo oo damoni sungo oolengo gula

onindo ma teweloyim tetooga, oni simoo baledo kenowanggo.* ²⁻³ Ngundilo ngulo, Yesus mande gumi ewolo. Ye Sambono doonetelo, enengo sunggi kenolo, gome ingootenggo. Suwootetoni, sambo seleyingo yelo, kumu yetoni, kenolo ngu, asa, ye ingootenggo. Yangeni nalu gome sa tewa. Ngundi, suwoononggo ye puli sanganimo doonetelo, goboole kenolo, gululu nguya ingolo ngu, asa, ye ingootenggo. Sono ombuwa, ingolo ewanggo. Yo, ye sambo melalo sunggi gome ingolo, wilikolo ingootenggoku, ene ye ataga damoni keda yeno tunooteteku, ye gome ma wilikolo ingootenggo. ⁴ Ye simoo bale biyomi nowoondoye hamoo kini! Ye bosebalese damoni biyomi tetenggoku oni! Ye oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu kenowelo ngu meno etenggo. Ene no oo damoni sungo oolengo gula yeno ma tewano. Kini, ye Yonalo oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngu kuli ingowonggo. Yesus ngundilo elo, ene yoyokolo toongewolo.

Parisi Oni Ko Sadusi Onilo Yis Ngulo Mande Yamonggawo
(Mak 8:14-21)

⁵ Nalu gulano, sulena oniku sono koongeyingo usowoolo, sakiko oolouyingomu, ene oomanongoyingo kapengo yelo, ma yolo oolouwonggori.
⁶ Yesusndo mande yunolo ewolo. Ye ingondale

* **16:1:** Parisi oni, ko, Sadusi oni, ngundo Yesuslo damoni bidodo enengo mandeni bidodo kenomayingolo, ene uleyi kumooweloyi ngulo damoni erewewonggori.

teyi! Parisi oni, ko, Sadusi oni ngulo oomanongoyingo yeni, koongeweloyi Yis, ngulo gome doongeteyi! Elo ewolo. ⁷ Ene ngundilo etoni, ngulo sulena onikundo enengo nanggelo, ingolo ewonggori. Noole oomanongoyingo ma yoyingo, ngulo ngu, ene ngundilo etelo ewonggori. ⁸ Ene Yesus ngu enengo mande ingolo, ngulo enendo ewolo. Ye nowoondoye hamoo teyingo, ngu bodaga nangge. Ndatelo ngulo, yengo nangge mande ngundilo etenggo? Noole oomanongoyingo kinilo ewolo. ⁹ Ye kuli ingowonggoku, ko ataga ye kapengo yetenggo. Nondo kuli oni oowooyingga oolengo (5,000 oni) oomanongoyingo kandegula yolo, yemboongelo, oososowoolo, bayetelo yunowonggori. Yunootoyi, nelo, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo sosolango gumi si ndatelo siliyootoyi hangeyingo? ¹⁰ Ngundilo nangge, ye nga mandega nga nguya utakatenggo. Kuli nondo oni oowooyingga oolengo (4,000 oni) oomanongoyingo kandegula gidembolo elaya (7) yolo, yemboongelo, oososowoolo, bayetelo yunowonggori. Yunootoyi, nelo, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo sosolango gumi si ndatelo hangewonggo? ¹¹ Ndawugalo ngulo, ye gome ma ingootenggoku, nondo oomanongoyingombolo ma eteno. Kini, ye Parisi oni Sadusi oni ngulo oomanongoyingo yeni koongeweloyi, Yis, ngulo ingondale teyi! No ngulo eteno. ¹² Ene ngundilo etoni, ariya, ngu naluno, ene ingootenggo. Yesus oomanongoyingo yeni koongeweloyi, oo oowooyi Yis, ngulo ingondale teyilo ma ewolo. Kini, ene Parisi, ko, Sadusi onilo mamana mande biyomi

etuyeloyingo, ngulo ingondale teyi, ngulo etelo ewolo.

Pitando Yesus Kristus Ngulo Damoni Yootunolo Ewolo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yesus enengo sulena oniku ootookoolo, ende gula oowooyi Sisariya Pilipayi ngu namoko sawonggori. Ngu naluno, salo, ooleko nguno ene sulena oni sumoo yunolo ewonggori. Oni simoo baledo no ngu Anut Nangoni Oni Kilalongo, noya ndawu oningga etenggo? Elo ewolo. ¹⁴ Ngundilo sumoo etoni, enebana mande gumi ewonggori. Oni gidalegado geya ngandilo etenggo. Ge Sonoyeloyingo Oni Yon; ngundi, Ilayiya; ngundi, Yeremayiya; ngundi Anutlo ingondudu eyingo oni gidalega, elo, geya ngundilo etenggolo ewonggori. ¹⁵ Ngundilo etoyi ngu, asa, Yesus enebana sumoo yunowolo. Ene yendo ngu noya ndawu oningga etenggo? Elo ewolo.

¹⁶ Etoni, Sayimon Pitando mande gumi ewolo. Ge Kristus, Anutndo noole yoyowelo sunggi yewo oni. Anutndo ataga sugi sugi keda oolooteku, ge ngulo nangonilo ewolo.

¹⁷ Ngundilo etoni ngu, Yesusndo mande gumi ewolo. Sayimon, Yonalo nangoni, ngu gome oolengo, Anut enengombo ngu ingonduduga gunoote. Melako oni gulado, ngu mandega ma etunggelowolo. Kini, Awane Sambo endemonggo oolooteku, ngundo nga ooga etunggelowolo.

¹⁸ Pita, no geya eteno. Pita, gengo nowoondoge hamoo teyingo ngu digi yanggango ndoni ngundilo tete. Ngulo ngu, Anutndo ge yanggango gunootoni, nguno ge mete oni simoo bale

oowooyingga goobooyelolo, nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango yunolo, enengo soboyeloyingo awaye oluwa. Ngulo ngu, Setanlo yanggangoni, nolo oni ngu Anutlo pawa newendemo oolootenggoku ngu, ngundo ma keyoyelowa. Ene ereremo kini. ¹⁹ Ene nondo ge logogelowonoku ngu, nolo mande damonine nguno gedo nenengo oni simoo bale ngu gome etuyelolo soboyelowa. Yo, nondo enengo Sambo endega ngulo yamako ngu goosoolo, hooloweyeloweloyi ngulo elo, Ki gunooteno. Yo, nondo Sambo endemo oolootenoku, ngunonggo ge yanggangone gunootowe, ge oo gula melako ngano ukingowaku ngu, nondo Sambono nguya ukingowano. Ngundilo nangge, ge oo gula melako ngano yokowaku ngu, nondo Sambono nguya yokowanolo ewolo.† ²⁰ Mande ngundilo elo ngu, asa, Yesusndo enengo sulena oniya mande yanggango yunolo ewolo. Ye oni gulano noya Kristuslo, ma ewelo, ewolo.

Yesus Enengombo Kumoolo Ko Ootookooweloyi, Ngulo Ewolo

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ngu naluno Yesus damoni yelo, enengo sulena oniku mande nenengo oo tunooteweloyi ngu elo yunowolo. No kootusina, Yerusalem endemo ooloutowe ngu, Yuda onilo tabango oniku, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeloyingo oni, ngundo nodowoolo, ogingoyingo nunolo, nuleyi

† **16:19:** Ki ngulo damoni ngu ngandilo. Anutndo Pita ngu Kristen oni simoo bale ngulo tabango sunggi yewolo.

kumoowano. Kumoolo ngu, nalu kabusagomo, no mele yokolo, ko ootookoolo, keda oluwano.

²² Pitando Yesus yolo, sosina oololo, damoni yelo, mamanangolo ewolo. Oo Sembuli Ulungga, ge ngundilo ma ewelo! Ngu ooga geno ma tunootewa! Elo ewolo. ²³ Pita mande ngundilo etoni, Yesus ingolo, yowoolengolo, kenolo, mamanangolo ewolo. Pita, gengo ingonduduge ewoku, ngu Setannonggo mayeteku ngu! Ngu Anutlo ingondudunonggo kini. Yo, ge onilo ingondudu nangge keyolo, nolo ko Anutndo no sunggi yewoku, ngu gedo ma hoolooweneloote. Elo ewolo.

²⁴ Ngundilo elo ngu, Yesusndo enengo sulena oni negoyelootoni, mayelo, gooboowootoyi, mande yunolo ewolo. Oni gula no kenelowelo ngu, ene komo nolo nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, nguno ene mete enengo ingonduduni bidodo yokolo, kowuli ene inootenggoku ngu, de mombi ngundilo koolowooya, no keneloya endeyoni. ²⁵ Oni gula enengo ingondudu yanggangoni gome dowoolo, goweyi sugi oluweloyi ingooteku ngu, asa, ngu oningga ngu, enengo goweyi gaboyi, Anut doongeyimo, ngu hamoo oolengo oonatewa. Ngundilo nangge, oni gula enengo ingonduduni goweyi gaboyi bidodo no nunolo ngu, asa, enengo goweyi gaboyi, kootusina, Sambo endemo sugi sugi keda oluwa. ²⁶ Oni gula mela ngalo oo bidodo yomukolo, oode kumoowaku ngu, ngu ndawu oogado ene mete hooloowewa? Ngu oningga ngu, ene ndawugado enengo goweyi yanggangoni keda oluweloyi, ngu uliyolo yowa? Ene ereremo kini. ²⁷ Ariya, no

Anut Nangoni Oni Kilalongo oode, no Awanembolo dulidalinidodo enengo Sambono Engel oni nguya ombuwato. Ngu naluno, oni melako damoni tewonggoku, ngulo gumi yunowano. ²⁸ No hamoo oolengo yeno eteno. Oni gidalega nga oolootenggoku nga, ene ma kumooyingomo, ngu koletelo, ene no Anut Nangoni Oni Kilalongo, nondo nalu nolo oni simoo bale soboyelooteku, ngudodo ombutoni ngu kenowanggolo ewolo.

17

Yesus Moondeyi Guladilo Tunootewolo (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Kootusina, nalu kandegula gidembolo gulanangge yokolo, Yesusndo Pita, Yems, ko, koneyo Yon ngu oni kabusangga ngu yoyolo, mela puli pelungga ndandayingo awuno oolengonggano oolewonggori. Nguno enesu nangge oluwolo. ² Ngu naluno nguno, Yesus moondeyi ngu oni kabusagaku doongeyemo yowoolengowolo. Yowoolengolo, Yesus enesu guladilo tunootewolo. Yo, enengo omukumundoongo solu ngundilo tunootetoni, ko, towikumbani nguya solu ngundilo yowali namboyi oolengo tunootewolo. ³ Ilayiya, Mosesya, Sambono kuli oode, ngunonggo ombulo, Yesus tanggeyimo tunootewoli. Tunootelo, Yesusya mande etoyi, sulena oni kabusagakundo yeyowonggori. ⁴ Pitando ngundilo kenolo, ene soliyokolo, Yesusno ngandilo ewolo. Oo Sembuli Ulungga, noole ngano oluweloyi ngu gome. Gedo ngundilo

ingootoyi ngu, asa, nondo mete ya tookoododo kabusa yewano. Gula gengo, gula Moseslo, gula Ilayiyalo yewano. Pita elo ewolo.

⁵ Ene mande eloodoni, goboole gula solu ngundilo tunootelo, ngundo doobeyelowolo. Anutndo ngu goboole kewoolokononggo mande ewolo. Ngu nenengo nangone mesalango. No nowoondone ngulo gome oolengo ingooteno. Ye ngulo mandeni gome ingoyi! Anutndo mande ngundilo ewolo.

⁶ Ariya, sulena oni oo ngundilo ingolo ngu, ene soliyokolo, sosoleyingo ulungga telo, ngulo ene omukumundooyesinanggo melako solewonggo. ⁷ Ene ngundilo tetoyi ngu, asa, Yesus tanggeyemo ombulo, ikakoyelolo enendo ewolo. Ye ootookooyi! Ye ma sosolewelo! Elo ewolo.

⁸ Asa, ene mande ngundilo ingolo, doongetelo, Yesus enesu nangge eneno oodoni kenowonggo.

⁹ Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena onikuya mela pulinggaku yokolo, yade yade ooleko utoyi, Yesusndo mande yanggango yunolo ewolo. Ye awuno oo kenowonggoku, ngu ataga nga nalunggano ngano, oni gulano ma ewelo. Kini, kootusina, no Anutlo Nangoni Oni Kilalongo mele yokolo, ko ootookootowe-gago, ariya, ngu nalunggano nguno, ye mete yootunoya eyi. Yesusndo ewolo. ¹⁰ Ene ngundilo etoni, Yesuslo sulena onikundo Yesus sumoo in-owonggo. Anut mamana mande etuyeloyingo oni, ngundo ngandilo ewonggo. Anutlo ingondudu eyingo oni, Ilayiya, ngundo koletelo ko ombutonigo, ge kootu ko ootookoowalo ewolo. Ndatelo ngulo, ngundilo etenggo? Elo ewolo.

11-12 Ene ngundilo sumoo etoyi, Yesusndo mande gumi elo ewolo. Ngu hamoo, Ilayiya ombulogo oo bidodo yomosiyowa. Ngulo, nondo yeno hamoo eteno. Ilayiya kuli ombuwoku, ngu oni watayi kini. Kini, oni enengo damoni oowooyingga ene nangge teyinowonggo. Ngundilo nangge, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, nguya ngundilo ogingoyingo nunowanggo. Ene nolo ko nenengo nguya, ene watayi kini. Yesusndo ngundilo elo ewolo. ¹³ Yesus oo ngundilo etoni ngu, enengo sulena onindo ingolo, Sonoyeloyingo Oni, Yonya eteku ngu elo ingowonggo.

Yesusndo Simoo Kosiya Gula Mboolo Biyomidodomu Yomosiyowolo

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-42)

¹⁴⁻¹⁵ Ene puli yokolo, ombutoyi, ngu naluno, oni simoo bale oowooyingga oolengo oodoyi, oni gula ombulo, Yesusno boodo oondookelo, penggootelo ewolo. Oo Sembuli Ulungga, ge no nangonengga ngulo nowoondoyi te. Ene komo doongeyi nggangangelo, sagaga telo, mboolomboolo telo, gaboyi kumoololoote. Yo, nalu bidodo ene nombono, ko, sono nguya soleloloote. ¹⁶ Ngulo ngu, nondo ene yolo, gengo sulena onino ngu keyoyi, etoowe, ene ngu mboologa ngu andangeweloyi nguya, ereremo kini. Elo ewolo.

¹⁷ Yesusndo enengo mande ingolo, ngulo ene yuka oolongoolo, mande gumi ewolo. Ye nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango kini, ko, ye nowoondoye nenengo nguya kini! No yeya nalu pulingga oodoowe, nalu ndatelo ood-ego, no yengo nowoondoyi tewano? Ariya, ye

simooyengga ngu yoya, nono ngano ombuyi! Elo ewolo. ¹⁸ Asa, Yesusndo ngu yuka biyominggaku kenolo, mamanangolo, etoni ngu, simoo kosiyinggaku ngu yokolo toongetoni, ngu naluno nangge, ngu simoo kosiyinggaku mete tewolo.

¹⁹ Ene ngundilo tetoni, ariya, sulena onikundo nangge ombulo, Yesus yolo, sosina oololo, sumoo inolo ewonggo. Ndatelo ngulo, noole ngu yuka biyomingga ngu andangeweloyi, ngu ereremo kini? Elo ewonggori.

²⁰ Ene ngundilo sumoo etoyi, asa, enebana mande gumi ewonggori. Ye ngu ooga ngu mete ma yomosioweloyi, ndawugalo ngulo, yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu bodaga nangge. Nondo yeno hamoo eteno. Mastet yuwooyi ngu puka yuwooyi ngundilo. Yengo nowoondoye hamoo teyingo ngu Mastet yuwooyi ngundilo tetoningga ngu, asa, ye mete nga pulingga nga etoyiga, nga musiyongga yokoya, musiyogula etoyiga, ene nguno oololo oluwa. Ngundilo nangge, nolo yanggangonemo ngu ko telo ngu, ye mete oo bidodo temukowanggo. ²¹ Ariya, ye ngundilo yuka biyomi oweyeloweloyi damoningga ngu, ye amana komo yanggango yemboongeya, oowali loogu telo, asa, nolo yanggangonemo ye mete yuka biyomi ngu andangewanggolo ewolo.

Yesusndo Enengo Nalu Kumoolo Ko Ootookooweloyi, Ngulo Tambu Elayayigaku Ewolo (Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Ngu naluno nguno, ene Galili melako oololo, Yesusndo enengo sulena oniku mande yanggango

yunolo ewolo. Nalu bodagano, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, onindo nodowoolo, oni sungo kandeyemo noyewanggo. ²³ Ene no nuleyi kumootoyi ngu, no sa kabusagomo mele yokolo, ko keda ootookoowano. Ene ngundilo etoni ngu, enengo sulena oni ngu ingolo, nowoondoye kowuli ulungga oolengo ingowolo.

Yesusndo Bobeye Goobooyingo (Tempel) Ya Inowolo

²⁴ Yesusndo enengo sulena onidodo Kaperniyam endemo tunootewonggori. Ngu naluno, Yuda goobooyingo yano bobeye yoweloyi oni, Pitano ombulo, sumoo inolo ewolo. Yengo etuyeloyingo oni nguya bobeye yeloote, bine? Sumoo ewolo.

²⁵ Ene ngundilo sumoo etoni, Pitando mande gumi ewolo. Yo, elo ngu, yano uwolo. Utoni, asa, koletelo Yesusndo eneno sumoo ewolo. Sayimon, ge ndatelo ingoote? Bobeye yoweloyi naluno, melako oni sobosobo koleteyingo ululu mela bidodomo, ngulo damoni ndatelo? Ene mela sembuguliye oni, ngunonggo bobeye yootenggo, bine; ngundi, oni sowe gidaleganonggo bobeye yootenggo, bine? Sumoo ewolo.

²⁶ Pita enengo mande ingolo, gumi ewolo. Oni sowe gidaleganonggo nangge ewolo. Ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi ewolo. Asa, ngundilo eteku, ngulo mela sembuguliye digi beye yoweloyi koyi ma tewanggo. ²⁷ Ene noole ngundilo ma tetooye ngu, ene nooledodo sanggili tewanggo. Ngundilo ngulo, ge sono koongeyingomo uya, isolu si oolongoo. Oolongooya, iso amana gula yoya, manggowo goosooya ngu,

bobeye manggowoomo oolooteku, ngu kenolo, yowaku ngu! Ngu bobeyega yowoku ngu, noolengo geyambolo ene yunolo ewolo.

18

Onendo Ngu Oni Ulungga? (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ngu naluno, sulena oni Yesusno ombulo, sumoo ewonggo. Anutlo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno oni onendo ngu tabango ulungga? Elo ewolo.

²⁻³ Yesus ngundilo ingolo, ene simooyengga negongootoni, ombulo, kewooloyemo dikawolo. Dikatoni, Yesusndo ewolo. No yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye yowoolengoya, hamoo teya, simooyembolo damoni ngundilo teyi. Ye ngundilo ma telo ngu, asa, ye mete Anutlo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno ma uwanggo.* ⁴ Ngundilo nangge, oni gula ye kewooloyemo nguno enengo oowooyi bingami elo ma okootoni, simooye bodagado teteku, ngundilo tewaku ngu, asa, hamoo oolengo, ngu oningga ngu, Anutlo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku nguno, ene oni gidalega oowooye ngu dagayelolo, ulungga tewa. ⁵ Oni ene no owoonembolo ingondudu telo, ene oni simooye bodaga ngandilo yolo, hooloowewaku ngu, asa,

* **18:2-3:** Simooye bobodi ngu, ene oowali, oo ngundilo ngulo ma ingondudu tetenggo. Ndawugalo ngulo, ene kuli ingootenggo. Ewenemimbo oo ngundilo ngulo sobowootoni, ngulo ene nowoondoye kowuli yelo, ingondudu oowooyingga ma yootenggolo ingowolo.

ene no nguya ngundilo hoolooweneloote. Elo ewolo.

Damoni Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yombuliyooto
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ Yesusndo mande gula ewolo. Oni gulado simooye nga nolo nowoondoyemo hamoo ingolo oolootenggoku, nga gula yolo, nolo nowoondoye hamoo ingootenggoku, ngu yombuliyolo ngu, enengombo damoni biyomi tewoku, ngulo gumi ogingoyingo ulungga oolengo yowa. Yo, ngu oningga ngu enengombo biyomi ngundilo tewoku, ngu ngandilo: oni ngu digi ulungga ngu yolo, ngundo bungeyimo gosiyolo yolo, sono koongeyingo ulungga ngu kewooloko oolongoowonggori. Oolongootoyi, oni sono newendemo ulo kumooyingo, ngu ngandilo. Yo, ene oni buniyo newende hamoo teyingo ngu yombuliyowoku, ngulo gumi ulungga oolengo yowa.

⁷ Mela bidodomo, oo oowooyingga oni nowoondoye hamoo teyingo ngu woosootoyi yokootenggo. Nalu oowooyingga, oo ngundilo biyomi ngu tunooteloluwa. Ene oni oni yooge, onindo oni gidalega yowoosootoyi, mbumbuwa tetenggoku, ngulo ngu oningga ngu, ngu uliyi biyomi ulungga yowa. Yo, no ngundilo oni biyomi ngulo nowoondoyi teteno!

⁸ Ngulo ngu, ye keyembo ngundi kandeyebo yoyeni, mbumbuwa gula teya ngu, asa, ye mete ngu toongooya, andangeya, oolongooyiga uni. Ngundilo nangge, kandeye gulanangge, ngundi, keye gulanangge oodoni ngu, ngundo mete keda

oluweloyi gome ngu yowa. Kinitetoni ngu, ye kandeye ela elaya, ngundi, keye ela elaya oodoni ngu, ngundo yoyolo, ende biyomi de nombo ma kumooweloyi (Hel) nguno oolongooyelowanggo. ⁹ Ngundilo nangge, doongeyembo yoyeni, mbumbuwa gula tetoyiga ngu, ye mete ngu doongeyengga ngu yokoya, oolongooyiga uni. Ye doongeye gulanangge, ngu ye mete Anutya keda sugi sugi oluweloyi, ngu yowanggo. Kinitetoni ngu, ye doongeye ela elaya oodoni ngu, ngundo ye yoyolo, ende biyomi de nombo sugi sugi ma kumooweloyi, nguno oolongooyelootoyi uwanggo. Yesusndo mande ngundilo ewolo.

*Bo Gula Oowooyi Sipsip, Ngundo Enengo Oole Yokowolo, Ngulo Mande Yamonggawo
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ Yesus mande gula ewolo. Ye ingondale teyi! Ye simooye bobodi nono nowoondoyemo gome ingootenggoku, ngu ma kootu yunowelo. Kini, no yeno hamoo eteno. Sambono Anutlo oni, ngundo simooye bobodi gome soboyelolo, Awane Sambo endemo oolootenggoku, ngu tanggeyimo ootoolo, Anutlo omukumundoongo kenololootenggo. ¹¹ Ndatelo ngulo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, ngano ombulo, oni enengo oole yokoyingo, ngu ko yoyowa. ¹² Ye ndatelo ingonduduga ingootenggo? Oni gulado Sipsip onibi kandegula (100) moolemu, Sipsip gula doboogulingo yoyokolo, enengo oole nenengo yokowolo. Ngundilo yokowaku ngu, asa, ngu oninggaku Sipsip wata ulunggaku

pulimo oolootenggoku, ngu yoyokolo, ene toongewokungaku erewelo toongewa. ¹³ Yo, no yeno hamoo eteno. Ngu Sipsip sobosobo oningga, ngundo enengo Sipsip toongeyingongga ngu kenolo ngu, asa, ene oni oni ulungga tewa. Yo, enengo oni oni tewaku, ngundo Sipsip oowooyingga pulimo oluwonggoku, ngulo oni oni teyingo, ngu dagate. ¹⁴ Sipsip sobosobo oningga, ngundo enengo Sipsip gula yokootoni, toongewelo ma ingooteku, ngundilo nangge, Awangge Sambo endemo oolooteku, ngundo nguya, enengo simooye ngu gula yokowelo ma ingootelo ewolo.

Dobooguliyebo Damoni Biyomi Tetoyi, Yomosiyeloweloyi Ngulo Damoni

¹⁵ Yesus mande gula ewolo. Dobooge gulado geya damoni biyomi tetoningga ngu, ariya, mete yalisu nangge bibiteya, enengo damoni biyomi, ngu yeyiga tunooteni. Ngundilo tetoni, ene gengo mande ingootoni ngu, ariya, ge dobooge ko yowa. ¹⁶ Ene oni damoni biyomi tewoku, ngu oningga ngu mande ma ingootoningga ngu, ariya, mete ge oni gula, ngundi, oni elaya yoyoya, geya oolouya, ngu oni damoni biyomi tewoku, ngu yomosiyoyi. Ngu oni gula ngundi oni elaya, gedodo ngundo yalingo mande ngu ingolo wilikowanggo. ¹⁷ Ene oni damoni biyomi tewokungga, ngu mande ma ingootoningga ngu, asa, mete Kristen oni gooboono onino ooloutoyi gooboongoolo, mande telo yomosiyowanggo. Nguno oni damoni biyomi tewokungga ngu, ene enengo mande ma ingolo keyootoni ngu, ariya, ngu oningga ngu,

ye nowoondoye hamoo teyingo gidalesina ene ma gooboongoolo oluwanggo. Ngu mbumbuwa oningga ngu, Anut hamoo kootu inooteuku oni ngundilo, ngundi Takis bobeye yoweloyi oni ngu ngundilo.† ¹⁸ No yeno hamoo eteno. Ye oo bidodo melako ngano ukingowanggoku ngu, Anut Sambo endemo oolooteuku, ngundo nguya ukingowa. Ngundilo nangge, ye oo bidodo melako ngano yokowanggoku ngu, Anutndo nguya Sambo endemo nguya yokowa. ¹⁹⁻²⁰ Yo, no yeno ko eteno. Oni elaya melako ngano oo yowelo nowoondoyali gulanangge yelo, yemboongewaliku ngu, ariya, Awane Sambo endemo oolooteuku, ngundo yunowa. Ngundilo nangge, oni elaya ngundi kabusa musiyu gulano no owoonemo gooboongoowanggoku ngu, ariya, no ene kewooloyemo oluwanolo ewolo.

Ko Onindo Weti Ma Andangeteku, Ngulo Mande Yamonggawo

²¹ Ngu naluno, Pita Yesusno tunootelo ewolo. Oo Sembuli Ulungga, nalu ndatelo, doboonembo nono damoni biyomi tetoni, nondo enengo damoni biyomi ngu andangewano? Tambu kandegula gidembolo elaya, bine? Ene ngundilo sumoo ewolo.

²² Sumoo etoni, Yesusndo eneno mande gumi ngandilo ewolo. No geno tambu kandegula gidembolo elaya nanggega, ngulo ma ewolo. Kini,

† **18:17:** Yuda onilo bobeye yoweloyi damoniyengga ngu biyomi. Ene gabmanlo bobeye logoga ngu dagalo yolo, gabmanlo logono inolo, gumi dagalo, digi beye yootenggoku ngu, oni enengo yoyingo.

nalu bidodomo, ye komo oni gidalegado yeno mbumbuwa tetenggoku, ngu andangeyunoyi.

²³ Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo enengo endega oni simoo bale soboyelooteku, ngu ngandilo. Ngu melako sobosobo oni koleteyingo enengo ko oniya wetiye ngu andangelo yomosiyowa. ²⁴ Oni ulungga, ngundo damoni yelo, enengo wetiye andangewelo, etoni, ngu ko oni gula yolo, eneno ombuwolo. Ko oningga enengo wetini ngu bobeye kande elaya Miliyon (10,000,000 Kina) ngundilo weti yowolo. Ngundilo ngulo, oni ulunggado ko oningga nguya etoni, weti ko wendangelo inowa. ²⁵ Ene enengo weti ulungga oolengo, oni ulungga nguno, ene mete ma andangewa. Ene ereremo kini. Ngulo ngu, ngu oni sobosobo ulungga, ngundo enengo baleyi simoongo enedodo suleyelootoni, ya biyomimo oodego, enengo weti ngu mete bidodo andangewa. ²⁶ Oni ulunggado ngundilo etoni ngu, asa, ko oni wetidodoga enengo mande ingolo, ngulo ene sosolelo, oni ulungga ngu keyi damonimo boodo oondookelo, penggootelo, sumoo sumoo elo telo, ewolo. Oo oni ulungga, ge nolo nowoondoyi teya, sobonelootooga, nondo ngu weti bidodo yokowano! Elo ewolo. ²⁷ Ngundilo etoni ngu, Oo Sembuli ulungga ngulo nowoondoyi telo, oninggaku yokolo, enengo weti nguya yokoyinowolo.

²⁸ Yo, enengo oni ulunggado enengo weti bidodo andangetoni, ene ngu ko oninggaku endesina oolelo, enengo ko goboologaku kenoyingomu ngu, eneno weti bobeye kande elaya (10

Kina) ngu moole. Ngundo ngu, ko oninggakundo sanggili telo, sodedonangge dobooyi bungeyi yanggango dowoolo, manggalu telo ewolo. Ge weti bidodo ataga wendangeya nuno! Elo ewolo.

²⁹ Ngundilo etoni ngu, oninggaku boodoo oon-dookelo, solengoyelo, sumoo sumoo ewolo. Ge nolo ingoya, sobonelootooga, nalu bodagano, gengo weti bidodo ngu andangegunowanolo ewolo. ³⁰ Ngundilo etoni, ene ngu oningga ngulo mandeni ma ingowolo. Ngulo ngu, oni ulungga ngundo etoni, kumba ootuwoo onindo ene dowoolo, ya biyomimo yetoyi, nguno ootoolo, ngunonggo oo ngu wendangenilo yewolo.

³¹ Ariya, ko oni goboolokundo enengo damoni biyomi kenolo, nowoondoye kowuli hamoo ingolo, ngulo ene enengo sobosobogakuno oololo, mande mande bidodo oningga ngundo tewoku, ngu emukowonggo. ³²⁻³³ Sobosobogakundo mande ngu ingolo, ene ngulo sanggili ulungga telo, ko oninggaku negongootoni, ombutoni ewolo. Ge ko oni biyomi oolengo! Koletelo oolengo, ge nono sendolo, sumoo sumoo elo tetoyi, ngulo nondo kingo gengo weti ulungga oolengo ngu andangegunowono. Nondo gengo nowoondoyi tenggunootoowe, ndawugalo gedo gengo ko goboologa, ngulo ma nowoondoyi teyinowo? Elo ewolo. ³⁴ Sobosobo oninggaku sanggili ulungga telo, ko oninggaku dowoolo, kumbadogoni oni kandeyemo yetoni, ngundo dowoolo, ya biyomimo yewonggori. Yetoyi, nguno ootoolo, ngunonggo weti bidodo andangenilo yewololo ewolo. ³⁵ Yesusndo mande yanggango gula eneno ewolo. Ariya, ye nga mande yamonggawongga ko

oningga ogingoyingo yolo, kowuli yowoku, nga ye gome ingoyi. Ngundilo nangge, ye nowoon-doyemonggo dobooguliye kowuliye yeno tewong-goku, ngulo ye ma andangelo, kapengo yewang-goku ngu, asa, Awane Sambo endemo oolooteku, ngundo nguya, yengo mbumbuwa ngu ma andangelo kapengo yewalo ewolo.

19

*Yesusndo Elambalisa Toongooweloyi Damoni,
Ngulo Etuyelowolo*

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Ngu naluno, Yesus mande kinitetoni ngu, ene Galili mela yokolo, ene Yudiya mela Yodan sono anduloko nguno ulelewolo. ² Uleletoyi, oni simoo bale oowooyingga oolengo nguya, ene keyolo ooloutoyi, ngu mela gumisina nguno, Yesusndo sayi oni yomosiyelootoni, ene mete temukowonggo.

³ Ngu naluno nguno, Parisi onindo ene tewoon-gowelo ombulo, sumoo ewonggo. Noolengo mamana mandeno, ngu mete oni enengo ingonduduno baleyi andangewa, bine? Elo ewonggori. ⁴ Ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo enengo mande ingolo, gumi ewolo. Ye kuli nga mandega nga kandangelo ingootenggo. Anutlo mandeno ngandilo ewolo. Kuli amana oolengo, Anutndo oo bidodo tewokuno nguno, ene simoo ko bale nguya tewolo. ⁵ Ngundilo ngulo, simoo ewenemi yokolo, nalu bidodo baleyiboya ebe dowoodowoo telo, goweyali gulanangge oluwali. Anutlo mandeno ngundilo ewolo. ⁶ Yesusndo

mande gula suleyolo ewolo. Ngundilo ngulo, elambalisa ngu, ene goweyali elaya kini. Ene goweyali gulanangge. Ngulo Anutndo oo gosiyolo yokowoku ngu, onindo ma toongoowelolo ewolo.

⁷ Parisi onikundo mande ingolo, gumi sumoo ewonggori. Ndawugalo ngulo, Moseslo mamana mandeno simoondo baleyi yokowelo ngu, ene komo so uyi nakangolo, baleyi inolo, owetoni toongewa? Elo ewonggori.

⁸ Ngundilo sumoo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Mosesndo yengo nowoondoye yanggango oolengo elambalisa toongooweloyi damoni ngu kenolo, ngulo ngu damoni damoninggano, ngunonggo yoyokootoni, elambalisa damoni ngu toongootenggo. Ene Anutndo amana simoo bale yoyeyingomo, ngu naluno, ene elambalisa toongooweloyi damoningga ngu, ene ma yewoli. ⁹ No yeno hamoo eteno. Ene oni gulado enengo baleyi bosebalese damoningga ma teyingomu ngu yokolo, ene bale gula yowaku ngu, ngu oningga ngu, ene elambalisa damoningga ngu yombuliyootelo ewolo.

¹⁰ Enengo sulena onindo enengo mande wilikolo ingolo, gumi ewonggori. Ngu elambalisa damoni ngu oo ulungga oolengo. Ene sosoleyingo bodaga telo, ingolo, ngulo ene mande gula ewolo. Ariya, noole bale ma yowato. Ngu damoni mete, bine? Elo ewonggori.

¹¹ Ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Elambalisa teweloyi damoningga nondo etuyelootenoku ngu, ngu oni bidodobolo kini. Kini, ngu elambalisa teweloyi damoningga ngu, Anutndo oni sunggi yeyingomu, ngu-

lomu nange. ¹² Ndawugalo ngulo, oni oowooyingga mete bale ma yowanggo. Bale ene simoo yomoolo ngu, ene kenolo ingolo oode, bale ma yowelo ingowa. Oni gidalega ene bale ma yoweloyi, ndawugalo ngulo, oni gulado ene moondeye yootoongooyingo ngulo. Oni gidalega enesu nange elambalisa teweloyi ngu gosiyolo, ndawugalo, ene Anutlo ko telo, oni simoo bale yowoosoolo, Anutlo mandeni damoningga enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu yoyeweloyimbolo Oni gula ene mete nga mandega ingowelo ngu, ene komo gome ingonilo ewolo.

*Yesusndo Simooye Kumana Yunowolo
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Ngu naluno, oni simoo baledo simooye bobodi gidalega yoyolo, Yesusndo kandeyi tabayemo yeya, yemboongeni, elo, yoyolo mayewonggori. Mayetoyi, ene ngulo sulena onindo ngu oni simoo baleku manggaluyelolo oweyelowonggori. ¹⁴ Ngundilo tetoyi ngu, asa, Yesusndo ewolo. Ye simooye bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye ngu ma oweyelowelo. Kini, ye Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu komo simooye ngundilomu, ngundo yowanggolo ewolo. ¹⁵ Ene ngundilo elo, kandeyi simooye tabayemo yelo, kumana yunolo, ene yoyokolo toongewolo.

*Simoo Kosiyi Gula Ene Sitowinidodo Mande
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

16 Ngu naluno nguno, oni gulado Yesusno ombulo, sumoo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, no ndatelo damoni gomengga telogo, no suwoo suwoo keda oluweloyi ngu yowano? Elo ewolo.

17 Ene ngundilo etoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Ndawugalo ngulo, ge nono oo gome ngulo sumoo ete? Anut enengombo nangge oni gome. Ge keda sugi sugi oluweloyi ngu yowelo ngu, asa, ge komo Anutlo mamana mande ngu bidodo keyolo ewolo.

18-19 Yesusndo etoni, ngu simoo kosiyinggakundo sumoo ewolo. Ndatelo mamana mandega? Ene ngundilo etoni, Yesusndo mande gumi ewolo. Mamana mande ngu ngandilo: ge komo oni ma uleyi kumoowelo; ge komo bale gidalega yakakayi yodowoolo, oweyelolo, ma yombuliyelowelo; ge komo yakaka ma tewelo; ge oni gulano mande ebe ganagana ma ewelo; ge komo awanangge tanggeyemo gome ootooya, manggoye oweya, gome oodoya; ge oni gidalega tanggegemo oolootenggoku, ngu hoolooweyeloya, gome soboyeloya, gengo gowege sobowooteku ngundilolo ewolo.

20 Simoo kosiyinggakundo enengo mande ngu ingolo, gumi ewolo. No kuli bodagano, ko, ataga nguya, no ngu mamana mande ngu bidodo keyolo, ombulo oolooteno. Ariya, no ataga ndatelo oo gome gula tewano? Elo ewolo.

21 Yesusndo enengo mande ngu ingolo, gumi ewolo. Ge oni nenengo oolengo tunootewelo ngu, asa, ge komo oo gulanangge ngu te. Ge komo oolouya, gengo oo bidodo suleyoya, ngunonggo bobeye yoya ngu, owoolongo oni ngu bayeteya

yuno. Ge ngundilo tewaku ngu, asa, gengo bobeye oo gome gome Sambo endemo ooloote. Ge ngundiya teya, ombuya, no keneloya endeyolo ewolo.

²² Simoo kosiyinggaku ngu mandeningga ngu ingolo, omukumundoongo yomoowelo newende nguya kowuli ulungga ingowolo. Ndawugalo ngulo, ene oo sitowini ulungga ngu yokolo, oni sungo yunoweloyi nguya kini. Ngundilo telo, ene ootookoolo toongewolo.

²³ Ngundilo tetoni ngu, Yesusndo enengo sulena onino yowoolengolo ewolo. No yeno hamoo eteno. Oni ene sitowidodo ngu, ene Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu newendesina uweloyi ngu, ngu kowuli oolengo.

²⁴ No mande gula ko eteno. Bo ulungga nga, ngu nggusi newendekuli uweloyi ngu kowuli. Ene beye sitowidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno uweloyi nguya, ngundilo kowuli ulungga oolengolo ewolo.

²⁵ Yesus enengo sulena onikundo ngu ingolo, ene soli ulungga telo, enengo nangge mande elo, ingolo, sumoo ewonggori. Ngundilo ngu, onendo ngu mete ene suwoo suwoo keda oluweloyi ngu yowa? Elo ewonggori.

²⁶ Enengo sulena onindo ngundilo sumoo etoyi, asa, Yesusndo ene gome gome yeyolo ewolo. Anutndo oni ma hoolooweyelootoni ngu, asa, oni enesu nangge oo yanggango ngu hamoo ma tewa. Ene Anutndo oni ootoolo ngulo, ngunonggo

ene oo yanggangomu ngu bidodo hamoo oolengo temukowalo ewolo.

²⁷ Ngundilo etoni, Pitando mande gula Yesus-nolo ewolo. Ingoyi, noole oo bidodo yokolo, ge kenggelolo endeyolooteto. Ngulo ngu, noole ndawuga yowato? Elo ewolo.

²⁸ Ene ngundilo sumoo etoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. No hamoo oolengo yeno eteno. Kootusina, oo bidodo keda tunooteweloy-imbolo ngu naluno, no Anut Nangoni Oni Kialongo yaba bingaminidodo Sambo endemo nguno, no Anutlo yanggangoni dulidalinimo bibitewano. Ariya, ngu naluno, ye nguya yaba bingamidodo kande elaya kegidembolo elayaga (12) nguno bibitewanggo. Bibitelo, ngunonggo Iserel oni wata kande elaya kegidembolo elaya (12) ngu wilikoyelowanggo. ²⁹ Yo, oni bidodo ene nolo ingolo, Anutlo mande metemi ngano ingolo wesiyolo, ene enengo ya, konebobeyi, kuwooyi, ewenemi, simoongo, enengo oowali koyi yokolo ngu, oo bidodo ye kuli yokowonggoku ngu, nondo ngu dagalo, ulungga oolengo ko yunowano. Yo, ngu oo ngu ulungga oolengo onibi kandegula (100) ngu yowanggo. Ngandilo nguya, ene keda sugi sugi oluweloyi, ngu yowanggo. ³⁰ Ene oni gulado melako ngano ngu oowooyi bingamidodo telo ngu, Sambo endemo, ene oowooyi kini. Ngundilo nangge, oni gula melako ngano ngu oowooyi kini oolooteku ngu, ene Sambo endemo, ngu oowooyidodo ulungga tewalo ewolo.

20

Wayin Ko Ngulo Ko Oni

¹ Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngulo mandeni damoningga ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu oni gulado enengo mela ulungga ngu ngundilo. Ene suwoononggo oolengo ko oni yoyolo, Wayin kono ko teyilo oolouwolo. ² Ene ngundilo telo, Wayin ko ngulo sembuli enengo ko oni mande yunolo, no bobeye Kina gulanangge ataga ko tetenggoku, ngulo nangge yunowano. Enengo ko oni mande ingolo, ngulo ngu nangge keyolo, enengo Wayin kono oolouwonggo. ³ Asa, suwoononggo nalu kandegula gidembolo namolaya (9) nguno, ende oo uli yoweloyi musiyomo oololo, oni kingo dikaloodoyi yeyowolo. ⁴ Yeyolo, ene mande eneno ngandilo ewolo. Ye nguya nolo Wayin kono ulo, ko tetoyi, ngundilo logono, no bobeye yunowanolo ewolo. ⁵ Ngundilo etoni, ingolo, kono satoyi, asa, sambolo naluno (12), ko nalu suwootetoni (3) nguno, ene oni gidalega yeyolo, ene nguya ngundilo tewonggori.

⁶ Ene suwootetoni, namoko ko yokoweloyi naluno, (5 Klok) ko sembuligaku ko oololo, oni gidega yeyolo, sumoo ewolo. Ye ndawugalo sano ngano kingo oolootenggo? Elo ewolo. ⁷ Ngundilo etoni, enendo mande gumi ewonggori. Noole ko yunoweloyi oni kinilo ewonggori. Ariya, ko sembuligakundo ingolo, mande gumi ewolo. Asa, ye nguya, nolo Wayin kono uya, ko teyilo ewolo.

⁸ Wayin ko sobosobogakundo ngundilo elo, asa, suwootetoni ko kiniteteku naluno ngu, enengo kono oololo, ko sobosobogakuno ewolo. Ye oolouya, ko oni negoyelootooga ombutoyiga ngu,

ngu beye yuno. Ge ko oni suwootetoni ko tewonggoku, ngu digi beye yunoya, wenga suwoononggo ko tewonggoku oni, ngu bobeye yunolo ewolo.

⁹ Ene ngundilo etoni, asa, ko oni suwootetoni namoko ko yokoweloyi ene ko ootookoowonggoku naluno, (5 Klok), eneno ombutoyi, ko oni sobosobogakundo sa gulanangge ko tewonggoku, ngulo bobeye Kina gulanangge nangge yunowolo. ¹⁰ Ariya, ko oni suwoononggo ko tewonggoku, ngundo ko oni suwootetoni ko tewonggoku, ngulo Kina gulanangge kenolo, ngandilo ingowonggori. Noolengo bobeyega ngundo enengomu ngu dagawalo ingowonggori. Ene ngundilo nguya kini. Kini, ko oni sobosobo ko oni bidodo ko tewonggoku, ngundo bobeye Kina gulanangge nangge yunowolo. ¹¹⁻¹² Ngundilo ngulo,

suwoononggo ko tewonggoku oninggakundo Kina gulanangge ene bidodo yolo, kenolo, ngulo ene ko sembuligakuya sanggili telo, enedodo longgeyolo ewonggori. Ndawugalo ngulo, nga oni nga kootu oololo, nalu bodaga nangge ko tewonggoku, ngulo uli noolengo bidodo gulanangge yunoote? Noole sa ulungano ko ulungga telo, nosili yudoni, nalu bidodo ko tewootolo ewonggori.

¹³ Ngundilo etoyi, ko sembuligakundo mande gumi ewolo. Oo dobooguline, no yeno hamoo ewono. No suwoononggo mande yunolo ewono. Sa gulananggembolo ko tetenggoku, ngulo uli Kina gulanangge yowanggolo ewono. Nguno ngu, ye ngu mandega ngu ingolo, metelo ewonggo.

¹⁴ Ariya, ye uli yoya sayi. Oni suwoote-

toni ko tetenggoku, ngulo uli ko yengo uli gulanangge. No ngundilo tewelo gome ingolo teteno. ¹⁵ Ngu nenengo bobeyebo oni suwootetoni ko tetenggoku, ngu nowoondoyi yunolo, ngundilo yunooteno. Ye, bine, nondo ngundilo oni ngu nowoondone yunootoowe, ngulo sanggili tetenggo? Elo ewolo. ¹⁶ Yesusndo mande gula ewolo. Yo, ko oni bidodo uliyi gulanangge yowonggoku, ngundilo nangge, simoo bale ululu ko buniyo bobodi nguya, nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu gulanangge. Ngulo ngu, ene bidodo Anutlo Sambo endemo nguno uwanggolo ewolo.

Yesusndo Enengo Kumoolo Ko Ootookooweloyimbolo Tambu Kabusayi, Ngulo Ewolo
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena oni nangge oolekanare Yerusalemno yade yade ooloutoyi, Yesusndo enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayagakuno, enengo mande yunolo ewolo. ¹⁸⁻¹⁹ Ingoyi! Ataga noole Yerusalemno ooletoye ngu, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, ngu Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oniku, ko, mana mande etuyeloyingo oni nguya, ngu me oni kandeyemo noyewanggo. Ngu oni ngundo mande gulanangge nuleyi kumooweloyimbolo elo gosiyolo ngu, ene Gabman oni kandeyemo noyewanggo. Ngundo ngu, kootunesina mande yumoonunolo, gisalunelolo nutolo, de mombimo nuleyi kumoowano. Nalu kabusa yokolo, ko keda ootookoolo oluwanolo ewolo.

*Yems, Yon Elabasa Ene Oni Ululu Oluwelayim-
bolo Ewoli*
(Mak 10:35-45)

²⁰ Ngu naluno nguno, Sebedi simoongo elayagaku Yems, Yon, namoyalimbo yoyolo, Yesus tanggeyimo ombulo, boodoo oondooketoni, namoyalimbo sumoo ewoli. ²¹ Ene Yesusndo koletelo namoyali sumoo inolo ewolo. Ge ndawu oo galo ingoote? Etoni, namoyalimbo mande gumi ewolo. Kootusina, Sambo endemo, ge nguno yaba gengo dulidalinidodo yabagemo bibitetoyi ngu, mete ge nenengo simoone elayaga, ngundo kandege koondosina, gulado kandege dedalesina ngundilo bibitewali. Ngu mete, bine? Elo ewolo.

²² Ene ngundilo sumoo etoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Ye ngu ooga nono sumoo etenggoku ngu, ye damoni ma ingootenggo. Yali, bine, mete nondo kowuli ogingoyingo koolowoowanoku, ngu yali nguya bine, mete koolowoowali? Ngundilo sumoo etoni, elayagakundo enengo mande ingolo, gumi ewoli. Yo, noole metelo ewoli.

²³ Etoli ngu, asa, Yesusndo enedodo ewolo. Hamoo oolengo, ngu sono tobaga (kowuli koolwooteno) no netenokungga, ngu yali nguya newali. Ene onendo kandene koondosina, kandene biyomisina bibiteweloyi ngu, nondo mete ma ewano. Kini, Awane enengombo nange, ene kuli oni yunoweloyimbolo yomosiyoyingolo ewolo.

²⁴ Sulena oni kande elayagaku ngu mande ngu ingolo, ene Yems Yon elabasa nguya sang-

gili biyomi tewonggo. ²⁵ Ene Yesusndo enengo kowuli ingolo, negoyelootoni, eneno ombutoyilo ewolo. Oni sowe gidalega Yuda oni kini ngulo sobosobo oni ululu, ngundo oni simoo baledo ene oni ulungga, elo ingootoyi, nguno ngu, ene yanggango oolengo soboyelootenggo. ²⁶⁻²⁸ Ene ngu damoningga tabango onindo keyooteng-gokungga, ngu ye simoo bale nowoondoyemo hamoo teyingo nguya ngundilo ma keyowelo. Kini, ene ye kewooloyemo ulungga oowooyidodo oluwelo tewanggoku ngu, asa, ene yengo sulena oni tewanggo. Ngundilo nangge, oni gula ye kewooloyemo tabango ulungga oluwelo tewaku ngu, ene yengo kingo sulena oni oluwa. Ngundilo nangge, no Anut Nangoni Oni Kilalongo nguya onindo ko teya, hoolooweneloyi elo, ma ombuwono. Kini, no onino ko telo, hoolooweyeloweloyimbolo ombuwono. Nenengo keda oluweloyi, ngu nondo oni simoo bale bidodo mbumbuwanonggo, ko uliyeloweloyimbolo ombuwonolo ewolo.

Yesusndo Oni Elaya Doongeyali Kilingomu Ngu Yomosiyelowolo

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Asa, ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena onindo Yeriko ende ngu yokolo, yade yade ooloutoyi, oni simoo bale ene keyelolo oolouwonggori. ³⁰ Ooloutoyi, oni doongeyali kilingo elayagaku, oole dabemimo bibitelo oodoli, Yesus oolekana ooloutoni, ingolo, meno yanggango ewoli. Oo Sembuli Ulungga, ge Dewitlo sembeni, ge noolengo nowoondoyi yuno!

Elo ewoli. ³¹ Nguno oni simoo baledo sanggili telo, yeyolo ewonggori. Yali manggoyali gosiyoli! Elo ewonggori. Ene elayagaku mena yanggango ulungga oolengo ewoli. Oo Sembuli Ulungga, ge Dewitlo sembeni, ge noolengo nowoondoyi yuno! Elo ewoli. ³² Ene ngundilo mena yanggango etoli, asa, Yesusndo oni elayagakulo mena ingolo, negoyelootoni, ombutoli ngu, sumoo yunolo ewolo. Nondo ndawuga yunowano? Elo ewolo.

³³ Elayagakundo enengo mande ngu ingolo, ngulo ene gumi ewoli. Oo Sembuli Ulungga, noole doongetewelo ingootelo, elo ewoli.

³⁴ Yesusndo enengo mandeyali ingolo, ngulo ene nowoondoyi yunolo, kandeyi doongeyalimo yewolo. Ngundilo tetoni ngu, sodedonangge, ene doongetelo, Yesus kenolo, keyolo sawoli.

21

Yesus Bingamidodo Yerusalem Ende Uwolo (Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

¹ Yesus enengo sulena onikudodo Yerusalem namoko oololo, Betipas ngu ende bodaga Olib puli ngu tanggeyimo, ene nguno tunootewonggori. Ngu naluno nguno, Yesusndo enengo sulena oni elaya ende bodagano suleyelowelo ewolo. ² Yali endega namokono kenooteliku anduno oolouli. Yali oololo, Hos gula oowooyi Donki gula nangonidodo de bungomo gosiyootoyi oolooteliku, ngu kenoya, wesiyoya, kimbo-nanonggo dowooya, yoya, nono ombuli. ³ Ende oni ngundo yali sumoo yunootoningga ngu, ariya, yali ngandiya eli. Oo Sembuli Ulungga, ngundo

nga Donkingga nga ko inowelo etoni, ngundiya eya eli. Ngundilo etoni ingolo ngu, asa, yali sode-donangge suleyelootoni, ko ombuwalilo ewolo.

⁴ Yesusndo mande gula nguya ewolo. Kuli, Anutlo ingondudu eyingo oni gulado mandega eyingo, ngu ataga engge tunootete. Kuli ene ngandilo nakangolo ewolo.

⁵ Ye Yudalo oni simoo bale Sayon Yerusalem endemo oolootenggoku, nguno ye ngandiya eyi. Nga kenoyi, gengo sobosobo oni koleteyingonga nga ataga ombute. Enendo Donki nangoni sanganimu bibitelo ombutoni, Donki nangoni ngu newende imakeyingo nangge oolooteku, ngulo ene oolengo yolo ombutelo ewolo. *Sekaraiya 9:9*

⁶ Ariya, sulena oni elayagaku oololo, Yesusndo ewoku, ngundilo tewoliyo. ⁷ Ene Donki nangoni nguya kimbonadodo yoyolo, Yesusno ombulo, enengo dokikilo nenggulo ngu an-dangelo, Donki nangoni sanganimu yomiwoli. Ene ngundilo yomitoli, ariya, Yesus oolelo, ngu sanganimu bibitewolo. ⁸ Enengo sulena oni ngundilo tetoyi, oni simoo bale oowooyingga oolengo nguya, enengo dokikilo nenggulo oolekana yomilo yomilo oolouwonggori. Gidalegado de uyi ulungga nguya toongoolo, oolekanare yomiwonggori. Ngundilo telo, Yesus oowooyi bingaminidodo okoolo, mela ngano sobosobo koleteyingo ngundilo tewolo. ⁹ Ene ngundilo tetoyi, simoo bale koletetoyi, gidalega kootu telo, oololo, ene moguluwoolo ewonggori.

Hosana, gengo oowoongge awuno oolengo! Ge Dewitlo sembeni! Anutndo ene mete mete kumana nga oningga nga inowolo. Ene Oo Sembuli Ulungga, oowooyimo ombuteku ngu! Hosana, gengo oowoongge awuno oolengo! Elo meno ewonggori.

¹⁰ Asa, Yesus yade yade Yerusalem utoni ngu, endemo simoo bale oowooyingga ngu kenolo soliyokolo, sumoo ewonggori. Nga oningga nga ndawu oningga? Elo ewonggori.

¹¹ Simoo bale enedodo oolouwonggoku, ngundo enengo mande ingolo, gumi ewonggori. Nga oningga nga ngu Yesus, Nasaret oni, Galili melakononggo ombulo, ene Anutlo ingondudu eyingo oni gulalo ewonggori.

Oni Tempel Yano Oo Uliyootoyi Yesusndo Oweyelowolo

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

¹² Asa, Yesus oololo, Yuda goobooyingo ya oowooyi Tempel newendemo ulo, damoni yelo, oni Tempel yano bobeye oo koyi tewootoyi oweyelowolo. Ngu konggaku goobooyingo yano ngundilo telo, oni bobeye gulalomu gulalomu yowoolengolo, bayetetoyi, ngulo Yesus sanggili tewolo. Sanggili telo, ene, yabagakudodo wenggelemootoni, ukelo uwolo. Oni nu kundirimanggowo ngu uliyolo, koyi nguya tetoyi, ngulo yabani wenggelemootoni, ukelo, utoni oweyelowolo.* ¹³ Awanembolo mande

* **21:12:** Ndatelo ngulo, oni ende gidalegalo bobeye yolo, mayelo, Yerusalem ende ulungga ngulo bobeye yowoolengolo, yolo, ngundo oo nusago uliyolo, Anutno woolo yelo yemboongewelo.

nakayano, ngandilo ete.

Nolo yane ngu oni simoo bale bidodobo yemboongeyingo yalo ewanggo. *Ayisaya*

56:7

Ngundilo nangge, ene yendo ngu yeyi, yakaka onilo kombiteyingo musiyo tetelo ewolo.

¹⁴ Ngu naluno nguno, Tempel yano, oni doongeye kilingo ko kekandeye biyomi ngu nguya Yesusno mayetoyi, ene bidodo yomosiye lowolo.

¹⁵⁻¹⁶ Ngundilo ngulo, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeloyingo oni, Yesuslo oo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim tewoku, ngu kenolo, simooye bobodi Tempel newendemonggo ngandilo meno etoyi ingowonggo. Hosana, gengo oowoongge awuno oolengo! Yesus ge Dewitlo sembeni! Elo etoyi, ngu ingolo, ngulo ene nowoondoye biyomi ulungga ingowonggori. Ngulo ene Yesusno ewonggori. Ge bine, ngu mandega simooyembo etenggoku, ngu ingoote? Ngundilo etoyi, Yesusndo mande gumi ewolo. Yo, no ingooteno. Anutlo mande ye kuli kandangelo ingootenggo. Ene Anutno ngandilo ewolo.

Ge simooye bobodi ko simooye nonono nguya manggoye tango yetoni, ngulo ene gengo oowoongge bingamingge etenggolo ewolo.

Sam 8:2

¹⁷ Ngundilo elo yokolo ngu, asa, ene endesina oolelo, ende yokolo, Betani endemo oololo, suwoono nguno oluwolo.

*Yesusndo De Gula Oowooyi Pik Ngu Ma Enggetoni, Ngulo Yombuliyootoni Kumoowolo
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Sengetoni, Yesus enengo sulena onikudodo endemo ko oolouwelo yade oololo, oolekono Yesusndo oodoolo kumoowolo. ¹⁹ Oodoolo kumoolo, ngulo ene de gula oowooyi Pik, ngundo tanggooli nenggulo ngundilo ngu yowoko kenowolo. Uyi oowooyingga tutu ulewolo. Ene namokono oololo, engge doongetewelo damonimo oololo, engge gula ma kenowolo. Kini, uyi nangge oluwolo. Ngundilo kenolo, ngulo ene Pik degakuya ewolo. Kootusina, ge ko ma enggewalo ewolo. Ngundilo etoni, sodedonangge Pik degaku ariyelo kumoowolo.

²⁰ Ngundilo tetoni ngu, asa, enengo sulena onikundo kenolo, soliyokolo ewonggori. Ndatelo ngulo, Pik dega sodedonangge ariyelo kumoote? Elo ewonggori.

²¹ Yesusndo enengo mande ingolo, gumi ewolo. No yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye hamoo telo, nowoondoye elaya kini ngu, asa, ye nguya, nondo Pik degano tetenoku, ye nguya mete ngandilo tewanggo. Yo, ye nowoondoyemo hamoo ngu yanggango oolootenggoku ngu, asa, ngu nguya, ye mete nga pulingga ngaya ewanggo. Ge ootookooya, ukeya, wendeyino u. Ewanggoku ngu, asa, ene ngundilo tewa. ²² Ngundilo nangge, ye nowoondoye hamoo telo, nguno ye oo gulalo elo yemboongewanggoku ngu, ariya, Anutndo ngu ooga ngu yunootoni yowanggolo ewolo.

Oni Yesusno Sumoo Elo Inowolo. Onendo Ene Yanggango Inowo?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Ngu naluno nguno, Yesus ene Yuda onilo goobooyingo ya ulungga oowooyi Tempel, ngu

newendemo ulo, oni simoo bale oo etuyeloweloy-imbolo. Ngundilo tetoni, Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, Yudalo oni simoo bale tabango oniku nguya ombulo, eneno sumoo ewonggori. Onendo ngu mande damoni yanggangongga ngu, ge gunowo? Onendo ge logogelootoni, nga kongga nga tete? Elo ewonggori.

²⁴ Yesusndo enengo mande ingolo, gumi ewolo. No nguya, ye oo gulalo sumoo yunowelo. Ye ngu gumi etoyi ngu, asa, nondo kongga tetenoku, ngulo yanggangoni nguya ewano. ²⁵⁻²⁶ Ndawu oninggado Sonoyeloyingo Oni Yon suleyootoni ombuwolo? Anutndo sono kundingiyimbo oni sonoyeloni elo, ngulo Yon suleyootoni ombuwo; ngundi, oni simoo baledo bine suleyootoyi sonoyelowo? Ariya, ye nolo mandega gumi eyilo ewolo. Etoni, ariya, enengo nangge elo, ingolo, ewonggori. Noole ngandilo ewato. Anutndo Sonoyeloyingo Oni Yon suleyoyingo, ewatoku ngu, asa, enebana sumoo yunowa. Ye ndatelo ngulo nowoondoyemo hamoo ma ingootenggo? Ngundilo nangge, noolendo onindo Yon suleyoyingo ewatoku ngu, ariya, oni simoo baledo nooledodo sanggili ulungga tewanggo, ngulo noole sosoleteto. Ndatelo ngulo, oni simoo bale ene kuli ingootenggo. Yon ngu Anutlo ingondudu eyingo oni oolengolo ingowololo ewonggori. ²⁷ Ngundilo ngulo, ene Yesusno mande gumi ngandilo ewonggori. Noole watayi kinilo ewonggori. Ene ngundilo etoyi, asa, Yesus enebana ewolo. No nguya yengo sumoo nono ewonggoku ngu, no yanggangonengga ndanonggo yolo, nga kongga tetenoku, ngu nguya yeno ma ewanolo

ewolo.

Simooye Elaya Awayali Gulanangge Ngulo Mande Yamonggawo

²⁸ Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo. Ye ndatelo ingootenggo? Oni gula simoongo elaya nguno oololo, nangoni koletelogakuno ewolo. Ataga mete ge oolouya, nolo Wayin kono uya, ko telo ewolo. ²⁹ Ngundilo etoni, nangoni koletelogakundo gumi ewolo. Kini, no ma! Ewolo. Ngundilo elo oode, ene kootusina ingonduduni yowoolengolo, kono toongelo ko tewolo. ³⁰ Asa, awayalinggaku ulo, nangoni kootunggakuno nguya ngundilo etoni, ene gumi ewolo. Yo, elo oode, ene kono ma uwolo. ³¹ Ariya, ndawu simoongongga, ngundo eweyi manggowo ngu keyowo? Ewolo. Ngundilo etoni, ene mande gumi ewolo. Nangoni koletelogakundo, etoyi, Yesusndo enengo mande ingolo ewonggori. Yo, no yeno hamoo oolengo eteno. Gabman bobeye yoweloyi oni, ko, ooleko ooleko bale nguya, ene koletelo ye dagayelolo, Anut enengombo oni simoo bale soboyelooteku endega, nguno ulo oluwanggo. ³² Ndatelo ngulo, Yon koletelo ombulo, ngundo oole nenengo ngu keyoyi, elo etuyelootoni, ene ye nowoondoye ma yowoolengootenggo. Ene Gabman bobeye yoweloyi Takis oni, ko, ooleko ooleko bale nguya, ene Anutlo Mande Keda Mesalango ngu ingolo, ngulo ene nowoondoye yowoolengolo, hamoo tewonggori. Ene ye ngu yeyolo, ngulo nowoondoye ma yowoolengolo, nowoondoyemo hamoo ma tetenggolo ewolo.

Ko Oni Biyobiyomi Ngundo Wayin Ko Sobowootenggoku, Ngulo Mande Yamonggawo (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo. Asa, ye mande gula ingoyi. Oni gula Wayin kongga telo, oonggoyi pawangolo, Wayin nguno imiwolo. Ene Wayin engge yolo, wongoolo, winggooweloyi musiyu nguya tewolo. Ene ko ngu sobowooweloyimbo ya pelungga Sambono yelo, ngunonggo ene mete Wayin kono oo bidodo gome kenolo, sobowoolo oluwolo. Oni ko sembuliga, ngundo oni gidalegado ngu kongga ngu sobowooya, Wayin ngulo engge gumi ko uliyi, enengo yoyi, elo logoyelolo yokolo, asa, ene mela gula yowoko nguno toongewolo. ³⁴ Ariya, Wayin enengo enggeyingo nalu, ngu tunootewolo. Tunootetoni, asa, ene ko sembulibo enengo sulena oni suleyelootoni, Wayin koyi sobosobo tetenggoku onikuno oolouwonggori. Ndatelo ngulo, ko sembuliga, ngundo ko ngulo oo engge gula yenunoyi, elo, ngulo ene oni ngu suleyelootoni oolouwonggori. ³⁵ Ooloutoyi ngu, asa, Wayin kono ko onikundo, oni ko sembuligakulo sulena oniku yodowoolo, gulanangge ngu ene gome gome utolo, ko oni gula ene uleyi kumootoni, ko oni gula ene digi oowooyingga yolo, moondeyimo oolongoowonggori. ³⁶ Ene ngundilo tetoyi, ko sembuligakundo enengo sulena oni oowooyingga suleyelootoni ooloutoyi, ngu damoningga koletelo tewonggoku, ngundilo nangge tewonggori. ³⁷ Ngundilo tetoyi, ko sembulibo enengo nangoni gulanangge kootu ngu suleyootoni ooluwolo. Ene ngandilo ingolo,

nenengo nangone suleyootoowe, ooloutonigo, ngulo manggowo mandeni keyowanggo. Elo ingolo suleyowolo. ³⁸ Ene oni kono ko teteng-gokundo, enengo nangge kewooloyemo mandelo, ingolo ewolo. Nga oningga ngando ngu eweyimbolo oo bidodo yomukolo, enendo sembuli tewa. Ariya, noole ene nguaya uleyiga kumooni. Noole ngundilo telo ngu, asa, nga kongga nga ngu, noolengombo sobowoolo, koyi tewatolo ewolo. ³⁹ Ngundilo elo, ene oni ulungga nangoninggaku ngu dowoolo, uleyi kumoowolo. Kumootoni, bingo okoolo, kanggaloko oolongooyi uwolo. ⁴⁰ Ene ngundilo tetoyi, asa, oni ko sembuligaku ombulo, ko sobosobo oni biyomi nguno ene ndatelo damoningga tewa? Sumoo ngundilo ewolo.

⁴¹ Ene mandeni ingolo, gumi ewolo. Ene ombulo ngu, ko oni biyomi ngu yutolo, yuleni kumoomukowanggo. Ngundilo telo, ene kongga ngu ko oni sobosobo gome gidalega yunowa. Wayin enggeteku naluno, asa, ko sobosobo keda, ngundo Wayin bayetelo, gidesinanggo enengombo yolo, gidesina Wayin sembuli inootoyi yowalo ewolo.

⁴² Asa, ngu naluno nguno, Yesusndo mande gula yunolo ewolo. Anutlo mande nakangoyingo ngu, ye kuli kandangelo, ngandilo ingootenggo. Nga ya ungoombolo ndonggolomi nonggini gomengga nga ngu, ya yeweloyi onindo yokootenggo. Ene ataga, ngu nonggini ndonggolomi ngu, ene ya kowuli ngu bidodo koolowooweloyi nonggini koletewolo. Oo Sembuli

Ulungga, enengombo ngu ooga ngu yeni tunootewolo. Noole ngu kenootooye, ngu mesalango tetelo ewolo.† *Sam 118:22-23*

⁴³ Ariya, no yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye ma yowoolengolo, nowoondoye hamoo ma teyingo, ngulo no Anutlo mandeni damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu yenonggo andangelo, oni sowe gidalega Yuda oni kini ngu yunowano. Eneo nguno ngu, oo gome enggewa. ⁴⁴ Oni gula Kristus Yesus kootu inolo, ngu ene ngandilo. Oni ya ungoombolo osiyingga ngu sanganimonggo solelo ngu, ene biyomi yewa. Ko biyomi ngundilo tetoni, ngulo ngu Kristus uli gumi biyomi teyinowa. Ene osiyi koleteyingo ngu Kristus, ngundo ngu oningga ngu sanganimo solelo, utolo, yombuliyootoni, ene sosolango yelo kinitewalo ewolo.

⁴⁵ Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, Parisi onindo Yesuslo mande yamonggawo oowooyingga ingolo, ngulo ene ingootenggo. Yesusndo ngu enengombolo mande nooleno sanggawelo ewolo ingowolo. ⁴⁶ Ngundilo ngulo, ene sanggili telo, uleyi kumooweloyimbolo oole erewewonggori. Yo, ene dowoolo, uleyi kumooweloyimbolo tewelo, ene oni simoo balelo sosolelo, ngulo ene yokowonggori. Ndatelo ngulo, ene ingootenggo. Oni simoo bale ngu, Yesus ene Anutlo ingondudu eyingo onilo ingootenggo.

22

† **21:42:** Ya ungoombolo nonggini, ngu Yesus.

Bale Yoweloyi Naluno Simbo Kawolo, Ngulo Mande Yamonggawo
(Luk 14:16-24)

¹ Yesusndo eneno mande yamonggawo gidalega ewolo. ² Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku ngu, ngu melako oni sobosobo koleteyingo ulungga, ngulo damoni ngandilo. Melako oni ulungga, ngundo nangonimbo bale yowelo tetoni, ngulo simbo ulungga kawolo. ³ Koletelo, ene (Yuda) oni ngu simbo ulungga nguno mayeyi, elo, nalu logo tewolo. Ariya, oo neweloyi naluno, enengo sulena oni suleyelootoni, oololo, ngu oni sunggi yeyingoku negoyelootoyiga, ombuyi, elo negoyelootoyi, ene yokowolo. ⁴ Ngu oniku yokootoyi ngu, asa, enengo sulena oni gidalega suleyelolo ewonggori. Ye oni sunggi yeyingoku, nguno ngandiya eyi. Oni ulunggado kuli oo simbo ulungga kalo yewolo. Bulmakau ko, oo nusago moondeyi ndindi teyingo gomemu nguya kuli yutolo, kalo, oo bidodo yomosiyolo, yetoni oolote. Nga nalungga nga, nangone bale yoweloyi, ngulo ngu, ye nguya ombutoyi, ngu naluno, gooboongoolo, oni oni telo, oo newatolo ewolo.

⁵ Ariya, sulena onikundo oololo etoyi, ene oniku enengo mandeni ma ingowelo, ngulo yokolo sawonggori. Oni gidalega enengo oowali kono satoyi, oni gidalega enengo bobeye yoweloyi kono nguno sawonggori. ⁶ Ngundilo satoyi, ene oni gidalega oni ulungga enengo ko oni yodowoolo, gisaluyelolo yuleyi kumoowolo.

⁷ Ngundilo tetoyi ngu, melako oni sobosobo koleteyingo ulungga ngundo ingolo, ngulo ene sanggili telo, enengo me oni suleyelootoni, oololo, ngundo enengo ko oni yulewonggoku oniku yuto-mukolo, enengo ende yande nguya kamukowolo.

⁸ Ene ngundilo ya kamukootoyi ngu, asa, oni ulungga enengo sulena onikuya ewolo. Bale yoweloyi oo simbo ulunggaku ngu oolooteku nga, ene oni negoyelowonoku, ngulo damoniye nengo kini, ngulo no ene yoyokootoni, ngano ma ombuwanggo. ⁹ Ariya, ye oolouya, oolesanga bidodomo onilo doongeteya, negoyelootoyiga, nga bale yoweloyi simbogano ngano ombuyilo ewolo.* ¹⁰ Ngulo ngu, enengo sulena oniku ngundilo ingolo, ene oole sungo sungo oololo, oni simoo bale bidodo yeyolo, goobooyelolo, oni biyomi ko oni metemimu nguya ombuyi elo sumoo yunolo, suleyelootoyi ombuwonggori. Ngundilo tetoyi ngu, bale yoweloyi musiyonggaku oni simoo bale oowooyingga hangewolo.

¹¹ Ngu bale yoweloyi naluno, enengo damoniye ngu ngandilo. Oni simbo sembuliga, ngundo oni kuli sunggi yewoku, nguno nenggulo keda bayetelo yunowolo. Ngu naluno, melako oni sobosobo koleteyingo ulunggado yaloko ulo, oni simoo bale oo simbo ulunggano mayewonggoku yeyoyingomu ngu, oni gula ngu nenggulo yunowoku, ngu ma tewolo.† ¹² Oni ulunggakundo ngu oninggakuya ewolo. Doboone, ge

* **22:9:** Ngu oni gidalegado oni sule oowooyingga Yuda oni kini.

† **22:11:** Oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu nenggulo keda gome teyingo ngundilo.

ndawugalo bale yoweloyi nengguloga ngu ma tewolo? Ene sumoo etoni, ngulo oninggaku sosolelo, mande gumi ma ewolo. ¹³ Ngundilo tetoni ngu, oni oo sembuligaku enengo sulena oniya ngandilo ewolo. Nga oningga nenggulo inowonoku, ene ma teyingo, ngulo kekandeyi ukingoya, yoya, endesina oolongootoyiga uya, uleliki olini. Ngu uleli musiyonggano nguno, ngu oni bidodo sendo ulungga telo, metokalikali telo oluwanggolo ewolo. ¹⁴ Yesusndo mande gumi gula soweyolo ewolo. Yo, Anutndo oni bidodo negoyelolo, ngundilomu, ene gulanangge nangge logoyelootoni, newendesina ulolooteng-golo ewolo.

Oni Rom Mela Onilo Sobosobo Ulungga Sisa Ngu Bobeye Inoweloyi, Ngulo Yesus Sumoo Inowolo

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Ngu naluno nguno, Moseslo mamana mande sobowooyingo oni oowooyi Parisi, ngundo enengombo mande gosiyolo, ingondudu ewonggori. Ene mande gosiyolo, Yesus sumoo mande elo inootooye, ene mete mande gumi metemimu ma ewa. Ngulo ene oole erewelo, Yesus goweyi sanggawelo mande ewanggo. ¹⁶ Ngundilo ngulo, Parisilo sulena oni, ko, Herodlo ko oni suleyelootoyi, Yesusno oololo, sumoo ewonggori. Oo etuyeloyingo oni, noole ingooteto. Ge mande hamoomu nangge ete. Ge oni gulalo nangge gome ma ingondudu tete. Kini, ge oni simoo bale bidodo goobooyelolo, Anutlo mande damoni metemi nanggelo etuyeloote. ¹⁷ Ngundilo ngulo,

ge nooleno e. Ge ndatelo ingoote? Noole Yuda oni nga, digi beye Takis Sisano inowato, bine, ngundi kini bine? Elo ewonggori.†

¹⁸⁻¹⁹ Ngundilo sumoo etoyi ngu, Yesusndo enengo mande ebe ganagana ngu ingolo, enebana mande gumi ewolo. Ye mebuye sangala oni! Ndawugalo ye no tewoonelootenggo? Ye bobeye gula Sisa inoweloyi ngu yoya, ombutoyiga, nondo kenoowe. Ngundilo etoni, ingolo, ene beye gula yolo, ombulo, Yesus inowolo. ²⁰ Inootoyi, Yesusndo kenolo, enebana sumoo yunowolo. Nga bobeye bungomo gabogaboyi, ko, oowooyi nakangoyingo nga oonelomu? Elo ewolo.

²¹ Ene ngundilo sumoo etoni, enebana mande gumi ewonggori. Ngu Sisalomu. Ngundilo etoyi, Yesus enebana mande gumi ewonggori. Sisalo oo ngu, ye komo Sisa inoyi. Anutlo oo ngu, ye komo Anut inoyilo ewonggori.

²² Oniku ngu enengo mandega ngu ingolo, ngulo ene soliyokowonggori. Ngundilo ngulo, ene Yesus yokolo sawonggori.

Oni Kumoolo Ko Ootookooweloyi, Ngulo Yesus Sumoo Inowonggori

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ariya, ngu naluno nangge, Yuda oni gidalega oowooyi Sadusi, ngundo Yesusno, mayewonggori. Ngu Sadusi oni, ngundo ngu, ene ngandilo ingolo etenggo. Oni kumootenggoku ngu, ene ko ma ootookoowanggolo ingootenggo. Ngu oni

† **22:17:** Rom mela ngulo sobosobo oni koleteyingo ulungga oni ngu oowooyi Sisa.

ngu Yesusno ombulo, tewoongowelo sumoo inolo ewonggori. ²⁴ Oo etuyeloyingo oni, Mosesndo mande gula ngandilo nakangolo yunowolo. Oni gula simoongo kiningga kumoowaku ngu, ariya, kameyimbolo konebeyi gula ootoolo ngu, ngundo ngu bale nggami ngu yowa. Nguno nangoningga tunootewaku ngu, ngu bobeyi hoolooweyingo oluwalo ewolo. ²⁵ Ariya, oni simoongolo gulanangge ngu, ene kandegula gidembolo elaya, noole kewoolonayimo oluwonggo. Koleteloga, ngundo balega yowolo. Asa, ngu simoongo kini oode, kootusina kumoowolo. Kameyi kumootoni ngu, asa, koneyombo ngu baleyi nggaminggaku ngu yowolo. ²⁶ Yo, koneyo enebana ngu balegaku yolo, ene nguya simoongo kini oode, kumoowolo. Ngulo koneyo kabusayigaku enebana ngu balegaku nangge yolo oode, ene nguya simoongo kini oode kumoowonggori. Ngundilo nangge, ngu simoongolo kandegula gidembolo elayagaku bale gulanangge yolo, kumooloodoyi kinitewolo. ²⁷ Kootusina, balegaku nguya kumoowolo. ²⁸ Ariya, kootusina, oni kumooyingoku, ko ootookoowanggoku naluno nguno, ngu balega ngu oone baleyi nenengo? Ge ingoote. Ngu kandegula gidembolo elayagaku, ngu bidodo baleye gulanangge. Elo ewolo.

²⁹ Yesusndo enengo mande ngu ingolo, gumi ewolo. Ye Anutlo mandeno, ko, enengo yanggangoni nguya, ngu ma ingootenggo. Ngulo ngu, ye mande bulibali etenggo. ³⁰ Oni kumooyingo ngu ko ootookooyingo naluno nguno, simoo bale kameyi baleyi teweloyi kini. Kini, ene Anutlo Sambono Engel oni oolootenggoku,

ngundilo oluwanggo.

³¹ Ene nga mandega oni kumooyingo ko ootookooweloyi ngu, ye Moseslo buk kuli kandangelo ingolo, ene ye ngulo damoni nenengo ma ingootenggo. Ngu mandegano nguno, Anutndo Moseslo ewolo.

³² No Ebarahamlo Anut, Ayisaklo Anut, Yekoblo Anut. Ewolo. *Eksodas 3:6*

Yesusndo mande gula soweyolo ewolo. Moseslo mande, ngundo etuyelooteku ngu, ngu ngandilo. Oni simoo bale keda oolootenggoku, ko oni kumooyingomu, ngulo gaboye keda oolootenggoku, ngulo Anut. Elo ewolo. ³³ Ngundilo etoni, oni simoo bale enengo mande etuyelowoku, ngu ingolo soliyokowonggori.

Anutlo Mamana Mande, Ngundo Mamana Mande Gidalega Dagayeloote
(*Mak 12:28-31; Luk 10:25-28*)

³⁴ Ngu naluno, Parisi onindo mande ingootoyi, Yesusndo Sadusi onilo sumoo mande bidodo ewonggoku, ngu andangemukootoni, ngulo Parisi oni ene nguya Yesus tewoongoweloyimbolo oololo gooboongoowonggori. ³⁵ Parisi oni gula, mamana mande gome watayi, ngundo Yesusno ombulo, tewoongoweloyi mande ngu ingolo, sumoo ewonggori. ³⁶ Oo etuyeloyingo oni, ndawu mamana mandega, ngundo mamana mande gidalega ngu dagayeloote? Elo ewonggori.

³⁷ Yesusndo mande ngundilo ingolo, gumi ewolo. Oo Sembuli Ulungga, ngu gengo Anut hamoo oolengo. Gengo nowoondoge bidodo, ingonduduge bidodo, ngu yanggangongge oo ngu

bidodo komo Anut inoya, gome keyo. ³⁸ Nga mamana mandega ngando mamana mande gidalega bidodo dagayeloote. ³⁹ Ngu mamana mande elayayiga nguya ngandilo. Gengombolo gome ingooteku, ngundilo nangge, ge tanggegemo oni gidalega oolootenggoku, ngu bidodo nguya nowoondoyi yunolo ewolo. ⁴⁰ Nga mamana mande elayaga geno etenoku nga, ngu Anutlo mamana mande bidodo ngulo damoni oolengo, ko, Anutlo ingondudu eyingo oniku, enengo mande bidodo ngulo damoni nguyalo ewolo.

Kristus Ngu Oone Nangoni?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Asa, ngu naluno nguno, Parisi oni gooboon-goolo oodoyi, Yesusndo sumoo yunowolo. ⁴² Ye ndatelo ingootenggo? Kristus, Anutndo noole yoyoweloyi sunggi yewo oni, ngu oone nangoni? Etoni, Parisi onindo mande gumi ewonggo. Kristus, ngu Dewitlo sembenilo ewonggori. ⁴³⁻⁴⁴ Etoyi, enendo mande gumi ewolo. Ariya, Anutlo mandeno nguno, ndawugalo Yuka Kundingiyimbo Dewit newende yokutuwootoni, Kristuslo elo eyingo, Oo Sembuli Ulunggalo eyingo?

Anut Oo Sembuli Ulungga, ngundo nolo Sembune Oo Bidodo Sembuli, nguno ngandilo ewolo. Ge kandene koondosina musiyobingamidodo nguno bibite. Kootusina ngu, nondo gengo me oni yoyewe, gengo kengge damonimo yoyewanolo ewolo. *Sam 110:1*

⁴⁵ Ariya, ene ngu Dewit enengo osiyi nangge ngu, ariya, ndawugalo Dewitndo enedodo Oo Sembuli Ulungga, ewa? Yesusndo ewolo.

⁴⁶ Yesusndo sumoo mande yanggangongga ewoku, ngulo mande gumi eweloyi, oni gula ene ereremo kini. Ene ngu mandega ngu ingolo, ngu naluno, damoni yelo, sosolelo, ngulo ene mande gulalo ko ma sumoo inowolo.

23

Mamana Mande Etuyeloyingo Oni, Ko, Parisi Onilo Damoniye Biyomi, Ngulo Ingondale Teyi!
(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; 20:45-46)

¹ Ngu naluno, Yesusndo enengo sulena oni, ko, oni simoo bale oowooyingga ngu mande wesiyolo ewolo. ² Mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni, ngundo Moseslo mamana mande ngu sobowoolo, ngunonggo ye etuyelootenggo. ³ Mamana mande bidodo etuyelootenggoku, ye komo ngu bidodo keyoyi. Ene nondo ye loogu yunooteno. Ye komo enengo damoniye tetenggoku, ngu ma keyowelo. Ndatelo ngulo, ene mande metemi wesiyolo elo, ene enengombo ngu ma keyootenggo. ⁴ Yo, Parisi oni, ngundo mamana mande oowooyingga oni simoo baleno yetoyi, ngulo ene ngu keyowelo ko biyomi telootenggo. Ngundilo telo, ene oni simoo bale ma hoolooweyelolo, mamana mande keyootenggo. ⁵ Ene oo bidodo tetenggoku ngu, onindo yeyoya, bingamiye okooyi, elo tetenggo. Ene kembwasayesina oo ulungga yelo, nguno Anutlo mamana mandeni gidalega nakangolo gosiyowolo. Ene towikumba pelungga pelungga oni bingamiyedodomu nguya yemulo, dokikilo nenggulo dalinidodo telo kuduwootenggo.

⁶ Yo, ene Yuda onilo goobooyingo yano, oni simoo bale doongeyemo tunoo bibiteweloyimbolo, ngulo gome oolengo ingootenggo. Ene oo simbo kayingo naluno nguya, yaba koleteyingo nguno bibiteweloyimbolo, ngu gome ingootenggo. ⁷ Oowali uliyoweloyi musiyomo nguno, onindo ene yeyolo, kambayeloyi etoyi, ngulo nguya gome ingootenggo. Ngundilo nangge, oni simoo baledo oo etuyeloyingo oni elo, oowooye bingami okooyi, elo tewonggori.

⁸ Ene yendo oni gidalegado oowooye bingamiye okoolo, ngunonggo oo etuyeloyingo oni, eyilo ma ingowelo. Ndatelo ngulo, ye bidodo Anut doongeyimo ngu siyelo oluwanggo. Yengo oo etuyeloyingo oni gulanangge, ngu Anutndo nangge. ⁹ Ngundilo nangge, ye nga melako ngano, oni gulaya, Awanayilo ma ewelo. Ndawugalo ngulo, ye Awaye gulanangge ngu, Anutndo nangge Sambo endemo ooloote. ¹⁰ Ngundilo nangge, onindo yeya, tabango onilo, ma ewelo. Kini, yengo tabango oni ngu gulanangge Kristus nangge. ¹¹ Ene ye kewooloyemo oni ulungga tunootewelo ingowaku ngu, asa, ene komo yengo ko oni olini. ¹² Ngundilo nangge, oni gula enengo oowooyi bingami okoowelo ngu, Anutndo ngu oningga ngulo oowooyi yeni bodaga ameno uwa. Ngundilo nangge, oni gula, enengo oowooyi ingootoni, ameno bodaga tewaku, Anutndo ngu oningga ngulo oowooyi yeni, ulungga tewa.

*Yesusndo Simoo Baleya, Ye Mamana Mande
Etuyeloyingo Oni, Ko Parisi Oni, Ngulo Ingondale*

*Teyi! Elo Ewolo**(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; Luk 20:47)*

¹³ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye sangala oni! Ye ingondale teyi! Ye nowoondoye ma yowoolengolo, Anutno nguno ma oolouwelo ingootenggo. Yo, ye nowoondoye hamoo ma teyingo, ngulo ye oni simoo bale gidalega nguya, ye yoyokootoyi, ene Anutlo mandeni damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, nguno ma utenggo. Yo, yendo enengo Anutlo nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga, ngulo oole gosiyolootenggo. ¹⁴ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni! Ye mebuye sangala oni! Ye ingondale teyi! Ye bale nggami ngu ganayelolo, tolige tolige ye enengo oo sitowi, ko, enengo ya nguya ngu kingo yololootenggo. Ngundilo telo ngu, oni doongeyemo, ye Anutno kingo kila pelu pelungga tetoyi, Anutndo mete ngu bale nggami ngu hoolooweyelowa. No yeno mande yanggango eteno! Kootusina ngu, yengo damoni biyomi tetenggoku, ngu Anutndo ngulo gumi kowuli ulungga oolengo yunowa.

¹⁵ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye sangala oni! Ye ingondale teyi! Ye wendeyino, ko, mela yowoko biyomi yade yade oololo, oni gula yootoyi, ngundo yengo nowoondoye hamoo teyingongga ngu keyowa. Ene ye ngu ko oningga ngu yolo, yengo damoniye biyomi etuyelootoyi, enengo damoni biyomi, ngundo yengo damoni biyomingga ngu bidodo

dagayelowa. Yendo ene nguya yolo, Setanlo ende biyomi nguno uwanggo.

16-17 Ye doongeye kilingo oni, ye oni gidalega oole etuyelowelo ngu, ye ingondale teyi! Ye oni simoo bale ngandilo damoni biyomi ngu, ebe ganagana mandelo etuyelootenggo. Oni gula mande awuno oolengo solumimonggo elo, Anutlo goobooyingo ya kundingiyi Tempel, ngu oowooyimonggo mande ewaku ngu, ariya, mande elo gosiyowoku, ngu ene mete yokowa. Ngulo ngu, onindo ene yolo, mande wilikoyingo onino oolouweloyi nguya kini. Ngundilo nangge, oni gulado mande elo, bobeye gol gome gome Tempelno oolooteku, elo mande gosiyolo, ene mande awuno oolengo solumimonggo etoni ngu, ariya, ngu mandega ngu, ene komo keyoni. Ene mande logo gosiyowoku, ngu ma keyolo tetoni ngu, asa, onindo ene mete yolo, mande wilikoyingo onino oolouwanggo. Mande ebe ganagana ngundilo elo etuyelootenggoku, ngu biyomi oolengo! Ye doongeye kilingo oolengo! Ndawuga, ngu koleteyingo? Beye gol gome gome Tempelno oolooteku, ngundo bine, ngundi, Anutlo Tempel, ngundo beye gome gome ngu yeni, kundingiyi tete, bine? Tempel kundingiyi ngundo gol beye yeni, kundingiyi nguya tunootete. 18-19 Yendo mande biyomi gula nguya oni simoo baleno etuyelootenggoku, ngu ngandilo. Oni gula mande gosiyolo ngundilo elo, Anutno woolo yeweloyi digi yawasano ngu hamoo awuno oolengo solumimonggo etoni ngu, ariya, ene mande gosiyowoku, ngu mete yokowa. Ngulo ngu, onindo ene yolo, mande wilikoyingo

onino oolouweloyi nguya kini. Ngundilo nangge, oni gula mande gosiyolo, ngundilo elo, oo Anut inowoku, ngu woolo yeweloyi sanganimoo oolooteku, ngu mande hamoo awuno oolengo solumimonggo etoni ngu, asa, mande ewoku, ngu ene komo keyoni. Ene mande logo gosiyowoku ngu ma keyolo tetoni ngu, asa, onindo ene mete yolo, mande wilikoyingo onino oolouwango. Ye doongeye kilingo oolengo! Ndawuga, ngundo dagate? Oo Anut inowoku ngu, bine; ngundi, Anutno woolo yeweloyi digi yawasa, ngundo oo Anut inowoku, nguno yeni, kundingiyi tete, bine? Gol beye yemboongeyingo musiyomo yetenggoku, ngu musiyongga ngundo yeni, gol beye kundingiyi nguya tunootete. ²⁰ Ngu damoni ngu, nenengo kini. Oni gula mande gosiyolo, Anutno woolo yeweloyi digi yawasa, ngulo mande awuno oolengo solumimonggo mande etoni ngu, ariya, ene mande gosiyolo, Anutno woolo yeweloyi, ko oo nguno Anut inowoku, ngu sanganimoo nguno oolooteku, nguya gosiyowolo. ²¹ Ngundilo nangge, oni gula Tempel ngulo mande gosiyolo, awuno oolengo solumimonggo etoni ngu, ariya, ene mande gosiyolo, Tempelno ko Anut kundingiyi nguya Tempelno oolooteku, ngu gosiyowolo. ²² Mande gula ngandilo. Oni gula Sambo ende ngulo mande gosiyolo, awuno oolengo solumimonggo etoni ngu, ariya, ene mande gosiyolo, Anutlo yaba bingaminidodo, ko, Anut nguya yaba sanganimoo bibiteteku nguya, mandelo gosiyowolo.

²³ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni, ye manggoye sangala! Ye ingondale

teyi! Ye yanggango yelo, oo bidodo yengo kono suwe oo sookiyagoolo nguya yootenggoku, ngulomu kande elayaga ngu yolo, gulanangge andangelo, Anut inootenggo. Ngu hamoo oolengo, ngu damoni gome tetenggoku, ngu metemi. Ene Anutlo mamana mande oo ulungga oolengo ngu, ye ma keyootenggo. Yo, ye damoni nenen-gomo oni wilikoweloyi; nowoondoye ebe ino ino teweloyi ngulo damoni; ko, nowoondoye hamoo teyingo ngulo damoni, ngu ye ma keyootenggo. Ye komo ngu oo ngu teya, ko, Anut oo inoweloyi nguya keyoyi. Ngundilo damoningga ngu, gome oolengo.

²⁴⁻²⁵ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni! Ye manggoye sangala! Ye ingondale teyi! Ye oni doongeye kilingo, ngundo oni gidalega oole etuyelowelo tetenggoku ngundilo. Yengo koondo samayi, toba sanganisina ngu sonowoolo, newendemo ngu yakaka damoni, yengo ingondudu keyootenggoku, ngundo hangelo ooloote. Koletelo, yengo toba newendemo ngu yomosiyooyi, namboyi oodoni ngu, ariya, sangani nguya namboyi oluwa. Ye oni gula enengo sonono imimoo bodaga ngu sanganimoo ooleteku, ngundilo. Oningga ngu sodedonangge mimoongga yolo, yokolo, ene bo ulungga biyomi sono neloo nemukooteku ngundilo. ²⁶ Ye Parisi oni, ye doongeye kilingo! Ye komo koletelo toba newende sonowootoyiga namboyi yetoninggago, asa, kootu sanganisina nguya namboyi oluwa.

²⁷ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni manggoye sangala! Ye ingondale

teyi! Ye oni melengooweloyi musiyoye sanganimoye kumu nomboyimbo dowootenggoku ngundilo. Sanganimoye ngu, gome oolengo kenomayingoweloyi, ene mele newendemo ngu, oni wembuyee oowooyingga, ko oo bidodomo biyomi buwoongundo nangge hangete. ²⁸ Ye ngundilo nangge oolootenggo. Oni goweyee sangani kenolo ngu, oni nenengolo ingootenggo. Ene nowoondoyemoye ngu, ye ebe ganagana teweloyi damoni, ngundo nowoondoyemoye hangelo oodoni, ngulo mamana mande nenengoye ngu yokootenggolo ewolo.

Yesusndo Oo Etuyeloyingo Oni Ngu Kootusina Kowuli Ulungga Yoweloyi, Ngulo Ewolo (Luk 11:47-51)

²⁹ Ye mamana mande etuyeloyingo oni, ko, Parisi oni manggoyee sangala! Ye ingondale teyi! Ye Anutlo ingondudu eyingo oni, ko, oni nenengoye kuli kumooyingo, ngu meleloyingo ngulo meleye ngu gome yomosiyolo, so uyi nakangoye imitoyi, gome tetoni ngu, ngundilo oni ngulo oowooyi bingamiye okootenggo. ³⁰ Meleyemoye ye nakayangga tetenggoku, ngu oni simoo bale telo, etuyelowelo ngundilo etenggo. Noole osisambado nalungga oluwonggoku, nguno ootoolo ngu, ariya, noole Anutlo ingondudu eyingo oni yulewonggoku, ngundilo noole ma yulewootowolo etuyelootenggo. ³¹ Ye simoo bale doongeyemoye damoni ngundilo tetenggoku, ngundo tunoo oolengo etuyeloote. Ngu hamoo oolengo, ye ngu oni kuli Anutlo ingondudu eyingo oni yuleyi kumooyingo, ye ngulo osisambayee oolengo yootunolo etuyelootenggo. ³² Asa, yengo

osisambayebo oo damoni tewonggoku, ngu yendo enengo musiyemo dikaya, oo ngu bidodo temukoyi! ³³ Ye sile! Ye sile biyomi simoongo! Ye osisambayeboya, Setanlo ende de nombo ma kumooweloyi, nguno oolouwanggo. Ye saweloyi oole gula kini!

³⁴ Ariya, no yeno etoowega, ye ingoyi! No Anutlo ingondudu eyingo oni, ingondudu gome oni, ko, Anutlo mande etuyeloyingo oni gome, no suleyelootoowe, yeno oolouwanggo. Ene yendo gidalega yuleyi kumootoyi; gidalega de mombimo yosanggawetoyi kumootoyi; gidalegado ye goobooyingo ya bidodo ngu newendemo gisasaluyelowanggo; gidalega yendo ende gulanonggo oweyelootoyi, ene ende gulano satoyi, keyelolo sawanggo. ³⁵⁻³⁶ Ye ngu damoningga ngu tetenggoku ngu, ariya, oni nenengomu bidodo melako ngano me onindo yuleyi kumooyingo, ngulo kowuli kootusina, ye yowanggo. Ye ngundilo oni ngulo kowuliye koolowootoyi, kuli oolengo, Adamlo nangoni Ebel, bebeyibo uleni kumooyingomu ngundilo nangge ombulo, yade yade oololo, goobooyingo ya Tempel newendemo Anutlo woolo yeweloyi tanggeyemo, ngu naluno, oni gulado Sekaraiya, Berekaiya nangoni, ngu uleyi kumoowonggori. Ngulo no yeno hamoo eteno. Ye nga oni oolootenggoku nga, ye bidodo uli biyomi, ngu oo tewonggoku ngulo yowanggo.

*Yesusndo Yerusalem Endega Ngulo Gome In-
golo Sendowoowolo
(Luk 13:34-35)*

³⁷ Oo Yerusalem, Yerusalem simoo bale! Suwoo suwoo, no nowoondoye hamoo teyingo, ngulo oole nenengo etuyelolo, kandenembo yodowoolo soboyelowelo ingooteno. No yodowoolo, hoolooweyelootoowe, kooduli nemimbo simoongo wileyo newendemo wiliyolo, boogoyelooteku, ngundilo tewelo ingooteno. Ene ye ngulo ma ingolo, no noyokowonggo. Ngundilo telo, ye Anutndo enengo ingondudu eyingo oni suleyelootoni yeno ooloutoyi, yendo ene yuleyi kumoolo, digi yolo, nolo ko onino oolongoolo, ene nguya yulewonggo. ³⁸ Ngundilo ngulo, ye ingoyi! Anutndo ye yoyokootoni, ngulo ye kingo oluwanggo. ³⁹ Yo, no yeno hamoo eteno. Ye ko no ma neyolo oode oode oololo, yengo manggoyebo mete ko ewanggo. Anut, gedo oningga ngu gengo oowoonggemo ombuteku, ngu kumana inolo ewanggo. (Sam 118:26)

24

*Yesusndo Yuda Onilo Goobooyingo Ya Oowooyi
Tempel Yombuliyoweloyi, Ngulo Ewolo
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yesusndo Yuda onilo goobooyingo ya oowooyi Tempel ngu yokolo ooloutoni, ngu naluno nguno, enengo sulena oniku eneno ombulo, ene Yesus Tempel ngu ya digibo yeyingo, ngu etungowonggori. ² Ngundilo etungootoyi, Yesusndo mande gumi enedodo ewolo. Ye ngu oo ngu bidodo kenomukootenggo? No hamoo oolengo, yeno eteno. Ngundilomu, kootusina, Tempel ngu bidodo toongoolo yombuliyowanggo. Yo, digi

gula yokootoyi, gula sanganimo ma oluwa. Nga digi nga bidodo usoswoolo, oolongooyi melako umukowalo ewolo.

*Yesusndo Kowuli Oowooyingga Oolengo Kootusina Ombuweloyi, Ngulo Ewolo
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Yesus mela puli ngu oowooyi Olib, nguno oolelo, bibitetoni, enengo sulena onikundo nangge, Yesus tanggeyimo ombulo, sumoo inolo ewonggori. Ge nooleni e. Ndawu nalungano, ngu ooga ngu tunootewa? Ge ko ombuweloyi naluno, ko nalu wengamo oo tunooteweloyi, ngu ndawu sunggiga? Ene ngundilo ewonggori.

⁴ Yesusndo enengo mande ngu ingolo, enebana gumi ewolo. Ye komo ingondale teyi! Ye oni yoyokootoyi, ngundo ye ma ganayelowelo.

⁵ Oni oowooyingga oolengo no owoonemonggo tunootelo, ngu ganayelolo, ngandilo ewanggo. No nangge, Kristus. Anutndo oni simoo bale yoyowelo elo, no sulenelootelo ewanggo. Ene ngundilo elo, nguno ene oni simoo bale oowooyingga oolengo ganayelowanggo. ⁶ Kootusina, ye me ebe ngguyi ingolo, me ebe ngulo mande binga nguya ingowanggo. Ngundilo ingolo, ye ngulo ma sosolewelo. Ndawugalo ngulo, oo ngu hamoo tunootewaku, ene ngu nalu wenga kini. ⁷ Ngu naluno nguno, oni sowe gulado ootookoolo, oni sowe gulaya ebe ulewali. Mela gulalo oo bidodo sobosobo oni, ngulo me oni, ngundo ootookoolo, mela gulalo oo bidodo sobosobo oni, ngulo me oniya ebe ulewanggo. Ngundilo nangge, mela bidodomo, simoo bale

oodoolo kumooyingo ulungga tunootetoni, mela guminggano, ngu imimi ulungga yowa. ⁸ Yo, baledo simoo yomoowelo ogingoyingo ulungga koletelo ingooteku, ngu ye ingootenggo. Ene simoo yomooweloyi ngu namoko. Ngundilo nangge, ye ngu oo ngu tunootetoni kenolo ngu, asa, ye ingowanggo. Nalu wenga ngu namoko tetelo ingowanggo.

⁹ Yo, ngu naluno, me onindo ye yodowoolo, ogingoyingo ulungga kowuli nguya yunolo, yuleyi kumoowanggo. Mela bidodomo, oni simoo baledo ngundilo damoni biyomi yeno tetoyi ngu, ndawugalo ngulo, no oowoone yeno oodoni, ye nowoondoye nono hamoo tetenggokulo. ¹⁰ Kootusina, kowuli ulungga tunooteweloyi naluno, oni oowooyingga Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu kowulingga ngu koolowooweloyi ma ingowelo. Ngundilo ngulo, enengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yokolo, ene ko ma keyowanggo. Ngundilo telo ngu, ene dobooguliye Anutlo pawa newendemo oolootenggoku, ngu yodowoolo, me oni kandeyemo yelo, ene nguya ngu oni Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo nguya boguwoolo, sanggili tewanggo. ¹¹ Ngu naluno, Setanlo ingondudu ewo oni ebe ganagana oowooyingga, ngundo tunootelo, oni simoo bale oowooyingga oolengo ganayelowanggo. ¹² Ngu naluno, mela bidodomo, damoni biyomi ulungga oolengo ngu tunootetoni, nguno ngu, oni simoo bale enengo ingondudu nangge keyowanggo. Ngundilo ngulo, enengo nowoondoye ebe ino ino teweloyi damoningga, ngu yokowanggo.

¹³ Ene oni simoo bale Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango oode oode oololo, nalu wengamo nguya oodoyi ngu, asa, Anutndo ngu ko yoyowa. ¹⁴ Kuli ngandilo kowulingga ma tunooteyingomo, ariya, koletelo, Anutndo enengo ko oni suleyelootoni, mela bidodomo salo, oni simoo bale sowe oowooyingga nguno Anutlo mandeni damoningga, ngundo enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu wesiyolo yunowanggo. Ngundilo sunggiga ngu temukootoyi ngu, asa, hamoo oolengo, nalu wenga nguno tunootewalo ewolo.

*Oo Biyomi Oolengo Ngu Tunootewa
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

¹⁵ Yesus mande gula soweyolo ewolo. Ngu oo biyomi oolengo, Setan ngundo Anutlo kundingiyi oolengo musiyomo dikatoni, ye ngu kenolo ingolo ngu, asa, ye ingowanggo. Kuli Anutlo ingondudu eyingo oni Daniyel, ngundo mande ngundilo eyingo, ngu ataga engge tunootetelo ewolo. Oni gula nga mande oo naka nga kandangeya, ene komo gome ingoni. ¹⁶ Ngu naluno nguno, oni simoo bale Yudiyano oolootenggoku ngu, ene komo mete sodedo salo, pulimo oolewanggo. ¹⁷ Oni endesina oolootenggoku ngu, ene ko ya newendesina ulo, enengo oo sitowi yoweloyimbolo ma uwanggo. ¹⁸ Ngundilo nangege, oni kono oolooteku ngu, ene ko oololo, ya newendesina ulo, enengo dokikilo nenggulo yoweloyimbolo ma uwanggo. ¹⁹ Yo, ngu naluno, bale useyedodo, ko, bale simooye nono yunootenggoku, ngulo oni oni yooge! Ndatelo ngulo, ene

sodedo kendutelo, mela pulimo oolewelo, ngu ereremo kini. ²⁰ Ngulo ye komo yemboongeyi. Doogo dokiki, ko, sono medugu naluno, ngundi, kundingiyi naluno nguno oo ngundilo ngu ma tunootewelo. Ndatelo ngulo, ngu nalu biyomimo tunootetoni ngu, oni pulimo oolewelo, ngu ereremo kini. ²¹ Ngu naluno nguno, kowuli ulungga oolengo tunootewa. Kulimi oolengo, Anutndo oo bidodo yewo naluno, ngunonggo ombulo, ataga nga naluno ngano nguya, kowuli ngundilo kuli ma tunootewolo. Kootusina nguya, kowuli ngundilomu nguya kini. ²² Ene Oo Sembuli Ulungga, ngu kowuli nalungga ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu, ariya, oni simoo bale bidodo Anutndo kuli logoyeloyingo, ngu keda oluweloyi ereremo kini. Ngulo ngu, ene ngu nalungga ngu woosootoni ootutewa.

²³ Ngu naluno nguno, oni gulado yeya ewaku ngu, kenoyi, Kristus nga oolooteku nga; ngundi, kenoyi, ene andusina oolooteku andu! Ene ngundilo etoni ngu, ye ngulo nowoondoyemonggo hamoo ma tewelo. ²⁴ Ngulo ngu, Setanlo ko oni gidalegado tunootelo, ganayelolo elo, no Kristus, Anutndo noole yoyowelo sunggi yewo onilo ewanggo. Ngundi, Setanlo ingondudu eyingo oni ebe ganagana, ngundo elo ewanggo. No Anutlo ingondudu eyingo onilo ewanggo. Ene sunggi guladilo guladilo sungo sungo tewanggoku, ngundo damoni sungo oolengo gula onindo ma teweloyim, ngundilo telo, simoo bale Anutndo kuli enengo logoyelowoku ngu, ene mete tetoni ngu, ene ngu ganaganayelolo yoyoweloyimbolo tewanggo. ²⁵ Ingoyi, no oo bidodo kootusina

tunooteweloyi, no ataga yeno etoowe, ye ingootenggoku, ngulo ye komo ingondale teyi! Elo ewolo.

²⁶ Ngundilo nangge, oni gulado yeya elo, kenoyi, ene andesina oni kini kingo melako oolooteku ande, etoyi ngu, ye nguno ma oolouwelo. Ngundilo nangge, ene ko ewanggo. Kenoyi, ene nga yangga nga newendemo kombitelo oolooteku nga! Etoyi ngu, ye enengo mande ingootoyi nowoondoyemo hamoo ma tewelo. ²⁷ Yo, yowali soluyi sa ooletekusinanggo delo oololo, sa utekusinanggo delo toongete. Yowaliwali soluyi kenooteku, ngundilo nangge, no Anutlo Nangoni Oni Kilalongo ngu tunoo oolengo neyootoyi, ko ombuwano.

²⁸ Ngu naluno, mela gumisina pungi ululumelo, oololo, ombulo tetoni, ye bidodo nguno kenolo tunoo ingowanggo. Oo buwoo gula ngu melasina nguno ooloote. Ngundilo nangge, no ko ombutoowe ngu, ye bidodo tunoo oolengo ingowanggo.

*Kootusina, Anut Nangoni Oni Kilalongo, Ene Ko Ombuwa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)*

²⁹ Yesusndo mande gula ewolo. Ngu kowuli ulungga ngu kinitetoni ngu, ariya, sa kombo nguya doobeyelootoni, himi ma yewali. Dootu bidodo ngu yokutuwoolo sisolewanggo. ³⁰ Ngu nalunggano nguno, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, nolo sunggi Sambono tunootetoni, melako oni simoo baledo kenolo sendowanggo. Ndatelo

ngulo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo goo-booleno dulidalinedodo, yanggangone oolengododo ombutoowe neyowanggo. ³¹ Anutlo unggu gula oowooyi Biyugel ngu yanggango uwootoni, ngu naluno, Anutndo enengo Sambono Engel oniku ngu suleyelootoni, ombulo, mela bidodomo, ende oowooyingga bidodomo oololo, oni simoo bale Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu bidodo yoyolo, ombulo, eneno watayewanggolo ewolo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Nalungga Ngu Logowoote

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³²⁻³³ Yesusndo mande yamonggawo gulalo ewolo. Ye Kopi dega ngu kenoya, ko, de gidalega nguya yeyoyi. Ye kenootoyi, nungo yelo, busiyo yetoni, ye ngu kenolo ingootenggo. Ataga Kopi enggeweloyi naluwo tunootewelo tetelo ingootenggo. Ngundilo nangge, kootusina, ye ngu ooga ngu kenootoyi, tunootewaku ngu, ariya, ye nguno ingowanggoku ngu, ngu ooga ngu, Yesus ko ombuweloyi naluwo namoko tetoni, ngulo sunggi ngundilo tunootewalo ewolo.

³⁴ No hamoo oolengo, yeno eteno. Ataga nga naluno, ye Yuda sowengga ngalo simoo bale nga ma koomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa. ³⁵ Sambo mela nguya ngu oololo kinitewa. Ene ngundilomu, nolo mandene nga ngu ma kinitewalo ewolo.

Oni Nalu Wenga Naluwo Tunootewaku, Ngu Ma Ingootenggo

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ Yesus mande gula ewolo. Oni ngu nolo nalu ko ombuweloyiga, ngu sangga nguya, ene ngu ma ingootenggo. Anutlo Engel oni Sambono oolootenggoku ngu, ene nguya ma ingootenggo. No nguya, ene ma ingooteno. Awane Anutndo nangge ngu ingoote. ³⁷ Ngundilo damoni onindo kuli Nowa oodoni, nguno tewonggoku, ngundilo nangge, no Anut Nangoni Oni Kilalongo ombutoowe, nguya damoni ngundilo tewanggo. ³⁸ Yo, kuli Nowalo naluno, koletelo Anutndo sono tuwi ulungga oolengo suleyootoni, ombulo, mela bidodo ma doobengoyingomo, ngu naluno, oni simoo bale oo nelo, sono nelo, kamebale teloodoyi, Nowa nguno wanggo newendemo uwolo. ³⁹ Ene ngundilo telo, Anutndo oo yeni tunooteweloyi, ngu ene ma ingowolo. Ngulo Anutndo sono tuwi ulungga oolengo suleyootoni, ombulo, mela bidodo doobengootoni, oni simoo bale yutomukowolo. Ngundilo nangge, nalu wenga oolengomo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo ombutoowe, ngundilo damoni nguya tunootewa. ⁴⁰ Ngu naluno nguno, oni elaya kono oluwaliku ngu, Anutndo ombulo, oni gula yolo, gula kono yokowa. ⁴¹ Ngundilo nangge, bale elaya oomanongoyingo tetoli ngu, Anutndo ombulo, gula yolo, gula yokowa. ⁴² Ariya, no yeno hamoo oolengo eteno. Ye ingondale teyi! Ndawugalo ngulo, Oo Sembuli Ulungga ngu ombuweloyi nalungga, ngu ye ma ingootenggo. ⁴³ Ene ye komo ingoyi! Ya sembuli (Kristen) ene ndawu nalunggano yakaka oni ombulo, ya usowooweloyi ngu ingolo ngu, ariya, ene meyelo oodoni, yakaka oni ombulo ngu, ene ya usowooweloyi,

ngu ereremo kini. ⁴⁴ Ngundilo nangge, ye nguya komo meyeya, doongeteya oliyi! Ndatelo ngulo, no Anut Nangoni Oni Kilalongo ombuweloyi nalu ngu, ye ngulo ma ingondudu tetoyi, nguno no ko ombuwanolo ewolo.

Ko Oni Metemi, Ko Oni Biyomi, Ngulo Mande Yamonggawo
(Luk 12:42-46)

⁴⁵ Ya sembulibo ene mela gulasina toongewelo ngu, ene ko oni gomengga ingondudu gome ngu sunggi yetoni, ngundo ya ngulo ko oni sobosobo gome ootoolo, oo neweloyi naluno, oo nenengo yunootoni, oo nelu gome oluwanggo. ⁴⁶ Ngundilo nangge, kootusina, ya sembuligaku ko ombulo, ko oninggakuya oo ewoku, ngundilo tetoni, kenolo ngu, ariya, enengo ko oni sobosobogaku, ene mete oni oni tewa. ⁴⁷ Ariya, no yeno hamoo eteno. Ngu ya sembuliga, ngundo ko sobosobo oninggaku yelo, ngulo oo nggilinggala bidodo, ngu ko oningga ngu kandeyimo yetoni, gome sobowoowa. ⁴⁸⁻⁴⁹ Ngundilo nangge, ngu ko sobosoboga ngulo damoni biyomi oluwaku ngu, enengombo ngundilo ingolo ewolo. Nolo sobosobo oni ulunggaku nalu oowooyingga ngu ma ombuwolo. Ene ngundilo ingolo, ngulo ene damoni yelo, enengo ko goboolo oni yutolo, ene oni gidalega ngu oowali nelu, sono biya gome gome nelu, kapengo yelo oluwolo. ⁵⁰ Kootusina, nalu gulano, ngu ko sobosobo oni biyomingga, ngu enengo sobosobo oni ulunggaku ombuweloyi nalu ngu ma ingolo oodoni, ariya, enengo sobosobogaku ombulo, ko oningga ngulo

ko biyomi tewoku, ngu kenowa. ⁵¹ Ko biyomi ngundilo kenolo ngu, asa, ngu ko sobosobo oni biyominggaku ogingoyingo ulungga inolo, suleyootoni, oololo, oni mebuye sangala oni oolootenggoku musiyu biyominggano, nguno ene nguya oluwanggo. Ngu ende biyominggano nguno, sendo ulungga telo, metokalikali telo oluwanggolo ewolo.*

25

Bale Kosiyi Kande Elaya, Ngulo Mande Yamonggawo

¹ Ngu naluno, Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo nalu enengo oni simoo bale ngu soboyelooteku, ngundo nga bale kosiyi simoon-doya ma weleyingo kande elayaga, ngulo damoni ngu ngandilo. Simoo gula bale yoweloyi naluno ngu, ngu bale ko enengo bale doboogulingo mayelo, ngu balega ngundo yano kameyinggaku ombuweloyi, ngu sobowoolo oluwanggo. Ariya, ngu simoongga ngu baleyi yoweloyimbolo ombutoni ngu, enengo baleyi ngulo doboogulingo ngu kameyi ombutoni ngguyi ingolo, ngulo ene solu kalo dowoolo, endesina oolelo, doongetelo, kameyi kenoweloyimbolo oolewanggo. ² Asa, baleyi doboogulingo kande elaya ngulomu kandegula ngu ingondudu kini, ko, bale kandegula ngu ene ingonduduyedodo. ³ Bale ingonduduye kiningga enengo solu ngu yowonggoku, ene Karasin

* **24:51:** Ya sembuli ngu Yesus.

ngu ene ma yowonggori. ⁴Ene bale ingonduduye-dodo ngu, enengo solu, ko, Karasin nguya ngusingolo, ngu yolo ombuwonggori. ⁵Ene bale yowoku oninggaku, sodedo ma ombutoni, ngulo baleku kubooyelootoni welewonggori.

⁶Suwoo kewooloko oni meno mogulu telo, ewolo. Bale yowoku oninggaku ombuteku ngu! Ngulo ye oolouya, ooleko kenoya, yoya ombuyi! Ewolo. ⁷Ariya, baleku ngu ingolo ootookoolo, enengo solu yomosiyolo yoonenengowonggori. ⁸Asa, ngu naluno nguno, bale ingonduduye kinikundo bale ingonduduyedodokuya ewonggori. Yendo Karasin gula noole yunootoyiga nggusingowato. Noolendo solungga kumoowelo teteku ngalo ewonggori. ⁹Ene ngulo mande ingolo, enebana gumi ewonggori. Kini, noole Karasin ye nguya ko noole nguya logoyimo kini. Noolengo logoyimo nangge. Ngundiloga ngu, mete ye oolouya, Karasin gula uliyoyi. Elo ewonggori. ¹⁰Ariya, ngu baleku Karasin uliyowelo ooloutoyi ngu, ngu naluno nguno, bale yoweloyi oninggaku ngu ombuwolo. Bale kandegula ngu enengo solu kuli yomosiyolo, yoone-nengolo oodoyi, bale yoweloyi oninggaku ngu ombulo, bale yolo, ngu bale kosiya kandegula nguya hoolooweyeloweloyi, ngu bidodo yoyolo, ya oo simbo kayingo yanggakuno utoyi, ene yamako goodoowolo.

¹¹Kootusina, bale kandegulagaku Karasin uliyowonggoku ngu ombulo, yamako utolo ewonggori. Ulungga, ulungga, ombuya, noolengo yamako goosooyuno! Elo ewonggori. ¹²Ene ngulo mandeye ingolo, enebana gumi ewolo. No yeno

hamoo eteno. No ye watayi kinilo ewolo. ¹³ Asa, Yesusndo mande gula soweyolo ewolo. Ye komo ingondale teya sobowooyi! Ye oni gulado ombuweloyi nalungga ngu, ko sangga nguya, ye ma ingootenggololo ewolo.*

Ko Oni Kabusagobo Bobeye Oowooyingga Sobowooyingo, Ngulo Mande Yamonggawo (Luk 19:11-27)

¹⁴ Yesusndo mande yamonggawo gula ewolo. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu ngandilo. Oni gula mela yowokono oolouwelo ngu, ariya, ngu enengo ko oni negoyelooteku, ombutoyi, enengo oo sitowi ko oni ngu kandeyemo yetoni sobowooweloyimbolo. ¹⁵ Sobosobo oninggakundo enengo ko oniku wilikoyelolo, damoniye yanggangoye kenolo, ingolo, ngulo ene ngundilo bobeye andangelo yunowonggori. Enengo sulena oni ngulo damoniye metemi oolengo kenolo, ngulo ene ngu oninggaku ya sembuligakundo bobeye oowooyingga oolengo K5,000 Kina sobowoonilo inowolo. Enengo sulena oni ngulo damoniye metemi kenolo, ngu oninggaku sobosobo oninggakundo bobeye oowooyingga K2,000 Kina sobowoonilo inowolo. Ngundilo nange, ko oni gulalo ene bobeye K1,000 Kina sobowoonilo inowolo. Ngundilo telo ngu, ene yoyokolo, yowokono toongewolo. ¹⁶ Toongetoni ngu, ariya,

* **25:13:** Oningga bale yoweloyi, ngu Yesus. Kootusina, ene ombulo, oni Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bidodo yoyolo, Sambo endemo oolewanggo. Ngu bale yoweloyi ngundilo.

enengo ko oni bobeye K5,000 Kina yowoku, ngundo ko yanggango telo, ngunonggo digi gumi K5,000 Kina gula ngundilo soweyolo yowolo. ¹⁷ Ngundilo nangge, oni gulado digi beye K2,000 Kina yowoku, ene nguya ngundilo koyi telo, digi K2,000 Kina gula yowolo. ¹⁸ Ngundilo nangge, ko oni bobeye K1,000 Kina yowokunggaku, ene digi yolo, oololo, mele selo, nguno sobosobo oningga ngulo bobeyeku, nguno oongoowolo.

¹⁹ Kootusina, nalu kinitetekuno, sobosobo oningga ko mayelo, enengo ko oni kabusagaku yeyolo, bobeye yunowoku, ngulo mande ingowelo.

²⁰ Ariya, ko oni bobeye K5,000 Kina yowoku, ene ko telo, ngunonggo digi K5,000 Kina ko yolo, enengo oo sobosobo onikuno oololo ewolo. Oo ulungga, ge kuli digi K5,000 Kina nunowoku, nguno nenengombo ko yanggango telo, digi K5,000 Kina gula soweyolo yowonoku, nga kenolo ewolo. ²¹ Enengo oo sobosobo oninggakundo enengo mandeni ingolo, enebana gumi ewolo. Ge ko oni gome oolengo! Gedo ko gome hamoo tewo! Gedo nga bobeye bodaga sobowookulo, ngulo no digi beye oowooyingga gunootoowega sobowoo lo. Ariya, yano ombutooga, noya oni oni tewalo. Elo ewolo. ²² Ko oningga bobeye K2,000 Kina yowoku, ngundo bobeye K2,000 Kina gula soweyolo, yolo, ombulo, oo sembulinggaku etungolo ewolo. Oo sembuli ulungga, gedo bobeye K2,000 Kina nunowoku, ngundo ko yanggango telo, bobeye K2,000 Kina gula ko yowonoku, nga keno. Elo ewolo. ²³ Etoni, enengo oo sobosobo oninggakundo enedodo mande gumi ewolo. Ge ko oni gome! Gedo gome oolengo telo,

ko gome tewo! Gedo nga bobeye bodaga gome sobowookulo, ariya, ngulo no bobeye oowooyingga gunootoowega sobowoo lo. Ngulo ngu, yano ombutooga, noya oni oni tewalolo ewolo.

²⁴ Ariya, ko oni gula bobeye 1,000 Kina yowoku, nguya ombulo, oo sobosobo oni ulungano ewolo. Oo sembuli ulungga, no kuli ingootenoku, ge bobeye woosoolo, yoweloyi oni yanggango. Ge onindo kononggo oowali, gedo ma imiwoko, ngu yoote. ²⁵ Ngundilo ngulo, no gengo sosolelo, ngulo bobeye nunowoku, no sodedo oololo, mele selo, nguno oongoowono. Ngu digi beye nunowoku ngu, nga oolooteku ngalo ewolo. ²⁶⁻²⁷ Asa, oo sobosobo oni ulunggakundo sanggili telo, mande gumi ewolo. Ge ko oni biyomi oolengo! Ge suleyokinikini oni! Ge kuli ingooteku ngu, no onindo kononggo nondo oowali ma imiwoko, ngu yootenoku, asa, ndawugalo ngulo, ge bobeye sobowoo, elo gunowonoku, ngu bobeye yeweloyi musiyomo, nguno ma yewo? Noole bobeye ngundilo oolooteku ngu, no ko ombutenokuno, ariya, ngunonggo bobeye gula nguya yolo, gooboongoolo yowano. ²⁸ Ariya, oni ulunggakundo enengo ko oniya ewolo. Ye ngu oningga, bobeye K1,000 Kina inowonoku, ngu sopiyoya, nolo ko oni gome bobeye K10,000 Kinadodoga, ngu inoyi. ²⁹ Ndawugalo ngulo, oni gulado oo oowooyingga ngu gome sobowoowaku ngu, ariya, no oo oowooyingga gula soweoyo inowano. Ngundilo nangge, oni gulado oo bodaga ngu biyomi sobowoowaku ngu, asa, ngu oo bodaga ngu dowooteku, ngu andangelo yokowano. ³⁰ Yo, ngundilo ko oni biyomingga

ngu owetoowe, endeloko mela uleriko ootoolo, ngunonggo sendo ulungga telo, metokalikali telo oluwanggolo ewolo.

Anut Nangoni Oni Kilalongo, Ngundo Oni Wilikoyelowa

³¹ Yesusndo mande elo yokolo ngu, asa, yowoolengolo, enengo sulena onino ngandilo ewolo. Kootusina, no Anut Nangoni Oni Kilalongo nenengo dulidalinedodo ko ombuwano. Nenengo Sambono Anutlo Engel oni ngudodo ombulo, ngu naluno dulidalinedodo nenengo yaba bingamedodo nguno bibitewano. ³² Ngu naluno nguno, oni simoo bale nono mayelo gooboongootoyi, nondo wilikoyelolo, wata elaya yoyewano. Yo, sobosobo onindo Sipsip andangelo, pawa gulano yelo, bo Meme andangelo, pawa gulano yetenggoku, ngundilo tewano. ³³ No Sipsip ngu andangeyelootowe, ngu kandene koondosina ooloutoyi, ngundilo nangge, bo Meme ngu andangeyelootowe, ngu kandene biyomisina oolouwango. ³⁴ Ngundilo ngulo, oo bidodo sobosobo koleteyingo oningga, ngu enengo kandeyi koondosina oolootenggoku nguya ewa. Ye Awanembo kumana yunowa! Kuli mela nga keda tunootetoni, Awa ngundo endega enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu kuli yomosiyoynowoku, ngu endegano nguno uwango. ³⁵ Ndawugalo ngulo, kuli no oodoolo kumootowe, nguno yendo oowali yolo nunowonggo. No sonolo ingootowe, nguno yendo sono yolo nunowonggo. Ngundilo nangge,

no ende gula oni, ene yendo noyolo, yengo yano uwonggo. ³⁶ Ngundilo nangge, no towi kinimu, nguno yendo towi nunowonggo. No sayi yootoowe, nguno yendo yomosinelowonggo. Ngundilo nangge, no ya biyomimo oodoowe, ye nguno oololo neyowonggolo ewolo.

³⁷ Ngu oni kandeyi koondosina oolootenggoku, ngundo sumoo inolo, ngandilo mande gumi ewanggo. Oo Sembuli Ulungga, ndawu nalunggano, ge oodoolo kumootoyi, oowali gunowooto? Ko ndawu nalunggano, ge sonolo ingootoyi, nguno noolendo sono gunowooto?

³⁸ Ndawu nalunggano, ge ende gula onimu geyolo goyolo, noolengo yano uwooto? Ko ndawu nalunggano, ge towikumba kinimu, nguno noolendo towikumba gunowooto? ³⁹ Ndawu nalunggano, ge sayidodo telo, ngundi, ge ya biyomimo oodoyi geyowooto? Ene ngundilo elo, sumoo ewanggo.

⁴⁰ Yesusndo enengo mandeye ngu ingolo, enebana gumi ewa. No hamoo oolengo, yeno ewano. Ye melako ngano nolo konedoboo-nengga oowooyi kinimu, ngu yomosiyowong-goku ngu, asa, ye no nguya yomosinelowonggo. Elo ewolo. ⁴¹ Ngundilo nangge, no oni kandene biyomisina nguya ewano. Ye oonatewelo yi oni! Ye noyokoya, de nombo ma kumooweloyi, nguno oolouyi! Ngu de nombo ma kumooweloyingga ngu, ngu yengo Awaye Setando nguno enengo Engel oni biyomidodo oliyilo yewolo. ⁴² Ndatelo ngulo, no kuli oodoolo kumootoowe ngu, nguno yendo oowali no ma nunowonggori. Ngundilo nangge, no sonolo ingootoowe ngu, nguno ye

sono yolo, no ma nunowonggori. ⁴³ No ende gulalo onimu oluwonoku ngu, ye noyolo, yengo yano ma uwonggori. Ngundilo nangge, no towikumba kinimu, nguno yendo towikumba ma nunowonggori. No sayi kumoolo, ko, ya biyomimo nguya oluwonoku, nguno ye ombulo, ma neyolo hooloowenelowonggorilo ewano.

⁴⁴ Yesusndo ngundilo etoni ngu, enebana mande gumi ewanggo. Oo Sembuli Ulungga, ndawu nalungano noole geyootooye, oodoolo kumoolo, sonolo ingolo, ngundi, ge ende gula oni, ngundi, ge towikumba kini, ngundi, ge sayi kumoolo, ko, ge ya biyomimo nguya oodoyi, nguno noole ge ma yomosinggelowooto? Ngundilo sumoo ewanggo.

⁴⁵ Ngundilo sumoo etoyi ngu, asa, Yesus enebana mande gumi ewa. No hamoo oolengo, yeno eteno. Ye melako ngano oni gula oowooyi kinimu, ma yomosiyoyingo ngu, ye no nguya ma yomosinelowonggolo ewolo. ⁴⁶ Ngundilo ngulo, ngu oni ngu uli biyomi yolo, Setanlo ende de nombo ma kumooweloyingga, nguno oolongooyelootoowe, sugi sugi ogingoyingo yolo oluwanggo. Ngundilo nangge, oni nenengo kandene koondosina oolootenggoku, ene ngu musiyo metemimo nguno, Anutya sugi sugi keda oluwanggolo ewolo.

26

*Tabango Onindo Yesus Uleyi Kumoooweloyim-bolo Mande Gosiyolo Ewonggori
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)*

¹ Yesus mande bidodo etuyelomukolo, yokolo ngu, ngu naluno, enengo sulena oniya ewonggori. ² Ye kuli ingootenggo. Nalu elayaga nguya yokolo, Anutlo sunggi kenolo, dagayeloyingo naluwo, oowooyi Pasowa, ngu tunootewa. Ngu naluno, no Anut Nangoni Oni Kilalongo, onindo no mundi oni kandeyemo yootunonelolo, de mombimo nuleyi kumoowanolo ewonggori.

³ Ngu nalu nguno, Anutlo woolo yewo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, Iserel onilo tabango oni bidodo, Kayiyapaslo ya gome oolengo, nguno gooboongoowonggori. Kayiyapas ngu Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi sobosobo oni koletewolo. ⁴ Yo, tabango onindo gooboongoolo, ene oole erewelo mande gosiyolo, Yesus yolo, ya biyomimo yewelo telo, uleyi kumooweloyimbolo tewonggori. ⁵ Ene ngandilo ingondudu telo ewonggori. Noole nalu kundingiyimo, ngu ooga ngu ma tewato. Ndatelo ngulo, oni simoo baledo me ebe ngu yeyi tunootewalo ewonggori.

*Balegado Yesus Tabangomo Kumu Bo Ulumi
Ndindingo Gomengga Wendowolo
(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)*

⁶ Ngu naluno nguno, Yesus Betani endemo oololo, kuli oni golimambudodoga oowooyi Sayimon, ene ngulo yano oolouwolo. ⁷ Ngu naluno nguno, bale gula ombulo, ngu nggusiyi gome oolengongga digibo teyingo, ngu kumu bo ulumi gula ndindingo gomemu oluwoku, ngu ulini ulungga yokolo uliyowolo. Ngu oo ndindingo

gomengga ngu yootoni, Yesus ene oo neweloyi yabano bibitetoni ngu, ene ngu bo ulumi nggusiga ngu Yesus tabangomo wendowolo. Ngu balega ngundo damoningga teyingo ngu, ene Yesuslo gome oolengo ingolo, ngundilo telo etuyelowolo. ⁸ Enengo sulena oni oluwonggoku, ngu kenolo, nowoondoye biyomi yelo ewonggori. Ndawugalo, nga bo ulumi gomengga nga kingo yombuliyoote? ⁹ Nga ngu oni yunootoyi, ngundo uliyootoyi ngu, ngulo ulini ulungga yolo, ngundo mete owoolongo oni yunoweloyilo ewonggori.

¹⁰ Yesusndo enengo nowoondoye kuli kenolo, ingolo ewolo. Ndawugalo, ye nga balega nga kowuli inootenggo? Ene damoni gome ngu nono tete. ¹¹ Owoolongo oni ngu yeya suwoo suwoo oluwanggo. Naludodomo, ye mete ene hoolooweyelowanggo. Ene no ngu, yeya suwoo suwoo ma oluwato. ¹² Balega ngundo ingolo, tenunooteku nga, ene bo ulumi no gowenemo yeteku ngu, ene no meleno noyeweloyi, ngulo no yomosinelooto. ¹³ No hamoo oolengo yeno eteno. Mela bidodomo, Anutlo Mande Keda Mesalango ngu wesiyolo, ewanggoku ngu, nga bale ngando teteku nga nguya mandeni elo, ngulo nguya ingondudu telo ingowanggo. Elo ewolo.

*Yudasndo Yesus Tabango Oni Yunoweloyi
Ngulo Mande Gosiyowolo
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Ngu nalunggano nguno, Yesuslo sulena oni kande elaya kegidembolo elaya, ngulomu gula, Yudas Iskariyoot, ngundo ene Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo onikuno

oolouwolo. ¹⁵ Yudasndo eneno sumoo ewolo. Yendo ndawuga ngu nunootoyi, Yesus yolo, ombulo, kandeyemo yunowano? Elo ewolo. Enengo mande ngundilo ingolo, ariya, ene bobeye doobe kabusa (30 Kina) kandeyimo yewonggori. ¹⁶ Ngu naluno, Yudasndo damoni yelo, oole erewelo, ndawu nalunggano Yesus yootunolo, me oni kandeyemo yeweloyimbolo.

Yesusndo Oowali Kundingiyi Sulena Oniya Newonggori

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Yon 13:21-30)

¹⁷ Kowooyingombolo nalu koleteyingo, oomanongoyingo Yis kini neweloyi naluwo tunootetoni, sulena oni Yesusno ombulo, sumoo ewonggori. Gedo ngu noole ndano saya, nalu kundingiyi ngulo oowali yomosiyo, neweloyimbolo ingoote? Elo ewonggori.

¹⁸ Yesusndo enengo mandeye ngu ingolo, enebana gumilo ewolo. Ye ende gulano uya ngu, oni gula Anutndo sunggi yewoku, nguno oolouya, ngandiya eyi. Oo etuyeloyingo oningga, ngundo ete. Nolo nalu namoko tetoni, ngulo no nenengo sulena oniya gedo yano oowali kundingiyi newatolo ete, ngundiya eyi. ¹⁹ Ene ngundilo etoni, ariya, sulena oniku ulo, Yesusndo ewoku ngundilo telo, ene oowali kundingiyi ngu yomosiyo.

²⁰ Suwootetoni, enengo sulena oni kande elaya kegidembolo elayagakudodo, oo neweloyi yabano bibitewonggori. ²¹ Oo nelootoyi, Yesusndo ewolo. No hamoo oolengo, yeno eteno. Oni gula ye kewooloyemo nganonggo, windoga

no yootunonelolo, me oni kandeyemo noyewalo ewolo. ²² Sulena oniku enengo mandeni ngu ingolo, ngulo ene nowoondoye kowuli ulungga ingolo, gulanangge nangge oololo, Yesus sumoo inolo ewolo. Ge noya ete, bine? Elo ewolo. ²³ Ngundilo etoyi, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Nga oningga noya kandenali koondomo goboolo yetelokungga, ngando me onino yootunonelowa. ²⁴ Yo, oo bidodo kuli Anutndo enengo mande nakangoyingo ngu, no Anutlo Nangoni Oni Kilalongo, nono engge ngundilo tunootewa. Ngundilomu oningga no Anut Nangoni Oni Kilalongo, me onindo oni yootunonelooteku ngu, ngu oni yooge! Yo, no ngu oningga ngu oni yooge, ene nemimbo ma yomoowoolo ngu, kowuli ngundilo ngu eneno ma tunootewalo ewolo. ²⁵ Ngu naluno, Yudasndo me oni kandeyemo yewelo mande gosiyowoku, ngundo Yesusno ewolo. Oo etuyeloyingo oni, ge noya ete, bine? Etoni, Yesusndo mande gumi ewolo. Gengombo eteku ngu nanggelo ewolo.

Yesusndo Oowali Kundingiyi Damoni Yelo, Sulena Oni Yunowolo

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Ene oo nelo oodoyi, Yesusndo oomanongoyingo gula yolo, Anutno yemboongelo, oosowoolo bayetelo, yunolo ewolo. Nga yoya neyi. Nga nenengo songgiwinelo ewolo. ²⁷⁻²⁸ Ngundilo elo ngu, ene Wayin sonoyi tobaga ngu yolo, Anutno yemboongelo, yunolo ewolo. Ye bidodo nga Wayinngga nga neyi. Ngangga nga, ngu nenengo dalone. Nga dalonengga,

ngando Anutndo sunggi mande keda ewoku, ngu gosiyote. Ngu no oni simoo bale oowooyingga ngu, enengo mbumbuwaye andangewelo ingolo, nenengo dalone enengo wendowano. ²⁹ Ngulo ngu, no yeno hamoo oolengo eteno. No nga Wayinnga nga ko ma newano. Kootusina, Anutndo endega nguno enengo oni simoo bale soboyelooteku, ngu Sambo endegano nguno, no Wayin sonoyi keda yeya, ko newatolo ewolo.

³⁰ Ngundilo telo ngu, asa, ene Anutlo bingami okoolo, yambo gula utolo yokolo, kootusina ootookoolo, pulingga oowooyi Olib, nguno oolewolo.

Yesusndo Pitaya Ewolo. Ge No Noyokolo, Kootu Nunowa
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

³¹ Ngu naluno nguno, Yesusndo sulena onikuya ewolo. Nga suwoongga ngano, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, nono yombuliyowanggo. Yo, hamoo, ye bidodo noyokolo sawanggo. Kulimi, Anutlo mandeno ngu ngandilo nakangolo ewolo.

No Sipsip Sembuli utoowe, ngulo Sipsip sosoolelo, mela bidodomo sungo sungo sawanggo. Ngundilo nakangolo ewolo. *Sekarayiya 13:7*

³² Ene no melenonggo ko ootookoowanokuno, nguno no ye koletelo, Galili melako oolouwanolo ewolo. ³³ Ene ngundilo etoni, asa, Pita Yesusya mande yanggango gumi ewolo. Oni bidodo ngu ge goyokolo, satoyi ngu, ene nondo ngu ge ma goyokolo toongewanolo ewolo. ³⁴ Yesusndo enengo mandeni ngu ingolo, enebana gumi

ewolo. No geno hamoo eteno. Nga suwoonggano ngano, kooduli ma eyingomo ngu, ge tambu kabusa no oowoone oongoowalo ewolo. ³⁵ Ngundilo etoni ngu, Pitando Yesusya mande yanggango gumi ewolo. No mete geya kumoowaloku ngu, no ge oowoongge ma oongoowanoku ngu! Hamoo oolengo, kini! Etoni, sulena oni bidodo mande gulanangge ngundilo nange ewolo.

Yesusndo Gesemani Kono Nguno Yemboongewolo

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Ngu naluno nguno, ene oololo, musiyoga gula oowooyi Gesemani, nguno oolouwonggori. Nguno Yesusndo enengo sulena onikuno ewonggori. Ye ngano bibiteya oliyi. Oodoyiga, no oololo, anduno Anutno yemboongewelo. Elo ewonggori. ³⁷ Yesusndo sulena oni kabusa yoyolo, enedodo oolouwonggori. Ngu sulena oniku ngu, Pita ko Sebedi simoongo elaya, ngundo oolouwonggori. Nguno ngu, Yesus damoni yelo, newende kowuli ulungga oolengo ingowolo. ³⁸ Ngundilo ingolo, ene sulena oni kabusagakuno ewolo. No gabone kowuli ulungga oolengo yelo, ngundilo telo, namoko yombulinelowa. Ngundilo ngulo, ye ngano ootooya, ye komo ingondale meyeya sobonelooyilo ewolo. ³⁹ Yesus ngundilo elo, ene bodaga sungo oololo, melako penggootelo welewolo. Ngundilo telo, Anutno yemboongelo ewolo. Oo Awane, nga toba kowuli ogingoyingo ulungga nga, ngu mete gedo andange. Ene ge nolo in-

gondudune ma keyowelo. Kini, no gengo ingonduduge ngu nangge keyowanolo ewolo.

⁴⁰ Ngundilo yemboongelo yokolo ngu, ene ootookoolo, sulena oni kabusagakuno oololo, yeyootoni, wetoloodoyi, yeyolo, Pitaya ewolo. Ndawugalo, ye kabusaga nalu bodagano, no ma sobonelowonggo? ⁴¹ Ye gome sobowooya, yemboongeya, ngundilo tetoyi ngu, Setando tewooyelootoni ngu, ye yanggango oluwanggo. Hamoo, ye nowoondoyebo ngu tewelo ingootoni, ene goweyebo ngu suleyeyokiniyelo yanggango ma yetelo ewolo.

⁴² Ngundilo elo, ene tambu elaya ko oololo, Anutno yemboongelo ewolo. Oo Awane, ge nga tobagano ngano sono neni, elo ingolo, ma yolo yokowaku ngu, ariya, no bidodo nemukolo, gengo ingooteku, ngu nangge keyowanolo ewolo.

⁴³ Ene ngundilo yemboongelo elo yokolo, ene sulena onino ko oololo, yeyootoni, ene ku-booyelootoni, ene wetololuwonggori. ⁴⁴ Ngundilo yeyolo, ene yoyokolo, ko oololo, tambu kabusa koletelo yemboongewoku, ngu ngundilo nangge, ko yemboongewolo.

⁴⁵ Yemboongelo yokolo ngu, enengo sulena onino ko ombulo ewolo. Ye komo kengelo, wetolo, oolootenggo, bine? Ye ingoyi! Ataga, no Anut Nangoni Oni Kilalongo me oni, ngundo noyolo, mbumbuwadodo me oni kandeyemo noyewanggo. ⁴⁶ Ariya, ye ootookootoyiga oolouwooto. Kenoyi! Me oni no yootunonelolo, oni sanggili kandeyemo noyeweloyi oninggaku ngu, ombuteku andu! Elo ewolo.

Yudasndo Yesus Oni Sanggili Kandeyemo Yewolo

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

⁴⁷ Yesusndo mande ewootoni, Yudas Yesuslo sulena oni kande elaya kegidembolo elayaga, (12) ngulomu gula me oni oowooyinggadodo gooboongoolo ombuwonggori. Yo, me oni oowooyingga nguya duge, mata komuko ebe uleweloyi oo ngu yootoyi, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oniku, ko, Yuda onilo tabango oni, ngundo suleyelootoyi ombuwonggo. ⁴⁸ Windoga oni Yudas, ngundo kuli sunggi gula yunolo ewolo. Nondo ngu oningga kandeyi dowoolo, yenggonangootowega ngu, ngu oningga ngu Yesus. Ngu dowooya, yoya oolouyilo ewolo. ⁴⁹ Asa, Yudas sodedonangge Yesusno oololo ewolo. Oo etuyeloyingo oni, suwoo gome elo, ene kandeyi dowoolo yenggonangowolo. ⁵⁰ Ene ngundilo tetoni, asa, Yesusndo mande gumi ewolo. Doboone, ooga tewelo ingolo, ombuteku ngu, asa, sodedonangge te! Elo ewolo. Ngundilo etoni ngu, me onikundo Yesusno kandeye oolongoolo dowoowonggori.

⁵¹ Ngundilo tetoyi ngu, asa, Yesuslo sulena oni gulado kewooloyemonggo sanggili telo, enengo duge woosoolo, yolo, ngundo Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oni koleteyingo, ngulo sulena oninggaku doongoolo ulewelo tewolo. Ngulo ene duge oolongootoni, woosoolo ooloutoni, sodeyi nangge takatoni solewolo. ⁵² Yesus ngundilo kenolo ngu, enengo sulena oningga nguno ewolo. Gengo duge ngu ko musiyomo ye. Oni bidodo dugebo oni uleyi

kumoowanggoku ngu, ene nguya dugebo yuleyi kumoowanggo. ⁵³ Ge komo gome ingo! No mete Awanemo meno etoowe, enengo Sambo Endemo oni oowooyingga oolengo suleyelootoni, ombulo, hooloowenelowanggo. ⁵⁴ Ene no ngundilo tewanoku ngu, oo bidodo Anutndo kuli elo nakangoyingo, ngu engge nenengo ma tunootewa. Ngundilo ngulo, ene komo oo ewoku, ngundilo nangge, tunootewalo ewolo.

⁵⁵ Ngu naluno, Yesusndo me onikuno ewolo. Ye ndawugalo duge, mata komuko ebe uleweloyi oo ngu dowoolo, ombulo, no yakaka oni ngundilo nodowootenggo? Nalu oowooyingga, no yeya Yuda onilo goobooyingo ya Tempelno ootoolo, mande yunololuwonoku, ene ye nguno ma nodowoowonggo. ⁵⁶ Ene ataga oo tunooteteku nga, kuli Anutlo ingondudu eyingo onindo nakangoyingo, ngu ataga engge tunootete. Etoni, ngu naluno, enengo sulena oniku sosolelo, ngulo ene Yesus yokolo, sodedonangge samukowonggori.

*Oni Yesus Yolo, Oni Tabangokudodo Gooboo-
goowonggori*

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Onikundo Yesus yolo, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi, ngulo sobosobo koleteyingo oowooyi Kayiyapaslo yano oolouwonggori. Moseslo mamana mande etuyeloyingo oniku, ko, Yuda onilo tabango oni bidodo mayelo, gooboongoolo oluwonggo. ⁵⁸ Ene Pitando Yesus keyolo, oololo, ene boda yowokoyi

oluwolo. Pitando olengomonggo tolige penggopenggootelo, kundingi onilo tabango ulungga, ngundo yasiliko uwolo. Ngu yangga ngulo kumba ootuwoo onindo de katoyi, Pita ngu yokowelo nombono ombulo, de yokolo, ngunonggo Yesusno ndatelo tewanggoku, ngulo ingoweloyimbolo bibitewolo.

⁵⁹ Anutno woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oniku, ko, gooboolo oni tabango bidodo, ngundo Yesuslo mande ebe ganagana goweyi sanggaweloyi oninggaku erewewonggori. Ndatelo ngulo, ene uleyi kumooweloyimbolo oole erewewonggori. ⁶⁰ Nguno ngu, oni oowooyingga tunootelo, ngundo mande ebe ganagana oowooyingga Yesusno sanggawelo ewonggori. Ene mande nenengo gula elo, ngu keyolo, nguno uleweloyi ngu ma kenowonggori. Ngundilo tetoyi, kootusina, oni elaya tunootelo, ombulo, ngandilo ewoli. ⁶¹ Nga oningga ngando ngandilo ewolo. Yudalo goobooyingo ya, Tempel, ngu nondo mete toongoolo, nalu kabusagomo, ko yewanolo ewolo.

⁶² Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo koleteyingongga, ngundo enengo mande ingolo, kewooloyemonggo ngu ootookoolo, dikalo, Yesus sumoo inolo ewolo. Ge mande nga gumi ma ewa? Nga mandega nga mande wilikoyingo oni doongeyemo, ge bungomo etenggo. Ge mande moole, ngundi kini bine? Elo ewolo. ⁶³ Yesusndo enengo mande ngundilo ingolo ngu, nenetelo, mande gumi ma ewolo. Ngulo kundingiyi onilo tabangokundo, Yesus ko sumoo inolo ewonggori.

Anut keda oolooteku, ngu oowooyimonggo mande hamoo awuno oolengo solumimonggo, nooleno etooga ingowato. Ge Kristus, Anutndo noole yoyoweloyimbolo sunggi yewo oni, ko, Anut Nangoni hamoo, bine? Elo ewonggori.

⁶⁴ Asa, Yesusndo enengo mandeni ngu ingolo, enebana gumi ewolo. Gedo kuli ewoku, ngulo no yeno eteno. Ataga ko kootusina nguya, ye no Anut Nangoni Oni Kilalongo neyootoyi, no Anut yang-gangonidodo ngu kandeyi koondosina bingamidodo bibitewano. Eme no Sambono goboole ngu sanganimo ombulo oodoowe, neyowanggolo ewolo.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yesusndo ngundilo etoni ngu, asa, kundingiyi onilo tabangonggakundo enengo nenggulo dowoolo, oomboongelo, sanggili oolengo telo ewolo. Ene Anut kootuyisina yumooyinolo mande eteku nga! Noole oni gidalegano meno etooye ombulo, ngundo mande gula ma ewanggo. Kini, enengombo mande eteku nga, noolengombo nenengo enengo mandeni ingooteto. Ene Anut kootuyisina yumooyinolo mande ete. Ngulo ngu, ye enengo mande ingootenggoku ngu, ye ndatelo ingootenggo? Ngundilo sumoo etoni, enendo gumi ewolo. Yesusndo Anut yumooyinolo mande biyomi kootuyisina eteku, ngulo ene komo uleyiga kumoonilo ewolo. ⁶⁷⁻⁶⁸ Ariya, oni gidalegado Yesus ene doongeyi doobengolo, omukumundoongomo mukendongolo, nguno utolo ewonggori. Ge Kristus, gengo ingondudunonggo ngu yootunoya e. Onendo gulete? Elo yumooyinolo ewonggori.

*Pitando Ewolo. No Yesus Watayi Kinilo Ewolo
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)*

⁶⁹ Pita ngu endesina ya kosingeyimo nguno bib-itelo oodoni, kundingiyi onilo tabango ulungga, ngulo sulena bale gula tanggeyimo ombulo ewolo. Ge nguyaya Yesus Galili mela oningga, ge nguyaya oluwolilo ewolo. ⁷⁰ Sulena balegakundo ngundilo etoni, asa, Pitando oni oowooyingga doongeyemo, no ngu oningga ngu, no watayi kini. No gedo mandega eteku ngu, no watayi kinilo ewolo. ⁷¹ Ngundilo elo yokolo, Pita endesina sisi-pawa ngulo yamako dabemimo ooletoni, bale gulado kenolo, oni namoko dikayingokuno ewolo. Nga oningga nga nguyaya, Yesus Nasaret oningga nguyaya oluwolilo ewolo. ⁷² Ene ngundilo etoni, asa, Pita Yesus oowooyi ko imangoolo ewolo. Hamoo oolengo, solumimonggo, no nga oningga nga no watayi kini! Elo ewolo. ⁷³ Asa, ene bodaga oode, oni namokono oluwonggokundo Pitaya ko ewolo. Hamoo oolengo, ge Yesuslo oni gula. Gengo mande eteku, ngu Yesuslo mande bungeyi ngundilolo ewolo. ⁷⁴ Ene ngundilo etoyi, ariya, Pita manggalu telo ewolo. No yeno etenoku, no nenengo ma ewanoku ngu, asa, Anutndo ngulo ogingoyingo gumi nunowa. Ariya, no hamoo oolengo, solumimonggo awuno etenoku ngu! Ngu oningga yendo etenggoku ngu, no ma ingooteno! Elo ewolo. Ngundilo etoni, sodedo-nangge, kooduli ewolo. ⁷⁵ Pitando kooduli etoni, ingolo, ariya, kuli Yesusndo mandega enedodo eyingo, ngu ingondudu ulungga tewolo. Kooduli ma eyingonggakuno ngu, ge no oowoone tambu

kabusa oongoonelowa, ewolo. Pita ngu ingolo, ngulo ene oluwoku musiyu ngu yokolo, sendolo biyobiyomi oolengo tewolo.

27

Yesus Yolo, Payilat Oni Ulungga Nguno Oolouwonggori

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

¹ Sengetoni ootookoolo, Anutlo woolo yewo oni ngulo sobosobo oniku, ko, Iserel onilo tabango oniku, ngundo goobooyingomo mande gulanangge gosiyolo, eweloyimbolo gooboongoowonggori. Ngulo ene Yesus uleyi kumooweloyimbolo mande gosiyowonggori. ² Mande ngundilo gosiyolo ngu, asa, Yesus utombo (sen) gosiyolo, yolo, oololo, Rom Gabman oni, Yuda mela ngulo oo sobosobo oni ulungga, oowooyi Payilat, ngu kandeyimo yewolo.

Yudas Ngu Damoningga Ngu Tewokulo, Ngulo Nowoondoyi Telo, Enengombo Bungebolo Tewolo
(Aposel 1:18-19)

³ Ngu naluno, Yudas oningga, ngundo Yesus damoni telo, me oni kandeyemo yunoyingo oningga, ngundo Yesus uleyi kumoowelo mande gosiyootoyi, ngu kenolo, ingolo, ngulo ene damoni biyomi tewoku, ngulo nowoondoyi telo, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo oniku, ko, Iserel onilo tabango onikuno oololo, bobeye doobe kabusa (30 Kina) ko yunowelo tewolo. ⁴ Yudasndo mande ngandilo onikuno ewolo. Nondo mbumbuwa telo, Yesus ye kandeyemo yewono. Ene oo biyomi gula ma

teyingomu, ngu nondo damoni tewonoku, ngulo ene kumoowa. No mbumbuwa ulungga oolengo tewonolo ewolo. Enengo mandeni ngundilo ingolo ngu, enebana mande gumi ewonggori. Ngu gengombo tewokulo, ngu gengomu nangge! Elo ewonggori. ⁵ Yudas ngulo mande ingolo, ngulo ene newende kowuli ulungga oolengo ingolo, bobeyeku yolo, Tempello yawasa sanganimoo-longooni uwolo. Ngundilo telo, ene oololo, utono bungebolo telo kumoowolo.

⁶ Asa, ngu naluno nguno, Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ngundo ngu, bobeyeku yolo ewonggori. Nga bobeyega ngando, ngu oni uleyi kumooweloyi ngulo uliyi. Ngundilo ngulo, nga bobeye biyomingga nga, Tempello digi beye nguno ma gooboongoolo yewatolo ewonggori. ⁷ Ngulo ene mela gumisina nguno, nogo kumbe gome nguno ooloote. Nguno ngu, Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ngundo mande gosiyolo, nogo kumbe teweloyi sembuligaku bobeye inolo, ngu mela kumbe musiyonggaku uliyowolo. Ngu mela gumi uliyowonggoku, ngu oni sowe gidalega Yuda oni kini yowokonggo mayeyingo, ngu kumootoyi, nguno meleyeloweloyimbolo, ngulo musiyoo. ⁸ Ngundilo telo, ngu mela guminggaku ngu oowooyi, dalolo mela, ewolo. Ngu oowooyinggaku, ataga ngundilo ooloote. ⁹ Ngundilo tetoyi ngu, kuli Anutlo ingondudu eyingo oni, oowooyi Yeremayiyando mandega eyingomu, ataga engge tunootete. Ene ngandilo ewolo.

Ene ngu bobeye onibiga kande elaya ngu yolo,
Iserel onindo ngu uliyowelo, ngundilo

sunggi yewolo. ¹⁰ Ngundilo tetoni, ngu bobeyekundo nogo kumbe teweloyi sembuligaku inolo, enengo mela uliyowolo. Oo Sembuli Ulunggado nono mande eyingomu ngundilolo ewolo. *Sekarayiya*
11:12-13

Payilatndo Yesus Sumoo Inowolo
(*Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38*)

¹¹ Ngu naluno nguno, oni ngu Yesus yolo, ombulo, Gabman oni koleteyingo ulungga doongeyimo yeyi dikawolo. Payilat ngundo Yesus sumoo inolo ewolo. Ge Yuda mela oni simoo bale ngalo oni sobosobo koleteyingo ulungga, bine? Elo ewolo. Ngundilo sumoo etoni, Yesusndo mande gumi ngandilo ewolo. Yo, gedo eteku ngundilolo ewolo. ¹² Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ko, Iserel onilo tabango oniku, ngundo kingo mande ebe ganagana Yesus goweyi sanggawelo etoyi, ene mande gumi gula ma ewolo. ¹³ Ngu naluno nguno, Payilatndo ko Yesus sumoo inowolo. Ge gowegemo mande oowooyingga geno sanggawelo etenggoku nga, ge ma ingoote? Ewolo. ¹⁴ Ene ngundilo sumoo etoni, ene Yesusndo mande ngu Payilatno gumi gula ma ewolo. Ngundilo ngulo, Gabman oni mela sobosobo oni ulungga, ngundo ingondudu ulungga tewolo.

Payilatndo Yesus De Mombimo Sanggaweyi Ewolo

(*Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39; 19:16*)

¹⁵ Mooma bidodomo, nalu kundingiyi oowooyi Pasowa, ngu naluno, mela sobosobo oni ulungga

ngulo damoniye ngu ngandilo. Ya biyomimo oni gulanangge andangetoyi toongewa. Ngundilo ngulo, oni simoo bale enengombo oni gulalo etoyi ngu, ariya, Payilatndo ngu oningga ngu nangge andangetoni toongewa. Payilatndo ngu damoningga ngu telo, nguno Yuda oni simoo bale oni oni yunoweloyimbolo tewolo. ¹⁶ Ngu naluno, ene oni biyomi gula moole, ngu ya biyomimo oluwoku, ngu oowooyi Yesus Barabas. ¹⁷ Ariya, oni simoo bale mayelo, gooboongootoyi, Payilatndo sumoo yunolo ewolo. Yendo ngu, nondo ndawu oningga yokootoowega, toongenilo ingootenggo? Yesus Barabas andange-toowega toongeni; ngundi, Yesus Kristus etenggokungga, ngu Anutndo ye yoyowelo sunggi yewo oningga, ngu andangewe, bine? Elo ewolo. ¹⁸ Ene ngundilo sumoo elo, ndatelo ngulo, ene kuli ingowoku, ngu Yuda goobooyingo yalo sobosobo oni ululuku, Yesusndo oo tewoku, ngulo nowoondoyemo boguwoolo, ingolo, ngulo ene me oni kandeyemo yelo, uleyi kumoowelo tewolo. ¹⁹ Payilatndo ngundilo ingolo, ngulo ene bibitelo, Yesusno mande sanggawelo etoyi, ngu wilikolo oodoni ngu, ngu naluno, enengo baleyibo mande yanggango soweyolo ewolo. Ge ngu oni nenengonggano, nguno oo gula ma tewelo. Ndatelo ngulo, suwoono, no gabono ene kenolo, ngulo nowoondone kowuli ulungga oolengo ingowonolo ewolo.

²⁰ Ene Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ko, Iserel onilo tabango oniku, ngundo oni simoo bale suleyelolo, Payilatno etoyiga, Barabas andangeya, yunoya, Yesus

uleyiga kumoonilo ewolo. ²¹ Ariya, Payilat ngundo ko sumoo yunolo ewolo. Nga oni elayaga nga, yendo ngu ndawu oningga andangeya yokowelo ingootenggo? Ene ngundilo etoni ngu, asa, Barabas andangeya yoko, elo mande gumi ewolo. ²² Payilatndo enengo mandeye ngu ingolo, enebana gumi ngandilo ewolo. Ngundilo ngulo, nondo Yesus Kristus etenggokungga, ngu ndatelo teyinowano? Elo ewolo. Ngundilo etoni, oni simoo bale bidodo manggalu ulungga telo ewonggori. De mombimo boolowooyi! Ewonggori. ²³ Ene ngundilo meno etoyi ngu, asa, Payilatndo mande gumi ewolo. Ndawugalo? Ene ndawu oo biyomingga tewo? Etoni, ene oni simoo bale bidodo ko manggalu ulungga telo ewolo. De mombimo boolowooyi! Elo ewonggori.

²⁴ Ngundilo meno etoyi ngu, asa, ngu naluno nguno, Payilat ngu enengo ingonduduye ngu ene ingooteku, ene damoni yelo, ebe ulungga yeyi, tunooteweloyi tetoyi, ngulo enengo mandeni nguya ma ingowolo. Ngundilo ngulo, ene ngandilo ewolo. Nga oningga nga, ene oo biyomi gula ma teyingo, ngulo no ene uleyiga kumooni, elo, ma sunggi yeteno. Ngulo ngu, no ngu ooga ngulo kandene sonowoolo, andangelo, yengo kandeyemo yetenoku ngu! Ataga ngu yengomu nangge. Elo ewolo. Ngundilo elo, ene sono yolo, oni simoo bale doongeyemo kandeyi sonowoowolo. ²⁵ Ngundilo tetoni, oni simoo bale bidodo mande gumi ewonggori. Nga kowulingga mete ombutoni, noolengombo simoonayidodo koolowoowato. Elo ewonggori. ²⁶ Ngundilo ngulo, Payilatndo ngu nangge ingolo,

ngulo ene Barabas andangelo yunowolo. Ene Yesus tulimbo gisasaluwolo, me oni kandeyemo yunootoni ngu, ngundo de mombi sanganimo sanggaweyilo yunowolo.

Me Onindo Yesus Yumooyinolo Mande Ewonggori

(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)

²⁷ Ariya, Payilatlo me oni bidodo Yesus yolo, Rom gabmanlo yano ulo, nguno Yesus yumooyinolo, utolo, yombuliyowelo mayelo gooboon-goowonggori. ²⁸ Me onindo Yesuslo nengguni ngu andangelo yokolo, enendo nenggulo seleyingongga yolo teyinowolo.* ²⁹ Ene uto sanggilidodomu ngu yolo, ngundo Yesuslo to-muku teyinoyingomu, ngu yolo, enengo tabangomo kuduwooyinowolo. Ngundilo telo, kumuku wembuyiga yolo, kandeyi koondosina yewolo. Ngu kumuku wembuyiga ngu mela oo sobosobo koleteyingo yanggangoni, ngulo sunggiyi, elo, ngulo ene kandeyimo yetoyi dowoowolo. Ene ngundilo telo, Yesus tanggeyimo boodooye oon-dookelo, yumooyinolo mande ulunggalo ewonggori. Ge mayeteku nga! Ge Yuda onilo oo bidodo sobowooyingo oni koleteyingo ulunggaku ge! Elo ewonggori. ³⁰ Ngundilo elo, muk-endongolo, ngu kumuku wembuyigaku kandeyimonggo woosoolo yolo, ngundo tabangomo oolongoolo ulewolo. ³¹ Me onindo Yesus yumooyinolo yokolo ngu, ariya, enengo nenggulo seleyingonggaku andangelo yokolo, Yesus enengo neng-

* **27:28:** Ngu tomoku, kumba seleyingongga ngu oni tabango ululumbolo sunggi ngundilo teyinoyingo.

gulogaku yolo, ko teyinowonggori. Ngundilo telo, Yesus yolo, de mombimo yulewelo yi musiyomo, nguno oolouwonggori.

Me Oniku Yesus Yolo, De Mombimo Sanggawewonggori

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

³² Ngu naluno nguno, me oniku oolekanare ooloutoyi, oni gula oowooyi Sayimon ngu endeni oowooyi Sayirin, ngu ombutoni kenowonggori. Kenolo, ngu me onikundo nguno dowoolo, woosoolo, suleyootoyi, oololo, Yesusndo de mombigaku ngu inootoyi koolowoowolo.

³³ Ene ngundilo koolowootoni, yade oololo, mela musiyogula, oowooyi Golgata, nguno tunootewonggori. Golgata oowooyingga ngulo damoni ngu ngandilo: tabaye wembuyi musiyogula.

³⁴ Nguno ngu, ene sono kowoododo Wayindodo goobooyingomu Yesus inootoyi, ene ngu sono kowoonggaku nelo tewoongootoni, ngu yokowolo.

³⁵ Ngundilo telo ngu, ene Yesus de mombimo dowoolo, sanggawelo, enengo nengguloni yolo, ebe dagadaga telo, yoweloyimbolo koondoonetelo, oni gulado dagayelolo ngu, asa, ngundo yowolo.

³⁶ Ene ngundilo telo, ngu mela musiyonggakuno hibitelo sobowoowonggori.

³⁷ Yesus tabango sanganimomo de mombi sosowoomo wilikoyeloyingo oni, ngundo mande ewoku, ngu so uyi gulano ngandilo nakan-gowolo. Nga Oningga Nga Ngu, Yesus. Ene Yuda Onilo Sobosobo Oni Koleteyingo Ulungga Oolengo. Ngundilo nakangowolo.

38 Ngu musiyomo nguno, oni biyomi elaya Yesus tanggeyi gide gide booloyelowoli. Gula kandeyi koondosina, gula kandeyi biyomisina booloyelowoli. 39-40 Oni simoo bale mayelo, kenolo, yumooyinolo mande elo, tabadoli telo, kandedisi telo, kenolo ewonggori. Ehe! Ge nga oningga ngando goobooyingo ya tootoongolo yokolo, nalu kabusagomo ko yewelo ewonggori. Ge ngu tewelo ngu, ariya, ge mete de mombi ngu yokowa. Yo, ge Anut Nangoni tetoningga ngu, asa, ge de mombi yokoya, melako ombu! Elo ewolo. 41-42 Ene ngundilo etoyi, Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, mamana mandelo ingondudu oni, ko, Iserel onilo tabango oniku, ngundo yumooyinolo mande elo, yumoolo ewonggori. Ene oni gidalega yomosiyelolo, ene enengombo enengo ma hooloowewolo. Ariya, ge Iserel onilo sobosobo koleteyingo ulungga tetoningga ngu, asa, ge komo de mombi yokoya, melako ombutooga, noole geyolo ngu, asa, noole nowoondonayimo hamoo tewa! 43 Yo, nga oningga nga, ene Anutno newende hamoo telo elo, No Anut Nangoni elolooteku ngu. Ariya, Anutndo gengo gome ingoya ngu, ene mete anangu hooloowenggelonilo ewolo. 44 Ene ngundilo nangge, yakaka oni elayaga Yesus tanggeyimo de mombimo booloyeloyingo elayagaku nguya, Yesus yumooyinolo mande ewoli.

Yesus Kumooowolo

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

45 Sa kewoolo sambolo oolengo nguno, mela bidodo suwoo ooleli telo, oololo, sa nemimo utoni

3:00 Klok, ngu kinitewolo. ⁴⁶ Ngu naluno, Yesus-ndo mena yanggango ulunggalu ewolo. Eloyi, Eloyi Lama Sabakatani? Ewolo. Nga mandega nga, ngu damoni ngandilo. Nolo Anut, nolo Anut, ge ndatelo noyokowo? Ewolo. (Sam 22:1)

⁴⁷ Ene ngundilo mena etoni, oni simoo bale gidalega nguno oluwonggokundo, ngu ingolo ewonggori. Nga oningga ngando ngu, ene Ilayiya negongoote. Elo ewonggori. ⁴⁸ Ngundilo etoyi, sodedonangge kewooloyemo gulado kendutelo, oololo, sono kowoo oowooyi Winiga ngu towi sosowoo nguno yelo, de sanggano gosiyolo, yeyi Yesus manggowoomo nenilo inowolo. ⁴⁹ Ene oni gidalegado ewonggori. Sobowoolo oode, kenowato! Ilayiyando ombulo hoolowewa, ngundi kini bine? Elo ewonggori. ⁵⁰ Ngu naluno nguno, Yesus ki yanggango ulungga ko elo, enengo gaboyi yokolo, ooloutoni kumoowolo.

⁵¹ Ngu naluno nangge, Yuda onilo Tempel goobooyingo yano towi ulunggaku awu wengamonggo kewoolokuli pitilo, oosowoolo, ombulo, wenga melako nggolongelo elaya tunoote-wolo. Ngu naluno nguya imimi yolo, digi ululu udookewolo. ⁵² Ngundilo tetoni ngu, oni meleyeloyingo musiyonggaku goosootoni, Anutlo oni simoo bale oowooyingga kuli kumooyingoku, ko ootookoowonggori. ⁵³ Ene oni melengooweloyi musiyoyi yokolo oodoyi, kootu Yesus ko ootookoolo, Yerusalem ende kundingiyi nguno oolouwonggori. Ooloutoyi, oni oowooyingga ngu yeyowonggori. ⁵⁴ Me oni ko enengo tabango, ngu Yesus sobowoolo oodoyi, mela imimi yootoni, oo

bidodo tunootetoni ngu kenolo, ngulo ene soso-leyingo ulungga telo ewonggori. Hamoo oolengo, nga oningga nga, ngu Anut Nangoni nga! Elo ewonggori.

⁵⁵ Ngu bale gidalega nguya ngu yowokoyi dikalo, ngunonggo Yesus kenondadangelo oluwonggo. Ngu bale ngu, ene kuli Yesus Galili melako oliyingo, ene ngu Yesus keyolo, oololo hooloowewonggori. ⁵⁶ Ngu bale kabusaga ngu kewooloyemo, ngu Mariya Magadala; Mariya Yems Yosep elaga namoyali; ko, Sebedi simoongo elayaga ngu namoyali nguya oluwonggo.

*Arimatiya Mela Oningga Yosep, Ngundo Yesus
Bingo Yolo Melengoowolo*

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Yon 19:38-42)

⁵⁷ Suwootetoni, Yosep Arimatiya melakonggo oningga ngu, ene bobeyenidodomu ngu mayewolo. Ene nguya Yesuslo sulena oni gula. ⁵⁸ Ene yanggango telo, Payilatno oololo, Yesus bingonggaku yoweloyimbolo sumoo ewolo. Ariya, Payilatndo me onino etoni, Yesus bingonggaku Yosep yokoyinowolo. ⁵⁹ Ariya, Yosepndo Yesus bingonggaku ngu yolo, kumba nomboyinggado doobengolo, mbimboongowolo. ⁶⁰ Ene ngundilo telo, yolo oololo, oni melengooweloyi musiyu gula keda teyingomu, nguno yewolo. Ngu melengga ngu, digi kowu newendemo tewolo. Mele manggowo ngu digi ulungga gula wenggelemoolo, ngundo ukingowolo. Ene ngundilo telo ngu, asa, ene yokolo toongewolo. ⁶¹ Mariya Magadala, ko, Mariya gula, ngu bale elayagaku ene

nguno mele tanggeyimo bibitelo, ootoolo, ngunonggo doongetelo, Yesus ndatelo telo melengootenggoku, ngu kenowelo oluwoli.

Me Onindo Yesus Melengooyingo Melenggaku Sobowooweloyimbolo, Ngulo Ewonggori

⁶²⁻⁶³ Nalu wengamo, oo yomosioweloyi Yudalo Kengeyingo nalu, oowooyi Sabat kinite-toni, Anutlo woolo yeyingo oni ngulo sobosobo oniku, ko Parisi oniku ngu Payilatno mayelo, gooboongoolo ewonggori. Oni ulungga, noolendo mande gula ngano ebe ganagana oni ngundo kuli keda oluwokuno, mande eyingoku, ngu ingooteto. Ene ngandilo ewonggori. Kootusina, sa kabusa yokolo, no ko ootookoowanolo ewolo. ⁶⁴ Ngundilo ngulo, ge etooga, oni oolouya, ngu melengga ngu, sa kabusaga nguno gome sobowooyi. Yokootoyi ngu, enengo sulena onindo ombulo, yakakayi yolo, salo, oni simoo baleno ewanggo. Ene ko melenonggo ootookootoni, etoyi, kootu ebe ganaganangga tewanggoku, ngundo koletelo ebe ganaganangga ewonggoku, ngu dagawalo ewolo.† ⁶⁵ Ngundilo etoyi ngu, Payilatndo enedodo mande gumi ewolo. Ariya, ye sobosobo oni gidalega yoyoya, ooloutoyiga, ngundo melengga ngu yanggango ukingoya sobowooyi. Yengombo ngundiya teyi, ewolo. ⁶⁶ Ngundilo ngulo, ene oololo, digi kowu melenggaku, ngu sunggi gula loogu teweloyim

† **27:64:** Kristen onindo Yesus ngu Kristus, Anutndo noole ko yoyoweloyi suleyootoni ombuwololo etenggo. Ene Yuda onindo ngu mandega ngu ebe ganagana mande koleteyingo etenggolo ingootenggo.

ngu yetoni, me oni yoyetoni, ngundo ngu meleng-gaku sobowoowonggori.

28

Yesus Ko Ootookoowolo

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Yon 20:1-18)

¹ Yudalo Kengeyingo nalu, oowooyi Sabat kinitetoni, sengetoni suwoononggo, kowooyingo ngulo nalu koleteyingo, ngu Sande naluno, Mariya Magadala, ko, Mariya gula nguya yade oololo, Yesus melengooyingo melenggaku kenowelo oolouwoli. ² Asa,

imimi ulungga oolengo yootoni ngu, ngu naluno nangge, Anutlo Sambono Engel oninggado Sambononggo ombulo, Yesus melengooyingo musiyomo oololo, digi ulungga mele manggowo ukingoyingonggaku ngu andangetoyi, ukelo, utoni, ngu sanganimo bibitewolo. ³ Enengo omukumundoongo solu yowali ngundilo tunootelo, enengo nengguloni nguya namboyi oolengo tunootewolo.

⁴ Me oni, Yesus melengooyingo mele ngu sobowoolo oodoyi, oo ngundilo kenolo ngu, ene sosolelo, mboolomboolo telo, gaboye kumookumootewonggori.

⁵ Ene Anutlo Sambono Engel oningga, ngundo bale elayagakuya ewolo. Yali ma sosolewelo! No kuli ingooteno. Yali Yesus de mombimo boolowooyingo oningga, ngu erewelo ombuteli.

⁶ Ene ngano kini. Ene kuli enengombo ewo ngundilo, ataga ene keda ootookoote. Yali ombuya, meleno yewonggoku musiyongga ngu kenoli. ⁷ Yali enengo musiyongga kenoya,

sodedonangge oolouya, enengo sulena onikuno ngandiya eli. Ene kuli mele yokolo ootookoolo, ye koleteyunolo Galili melako ooloute, eya eli. Ye ngu mela gumisina nguno kenowanggo. Ingoyi, no ataga yeno etenoku ngu! Elo ewolo.

⁸ Ene mande ngundilo etoni, asa, bale elayagaku mande ingolo ngu, ene sosolelo, oni oni ulungga nguya telo, ngulo ene sodedonangge mele yokolo, sulena onikuno woosoolo, ngu mande ngu ewelo oolouwoli. ⁹ Ene woosoolo, yade ooloutoli ngu, Yesus oolekono tunootelo, eneno ewolo. Yali mayeteliku ngu. Etoni, bale elayakundo enengo mande ingolo, oololo, Yesus keyi damonimo penggootelo, nguno yambo mande tewoli. ¹⁰ Ngundilo tetoli ngu, Yesusndo enedodo ewolo. Yali ma sosolewelo. Yali oolouya, nolo sulena oni dobooguline oolengo nguno ngandiya etoliga, ene Galili oolouya, nguno neyoyi. Yali ngundiya eli. Ewolo.

Me Onilo Mande

¹¹ Bale elayagaku oolekono ooloutoli, me oniku Yesus melengooyingo musiyongga sobowooyingoku, ene endemo ulo, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo onikuno oololo, oo tunootemukowoku, ngulo ewonggo. ¹²⁻¹³ Ngulo ngu, Anutlo woolo yeyingo oni kundingiyi ngulo sobosobo onikundo, ko Iserel onilo tabango onikuya gooboongoolo, ngu oo tunootewonggoku, ngulo ndatelo tewatolo, mande gosiyowolo. Ngulo ene me oniku digi beye oowooyingga kingo yunolo ewolo. Ariya, ye saya, oni simoo baleno nga mande ngandiya eyi. Suwoono

wetelootoole ngu, sulena onindo ngu tolige ombulo, Yesuslo bingo yakakayi yolo sawonggo. Ngundiya ewanggo. ¹⁴ Ngulo ngu, yengo Gabman sobosobo oni tabangonga, ngundo nga mandega yendo etoyi, ingootoni ngu, ariya, ye nowoondoye kowuli ma ingowelo. Ndatelo ngulo, no yengo sobosobo oninggano oololo, mande inowano. Inootowe, ene ye kowuli ma yunowalo ewolo. ¹⁵ Ngundilo etoni ngu, asa, me onindo digi beye yolo, oo ngundilo ewonggoku, ngundilo tewonggori. Ngu mandegaku, ene Yuda oni simoo bale bidodo etoyi, ingoyingomu, ataga nguya, ngu mandegakulo ingololootenggo.

*Yesusndo Sulena Oni Ko Yunowolo
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23)*

¹⁶ Ariya, enengo sulena oni kande elaya kegidembolo gulanangge, Galili melako oololo, pulingga Yesusndo kuli eyingomu, nguno oolewonggori. ¹⁷ Ene nguno, Yesus kenolo, sulena oni bidodo penggootelo, eneno yemboongetoyi, ene gidalega ingonduduye bulibali ingowonggori. ¹⁸ Ariya, Yesus tanggeyemo ombulo, mande wesiyolo ewolo. Anutndo kuli Sambo mela ngalo nguya, yanggango bidodo nunowolo. ¹⁹ Ngundilo ngulo, ye oolouya, oni simoo bale bidodo, Anutlo Mande Keda Mesalango yunoya, yoyeyiga, nolo sulena oni tunooteyi. Ene nowoondoyemo hamoo tetoyiga ngu, ariya, ye sono (kundingiyi) newendemo utoyiga, ngu Awa, Nangoni, ko, Yuka Kundingiyi oowooyimo sonoyeloyi. ²⁰ Ngundiya teya, nolo mande bidodo etyelowonoku, ngu bidodo yeba

nangge oo ngundilo eneno etuyelowanggo. Ye ma kapengo yewelo. Ingoyi, no suwoo suwoo yeya oode, oololo, nalu wenga kinitetoni, nguno nguya, no yeya oluwatolo ewolo. Ngu hamoo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7